

CRNA GORA
MINISTARSTVO EKONOMSKOG RAZVOJA

PRIJEDLOG PLATFORME

**O učešću crnogorske delegacije na XI sastanku Pododbora za inovacije, ljudske resurse,
informaciono društvo i socijalnu politiku**

24. septembar 2021.

CRNA GORA
MIISTARSTVO EKONOMSKOG RAZVOJA

PRIJEDLOG PLATFORME

**O učešću crnogorske delegacije na XI sastanku Pododbora za inovacije,
ljudske resurse, informatičko društvo i socijalnu politiku
8. oktobar 2021.**

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) potpisan između Crne Gore i Evropske unije, stupio je na snagu 1. maja 2010, okončanjem procesa ratifikacije u nacionalnim parlamentima država članica Evropske unije. U tom smislu, Crna Gora se obavezala da preuzme sve obaveze iz SSP-a, uključujući i ispunjavanje političkih kriterijuma pristupanja Uniji, kao i postepeno usvajanje evropskih standarda i jačanje administrativnih kapaciteta u svih 35 pregovaračkih poglavlja.

U skladu sa gore navedenim, a u cilju informisanja Evropske komisije o najvažnijim crnogorskim reformama, jednom godišnje se održavaju sastanci Pododbora. Jedan od sedam pododbora je i Pododbor za inovacije, ljudske resurse, informaciono društvo i socijalnu politiku. U nadležnosti ovog Pododbora su sljedeća pregovaračka poglavlja:

- Poglavlje 2 - Sloboda kretanja radnika
- Poglavlje 10 - Informaciono društvo i mediji
- Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje
- Poglavlje 25 - Nauka i istraživanje
- Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura

Agenda za sastanak Pododbora prosljeđena je od strane Evropske komisije 8. jula 2021. U vezi sa definisanom Agendom, pripremljen je materijal za sastanak - Prilog 1.

Prilog je pripremila Ministarstvo ekonomskog razvoja u saradnji sa Ministarstvom javne uprave,

digitalnog društva i medija, Ministarstvom pravde, Ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture, sporta i mladih, Ministarstvom finansija i socijalnog staranja, Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava, Zavodom za zapošljavanje Crne Gore, Fondom za zdravstveno osiguranje Crne Gore, Socijalnim savjetom, Upravom za inspekcijske poslove, Upravom za statistiku – MONSTAT, Agencijom za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, Agencijom za elektronske medije Crne Gore i Kancelarijom za evropske integracije.

U Prilogu su obezbijedene ažurirane informacije o dostignućima nakon sastanka Pododbora održanog u Podgorici 9. oktobra 2020. Takođe, Prilog sadrži pregled ostvarenih reformi u oblastima: politika zapošljavanja, socijalna zaštita i inkluzija, socijalni dijalog, antidiskriminacija, informaciono društvo, mediji, nauka i istraživanje, obrazovanje i kultura, IPA, sa posebnim osvrtom na aktivnosti ostvarene između dva sastanka Pododbora.

U skladu sa predloženom Agendom od strane Evropske komisije na sastanku će biti diskutovana pitanja iz sljedećih oblasti:

1. OTVARANJE - UVODNE NAPOMENE I USVAJANJE AGENDE

2. Obrazovanje – Razvoj ljudskih resursa; Kulturna saradnja i politika mladih

- 2.1. Trenutno stanje IPA podrške
- 2.2. Reforma do – univerzitetskog obrazovanja (predškolsko, osnovno, srednje i obrazovanje odraslih/cjeloživotno učenje)
- 2.3. Reforma stručnog obrazovanja i obuke
- 2.4. Reforma visokog obrazovanja
- 2.5. Aktivnosti koje se sprovode u cilju rješavanja pristupa i učešća u obrazovanju marginalizovanih ili ranjivih grupa, uključujući djecu sa posebnim potrebama i Rome
- 2.6. Učešće u EU programima
- 2.7. Razvoj politike mladih i sporta
- 2.8. Prioriteti politike kulture

U okviru ove tačke Agende predstavnicima Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta Neda Ojdanič, Marko Vukašinović, Zora Bogičević, Tamara Milić, Milena Ražnatović, Danijela Vujošević, Milica Žižić, predstavnici Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava Aleksandra Popović, Hajdana Simović, Biljana Pejović, Mirjana Vlahović, Semra Martinović, Sokolj Beganaj, Ramiz Šahman upoznaće predstavnike Evropske komisije o stanju IPA finansijske podrške, reformama u crnogorskom sistemu obrazovanja, kao i politikama koje se tiču kulture, mladih i Roma.

3. Politika istraživanja i inovacija

- 3.1. Pregled politike istraživanja i trenutni status Strategije pametne specijalizacije
- 3.2. Informacije o programu za istraživanje Horizont 2020
- 3.3. Informacije o Mapi puta za istraživačku infrastrukturu i doprinos inovacijama: nacionalna politika, instrumenti, statistika istraživanja i razvoja
- 3.4. Status IPA projekata istraživanja i razvoja: trenutni projekti i potencijalne aktivnosti

U okviru ove tačke Agende predstavnici Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta Milica Kadović Đorojević, Milena Milonjić i Zorana Lakićević Milutinović, predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja Đorđe Brkuljan i Marijeta Barjaktarović Lanzardi, upoznaće predstavnike Evropske komisije o učešću Crne Gore u istraživačkim programima EU, predstaviti najnovije podatke o Strategiji pametne specijalizacije (S3) i učešću Crne Gore u Horizontu 2020.

4. Socijalna saradnja

- 4.1. Trenutno stanje IPA finansijske podrške
- 4.2. Zakonodavno usklađivanje sa pravnom tekovinom EU
- 4.3. Politika zapošljavanja, mjere aktivne politike zapošljavanja i garancija za mlade
- 4.4. Socijalni dijalog
- 4.5. Socijalna zaštita i inkluzija (uključujući osobe sa invaliditetom), uključujući Rome
- 4.6. Program ekonomskih reformi, Program zapošljavanja i socijalnih reformi, Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020
- 4.7. Naredni koraci u pogledu rješavanja pitanja antidiskriminacije i jednakosti između muškaraca i žena u zapošljavanju i socijalnoj politici (usklađivanje sa zakonodavstvom i razvoj politika)

U okviru ove tačke Agende predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja Granica Simićević, Ranka Pavićević, Edina Dešić, Irena Joksimović i Marko Ćipović, predstavnici Ministarstva finansija i socijalnog staranja Marija Ružić Stajović, Darka Džabasan, Irena Obradović, Amela Orahovac i Jovana Radifiković, predstavnica Socijalnog savjeta Nataša Vukašinović, predstavnici Zavoda za zapošljavanje Crne Gore Zorica Spasojević i Milutin Vučinić i predstavnici Aleksandra Popović, Hajdana Simović, Biljana Pejović, Mirjana Vlahović, Semra Martinović, Sokolj Beganaj i Ramiz Šahman predstaviće najnovije informacije vezane za ove politike.

5. Kretanje radnika

- 5.1. Informacije o zakonodavstvu stranih radnika
- 5.2. Informacije o zakonodavnom usklađivanju i planiranju

U okviru ove tačke Agende predstavnica Ministarstva ekonomskog razvoja Ana Leković, predstavnica Zavoda za zapošljavanje Crne Gore Gordana Vukčević, predstavnik Ministarstva finansija i socijalnog staranja Jovo Pajović, predstavnica Fonda za zdravstveno osiguranje Crne Gore Vukosava Pejović i predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova Bojan Nišavić predstavice zakonodavne promjene u ovoj oblasti, uslove za zapošljavanje stranaca kao i aktivnosti na projektu koordinacije sistema socijalne zaštite.

6. Informaciono društvo i mediji

- 6.1. Informaciono društvo
- 6.2. Mreže i usluge elektronskih komunikacija
- 6.3. Audiovizuelna politika i mediji

U okviru ove tačke Agende predstavnici Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija Ružica Mišković, Anka Dabanović i Mirjana Begović, predstavnica Ministarstva ekonomskog razvoja Ivana Marković, predstavnik Agencije za elektronsku komunikaciju i poštanske djelatnosti Boris Jevrić, predstavnici Agencije za elektronske medije Jadranka Vojvodić i Đorđe Vujnović informisaće predstavnike Evropske komisije sa stanjem u oblasti informacionog društva, elektronskih komunikacija i stanjem u audiovizuelnoj i medijskoj oblasti.

Imajući u vidu potrebu da se na kvalitetan način odgovori na predložene teme iz Agende, na sastanku Podobora institucije Crne Gore predstavljaće:

1. Marko Mrdak, Kabinet predsjednika Vlade, Kancelarija za evropske integracije
2. Jevrosima Pejović, Ministarstvo ekonomskog razvoja
3. Neda Ojdanić, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
4. Marko Vukašinović, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
5. Zora Bogićević, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
6. Tamara Milić, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
7. Milena Ražnatovic, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
8. Danijela Vujošević, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
9. Milica Žižić, Minisarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
10. Milica Kadović Đorojević, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
11. Đorđe Brkuljan, Ministarstvo ekonomskog razvoja
12. Marijeta Barjaktarović Lanzardi, Ministarstvo ekonomskog razvoja
13. Zorana Lakićević Milutinović, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
14. Milena Milonjić, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
15. Granica Simićević, Ministarstvo ekonomskog razvoja
16. Ranka Pavićević, Ministarstvo ekonomskog razvoja
17. Edina Dešić, Ministarstvo ekonomskog razvoja
18. Irena Joksimović, Ministarstvo ekonomskog razvoja
19. Marko Ćipović, Ministarstvo ekonomskog razvoja
20. Marija Ružić Stajović, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
21. Darka Džabasan, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
22. Irena Obradović, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
23. Amela Orahovac, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
24. Jovana Radifiković, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
25. Nataša Vukašinović, Socijalni savjet
26. Zorica Spasojević, Zavod za zapošljavanje
27. Milutin Vučinić, Zavod za zapošljavanje
28. Aleksandra Popović, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
29. Hajdana Simović, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
30. Biljana Pejović, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
31. Mirjana Vlahović, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
32. Semra Martinović, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
33. Sokolj Beganaj, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
34. Ramiz Šahman, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
35. Ana Leković, Ministarstvo ekonomskog razvoja
36. Gordana Vukčević, Zavod za zapošljavanje
37. Jovo Pajović, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
38. Vukosava Pejović, Fond za zdravstveno osiguranje

39. Bojan Nišavić, Ministarstvo unutrašnjih poslova
40. Ružica Mišković, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
41. Ivana Marković, Ministarstvo ekonomskog razvoja
42. Boris Jevrić, Agencija za elektronsku komunikaciju i poštanske djelatnosti
43. Mirjana Begović, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
44. Jadranka Vojvodić, Agencija za elektronske medije
45. Đorđe Vujnović, Agencija za elektronske medije
46. Anka Dabanović, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
47. Andrej Orlandić, Kabinet predsjednika Vlade, Kancelarija za evropske integracije
48. Melita Rastoder Ljaić, Kabinet predsjednika Vlade, Kancelarija za evropske integracije
49. Vanja Banović, Prime Kabinet predsjednika Vlade, Kancelarija za evropske integracije
50. Anita Bilafer Mihaljević, Ministarstvo ekonomskog razvoja
51. Denisa Mahmutović, Ministarstvo ekonomskog razvoja
52. Milica Ličina, Ministarstvo ekonomskog razvoja

XI SASTANAK

PODODBORA ZA INOVACIJE, LJUDSKE RESURSE, INFORMACIONO
DRUŠTVO I SOCIJALNU POLITIKU

8. oktobar 2021.

Mjesto: Borschette, Brisel - Covid-19 context - video link

AGENDA

petak, 8. oktobar 2021.

- 1. OTVARANJE - UVODNE NAPOMENE I USVAJANJE AGENDE**
- 2. OBRAZOVANJE - RAZVOJ LJUDSKIH RESURSA, KULTURNA SARADNJA I POLITIKA MLADIH**

Da li ima novih informacija koje se odnose na IPA-u? Koji su naredni koraci i planovi ?

Što se tiče IPA II perspektive, svi ugovori se sprovode prema planu. Tokom septembra i oktobra predviđena je isporuka opreme u skladu sa ugovorima o nabavci opreme koji pokrivaju stručne škole (2.2) i marginalizovane grupe (2.3). DEU je nedavno odobrila izveštaj o evaluaciji tendera o ugovoru o radovima (2.3) i očekujemo da će taj ugovor biti potpisan što je pre moguće.

Programiranje perspektive IPA III je uveliko u toku. Trenutno čekamo povratne informacije Evropske komisije u vezi sa Strateškim odgovorom, prozor 4. Prozor 4 pokriva prioritetnu oblast obrazovanje, a ideja je da se dodatno radi na poboljšaju obrazovnih programa stručnog obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih, uloženi napor u implementaciju praktične nastave u visokom obrazovanju, a neke aktivnosti će biti posvećene digitalizaciji.

2.1. Rani razvoj, predškolsko vaspitanje i obrazovanje

- Kakvo je stanje u predškolskom obrazovanju, usvajanje Strategije i Akcionog plana za rani razvoj i predškolsko vaspitanje i obrazovanje 2021-2025 bilo je očekivano krajem 2020. godine, Strategija i AP bi nakon prevodjenja bili predate Evropskoj komisiji na razmatranje?**

Strategija i Akcioni plan za rani razvoj i predškolsko vaspitanje i obrazovanje 2021-2025 su

pripremljeni, prošli sve neophodne procedure i biće usvojeni u skladu sa Programom rada Vlade tokom III kvartala 2021. godine.

2.2. Reforma stručnog obrazovanja i obuke

2.3. Reforma visokog obrazovanja

- **Kakvo je stanje po pitanju revidirane Strategije visokog obrazovanja za period 2020-2025?**

Imajući u vidu da je došlo do promjena u organizaciji i načinu rada Ministarstva, kao i da je Strategija visokog obrazovanja obuhvatala period 2020. - 2024. godine, Ministarstvo će tokom sljedećeg mjeseca imenovati međuresornu radnu grupu koja će na osnovu analize stanja u oblasti visokog obrazovanja, definisati strateške ciljeve za dalji razvoj visokog obrazovanja, ključne aktivnosti i indikatore uspjeha, način praćenja sprovođenja strateškog dokumenta, sistem monitoringa i evaluacije i druga pitanja od značaja za realizaciju strateških ciljeva u oblasti visokog obrazovanja, za period 2022-2026 s fokusom na dalje unapređenje kvaliteta i implementaciju standarda u ovoj oblasti. Radna grupa će sačiniti prijedlog Strategije visokog obrazovanja za period 2022-2026 sa Akcionim planom za 2022. godinu kojim će se utvrditi konkretne aktivnosti, nadležne institucije za sprovođenje, rokovi za realizaciju, indikatori uspjeha, potrebna finansijska sredstva i izvori finansiranja i druga pitanja od značaja za sprovođenje Strategije.

- **Molimo opišite rezultate implementacije visokog obrazovanja do ovog trenutka. U ovom kontekstu, da li je razvijen sistemski system monitoring i evaluacije za određivanje uticaja i efektivnosti praktičnog dijela visokog obrazovanja (uključujući obezbjeđenje kvaliteta**

Ministarstvo je obrazovalo međuresorsku radnu grupu za izradu Prijedloga Zakona o visokom obrazovanju. U cilju daljeg unapređenje praktične nastave, statusa akademskog osoblja, upisne politike i mehanizama za obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja, a cijeneći potrebu za izmjenama odredbi koje se odnose na prava i obaveze studenata koji su studije upisali ili završili po starom modelu studija, cijenili smo da je neophodno pristupiti izradi novog Zakona o visokom obrazovanju. Novim Zakonom o visokom obrazovanju, između ostalog, urediće se i postupak izbora organa rukovođenja i upravljanja ustanova visokog obrazovanja.

- **Digitalne vještine su jedna od oblasti na koje se odnosi nacrt Strategije (i Akcioni plan) za razvoj visokog obrazovanja u Crnoj Gori 2020-2024. Koji napredak ostvaren sa profesionalnim razvojem nastavnika i sa revidiranim i relevantnim kvalifikacijama?**

Na osnovu člana 51 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl.list CG 118/2020, 121/2020, 1/2021 i 2/2021) Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta donijelo je rješenje o obrazovanju Radne grupe za izradu Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2021-2027, sa Akcionim planom.

Radna grupa će Strategijom definisati strateške ciljeve za digitalizaciju obrazovnog procesa, ključne aktivnosti, indikatore uspjeha, način praćenja realizacije, način izvještavanja i evaluacije. Akcionim planom će se utvrditi konkretne aktivnosti, nadležne institucije za sprovođenje, rokovi za realizaciju, indikatori uspjeha, finansijska sredstva i izvore finansiranja.

Kao dio strateškog dokumenta kreirana je platforma za digitalno učenje „Learning Passport“. Obrazovni sadržaj koji je postavljan na platformi kreiran je i adaptiran od strane projektnog tima, ali još uvijek nije profesionalno dizajniran ili lektorisan. Platforma je trenutnoje u fazi „zatvorenog“ testiranja, što znači da samo ograničeni broj obrazovnih ustanova, školskog osoblja, roditelja i djece ima pristup sadržajima. Cilj je da se u ovoj fazi identifikuju mogućnosti za njeno dalje unapređenje i izvrše izmjene prije zvaničnog pokretanja platforme, koje je planirano za septembar. U ovoj fazi se na platformi nalazi samo mali dio planiranih sadržaja za učenje za djecu, roditelje i nastavnike, postavljenih u svrhu provjere njene funkcionalnosti. Potpun pristup svim sadržajima objavljenim na platformi (oko 80 kurseva u 18 kategorija) imaju samo članovi Radne grupe zbog testiranja i davanja preporuka za unapređenje.

Tokom testiranja platforme posebno treba da obratimo pažnju na pristup platformi, prijavi, korisničkim podešavanjima; stabilnost platforme, jednostavnost upotrebe i eventualne probleme u radu; navigaciju i snalaženje na platformi; podjelu sadržaja na kategorije; različite formate materijala za obuku (tekst, video zapisi, kvizovi, testovi...); kvalitet i korisnost sadržaja za učenje i pristupačnost platforme i sadržaja za učenje ranjivim kategorijama djece i mladih

Organizovana su dva sastanka radne grupe i sastanci sa fokus grupama: nastavnim osobljem, školskim ICT koordinatorima, NVO, državnom upravom itd. Održan je sastanak sa radnim timom za izradu Strategije za sajber bezbjednost, radnim timom za digitalnu transformaciju i sa predstavnicima Microsoft-a. Planira se u narednom period sastanak sa međunarodnim organizacijama i fokus grupom- učenicima. U narednom periodu će se započeti i rad na pisanju Strategije, za koju je planirano da bude usvojena do kraja godine.

- **Kakvo je stanje po pitanju zakona o priznavanju inostranih diploma i profesionalnih kvalifikacija?**

Takođe, Ministarstvo će takođe tokom sledećeg meseca obrazovati radnu grupu za izradu Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju inostranih obrazovnih isprava i izjednačavanju kvalifikacija.

U cilju unapređenja postupka priznavanja inostranih obrazovnih isprava, utrdivanja dodatnih kriterijuma za priznavanje, kako bi se obezbijedio kvalitetan kadar na tržištu rada, neophodne su izmjene i dopune navedenog zakona.

- **Reforma visokog obrazovanja i prva generacija studenata po modelu 3+2+3. Poslodavci prve generacije nedavno svršenih studenata po modelu 3+2+3 treba da budu anketirani, da li je ovo planirano/sprovedeno vec?**
- **U smislu Agencije za kontrolu i obezbjeđenje kvaliteta visokog obrazovanja – da li ima nekog napretka u usvajanju devet standarda koji su unaprijeđeni?**
- **Da li možete da date presjek stanja po pitanju ambicija i planova o daljem razvoju digitalnog učenja, posebno kada je riječ o dostupnosti digitalnog učenja ranjivim grupama u skladu sa lekcijama naučenim kroz COVID-19?**

Nastavljeno snimanje časova za online nastavu na portalu „Uči doma“: U cilju ostvarivanja prava na obrazovanje i u duhu brige za učenike, a slijedeći dobra iskustva iz prethodne školske godine i prvog polugodišta školske 2020/2021. godine, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta nastavilo je

sa snimanjem online sadržaja (predavanja) pod sloganom #UčiDoma. Ovo je dodatni vid podrške svim učenicima, nezavisno od toga da li nastavu prate u školi ili ne.

Snimanje nastavnih sadržaja u II polugodištu školske 2020/2021. godine počelo je 11. januara 2021. godine. Snimana su predavanja za osnovne i srednje škole, za nastavu na crnogorskom i albanskom jeziku. Za nastavu na crnogorskom jeziku učestvovalo je 156 nastavnika, a za nastavu na albanskom jeziku angažovano je 47 nastavnika razredne i predmetne nastave. Pripremu i snimanje online sadržaja pratila su 24 nadzornika. Snimljeno je oko 3.100 predavanja iz 20 nastavnih predmeta.

Sadržaji za osnovne i srednje škole emituju se na kanalima TVCG 2 i MNE SPORT 2 i MNE SPORT 3, po programskoj šemi koja se objavljuje na posebno izrađenom web sajtu www.ucidoma.me, kao i na portalu za nastavnike www.skolskiportal.edu.me. Za učenike koji prate nastavu na albanskom jeziku, sadržaji se emituju na kanalima TV Teuta i TV Boin. Predavanja koja se emituju na TV kanalima objavljena su i na YouTube kanalu #UčiDoma https://www.youtube.com/channel/UC07wVCV2n_Zpg3WFb9_9vew i na portalu www.ucidoma.me.

U okviru zajedničkog projekta Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta i Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori, „Primjena alata za online kolaboraciju i učenje (Office365) i unapređenje Informacionog sistema obrazovanja (MEIS) – elektronske usluge“, a kasnije i kroz projekat „Nastavak izgradnje kapaciteta škola za primjenu alata za online kolaboraciju i učenje (Office365) i unapređenje Informacionog sistema obrazovanja (MEIS) za kvalitetan odgovor na krizne situacije“ unapređen je Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja u cilju praćenja pandemije Covid 19 u obrazovno-vaspitnim ustanovama. Podaci koji se prikupljaju kroz Informacioni sistem obrazovanja objavljuju se na stranici www.covid19.edu.me, dostupni Institutu za javno zdravlje, ali i široj javnosti. Ujedno, kreirane su i tri elektronske usluge za građane i to:

Podnošenje zahtjeva za upis djece u predškolske ustanove – 6.670 korisnika

Podnošenje zahtjeva za upis djece u prvi razred osnovne škole (sa elektronskim zakazivanjem razgovora u pedagoško-psihološkoj službi) – 6.629 korisnika

Podnošenje zahtjeva za upis djece u prvi razred srednje škole (sa sistemom bodovanja ocjena i uspjeha, kao i generisanja rang liste) – 5.967 korisnika

Sve pomenute elektronske usluge nalaze se na stranici www.upisi.edu.me, kao i na portalu elektronske uprave www.euprava.me. Za realizaciju ove tri elektronske usluge korišćen je Jedinstveni sistem za elektronsku razmjenu podataka koji je u nadležnosti Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija. Realizovane su obuke za sve upisne komisije, za oko 600 zaposlenih i izrađena su odgovarajuća uputstva.

Druga komponenta navedenih projekata koji se realizuju sa Kancelarijom UNICEF-a je uspostavljanje koncepta „Digitalna škola“ zasnovanog na Microsoft Teams aplikaciji u cilju organizacije i realizacije svih školskih aktivnosti online. Uspostavljen je model online komunikacije između svih aktera (nastavnika, uprave, djece i roditelja), mogućnost planiranja obrazovno-vaspitnog rada, realizacije online nastave, dijeljenje edukativnog sadržaja sa učenicima, kreiranje online kvizova itd. Koncept

„Digitalna škola“, kao i video uputstva nalaze se na sajtu www.digitalnaskola.edu.me. Obučeno je oko 4.200 zaposlenih za primjenu Microsoft Teams aplikacije u radu sa učenicima. Održana je obuka za 210 ICT koordinatora i savjetovanje za 221 direktora obrazovno-vaspitnih ustanova.

U ingerenciji Zavoda za školstvo su organizovani sljedeći seminari (obuke) nastavnika koji se odnose na unapređenje digitalne pismenosti nastavnika osnovnih i srednjih škola: Digitalno nasilje nad djecom – prevencija i zaštita (32 polaznika); Projektna nastava kroz interaktivne panoe i posterske prezentacije (28 polaznika); Pametni telefon kao nastavno sredstvo (27 polaznika); Djeca i savremene tehnologije – prednosti i nedostaci (28 polaznika); Digitalna pedagogija (17 polaznika); Unesimo inovacije u nastavu stranih jezika (28 polaznika) i WEB 2.0 učionica: Savremeni WEB alati za interaktivnu nastavu (30 polaznika).

- **U pogledu Zakona o akademskom integritetu iz 2019. godine, razumijemo da su članovi Etičkog komiteta trebali da budu zamijenjeni. Dajte nam ažuriranu informaciju o tome da li Komitet funkcioniše sada kako bi trebalo? Obrazovanje je ranjiva oblast za korupciju i u skladu sa revidiranom metodologijom proširenja sada postoji dodat focus na rješavanje problema korupcije u svim sektorima**

Vlada Crne Gore, na sjednici od 11. marta 2021. godine imenovala Etički komitet, u novom sazivu. Zakonom o akademskom integritetu propisano je da članove Etičkog komiteta treba da čine eksperti iz oblasti visokog obrazovanja i nauke iz različitih naučnih disciplina. Međutim, prvi saziv Etičkog komiteta činili su predstavnici iz tri od šest naučnih oblasti. Iz ovih razloga, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je u cilju konsultovanja najšire javnosti i demokratskog konstituisanja Etičkog komiteta, objavilo je Javni poziv za izbor člana/ice Etičkog komiteta nakon čega je dostavilo Vladi predlog za imenovanje Etičkog komiteta u novom sazivu.

- **Statistika i analiza**
- **Kakva je politička spremnost i planovi da se odgovori na nalaze/preporuke UNCEF analize sektora obrazovanja u smislu razvijanja ravnopravno dostupne i budžetirane višegodišnje strategije obrazovanja za dugoročne održive reforme obrazovanja u svim oblastima?**
- **Molimo popunite ažuriranu tabelu sa indikatorima sa procentima stope upisa (svih nivoa, uključujući Rome) i BDP potrošnju na obrazovanje.**
- **Napredak u reformama stručnog obrazovanja**
- **Kako je COVID 19 uticao na realizaciju dualnog obrazovanja, prakse i prijem učenika kod poslodavaca i kakvi su planovi za naredni period? Da li imate planove za dalju upotrebu SELFIE WBL za podršku sljedećim koracima i pružanje virtuelnih ili kombinovanih modela učenja?**

Planirano je da se SELFIE istraživanja sprovodi svake godine u svakoj školi. Da bi obezbijedili bolju održivost u primjeni SELFIE istraživanja u obrazovnim ustanovama, cilj nam je da se kreira online obuka za zaposlene, koja bi se postavila na gore pomenutu platformu za samostalno učenje.

- **Obezbjeđenje kvaliteta, praćenje i evaluacija stručnog obrazovanja**

Presjek stanja o napretku u sprovođenju mehanizama obezbjeđenja kvaliteta kao alata za monitoring i evaluaciju. Kakva je situacija sa uključivanjem privatnog sektora u vrijeme COVID krize?

U okviru priprema za školsku 2021/2022. godinu Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, u saradnji sa Zavodom za školstvo i Centrom za stručno obrazovanje sprovedli analizu organizacije i realizacije nastave u školskoj 2020/2021. godini. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je takođe krajem prvog polugodišta tekuće školske godine organizovao sastanak sa rukovodstvima škola kao bi kroz razgovor kao i na osnovu analize odgovora škola na upitnik koji je Ministarstvo dostavilo školama sagledali izazovi sa kojima se škole sreću i na osnovu toga školama pružila odgovarajuća podrška.

Zavod za školstvo je radi razmatranja modela nastave u predstojećoj školskoj godini u periodu 1. mart - 28. maj 2021. godine realizovao utvrđivanje kvaliteta u 94 obrazovno – vaspitne ustanove (80 osnovnih škola i 14 srednjih škola). Posmatrane su tri ključne oblasti – Nastava i učenje, Kvalitet upravljanja i rukovođenja školom i Podrška koju škola pruža učenicima. Izvori procjene kvaliteta bili su razgovori sa članovima kolektiva, uvid u školsku dokumentaciju, uvid u elektronske materijale (e-platvorme i viber komunikaciju) koje su nastavnici realizovali u uslovima pandemije, u internu evidenciju nastavnika i učeničke radove kao i sajtove i fejsbuk stranice škola. Za svaku od ključnih oblasti u Izvještaju o kvalitetu rada osnovnih i srednjih škola u uslovima pandemije Kovid-19 date su odgovarajuće preporuke u cilju unapređenja obrazovno-vaspitnog rada.

Centar za stručno obrazovanje je tokom maja 2021. godine sproveo istraživanje radi utvrđivanja stanja u realizaciji nastave u vrijeme Kovid-19 u 45 škola koje realizuju programe stručnog obrazovanja kroz onlajn upitnike za škole. Istraživanje je pokazalo koji su to modeli koje su škole primjenjivale u svom radu, koje platforme su korišćene u radu sa učenicima, kakvo je bilo prisutvu učenika onlajn nastavi, da li su škole vršile ispitivanja o zadovoljstvu učenika onlajn nastavom, kako je rješavano pitanje dostupnosti materijala za učenje učenicima koji nemaju računar ili pristup internetu, kako su organizovane konsultacije, provjere znanja, ocjenjivanje i praktična nastava u školi u vrijeme onlajn nastave, i dr. Rezultat istraživanja su preporuke za organizaciju procesa nastave u predstojećoj školskoj godini.

U prethodno navedenom istraživanju koje je sproveo Centar za stručno obrazovanje naведено je da su škole istakle da su i u uslovima korone imali zadovoljavajuću i korektnu saradnju sa poslodavcima. Poslodavci su u velikoj mjeri u zavisnosti od uslova i mjera koje su bile na snazi organizovale praktičnu nastavu za učenike, bilo da se radi o dualnom ili školskom obliku nastave.

Procenat realizacije dualnog obrazovanja se kretao od 50% do 100%. U okviru dualnog obrazovanja procenat održanih časova se kretao od 60% do 100%, pri čemu najveći broj škola je realizovao preko 90% časova. Škole koje su imale manji procenat održanih časova, časove praktične nastave su nadomještali sa časovima u školskim kabinetima i radionicama.

Praktična nastava kod poslodavca za one programe koji nijesu u dualnom obrazovanju realizovala se na sličan način kao i kod dualnog obrazovanja. Praktična nastava je realizovana u skladu sa obrazovnim programima dok je procenat realizacije preko 90% kod onih poslodavaca koji su bili otvoreni sve vrijeme trajanja pandemije uz određene uslove i važeće mjere. Ovo se uglavnom odnosi

na obrazovne programe koji su u trogodišnjem trajanju, dok je veći broj obrazovnih programa u četvorogodišnjem trajanju praktičnu nastavu realizovao u školi, a dio kod poslodavaca je planiran da se realizuje nakon završetka nastavne godine.

- **Specifične mjere kao odgovor na COVID za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju mladih i odraslih, uključujući stručnu obuku i aktivne mjere tržišta rada/Pregled mjera za aktiviranje – da li postoje neke nove? Evaluacija postojećih/zaključenih mjera? Iznesite i navedite sve lekcije naučene iz prošlih mjera.**

2.4. Mjere inkluzije i pristup obrazovanju za marginalizovane ili ugrožene grupe, posebno djecu sa invaliditetom i romsku populaciju

Kampanja za upis u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Sa namjerom da podstakne upis u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje djece romske i egipćanske populacije, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, u saradnji s Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava, nevladinim organizacijama i školama, tokom aprila, 2021. godine, je pripremila niz ohrabrujućih poruka namijenjenih roditeljima i djeci RE zajednice, te im je prenijeto da je obrazovanje jedini pravi put za djecu RE zajednice, njihovu inkluziju i bolju budućnost.

Upis u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje re populacije

- Broj predškolaca RE zajednice koji su upisani u predškolsko vaspitanje u 2020/2021 je 224. (M 106 – Ž 118).
- Broj osnovaca RE zajednice koji su upisali školsku 2020/2021. godinu je 1793 osnovaca. (M 929 - Ž 864).
- Broj srednjoškolaca RE zajednice koji su upisali školsku 2020/2021. godinu je 174 srednjoškolaca. (M 101 – Ž 73)
- Broj studenata RE zajednice koji su upisali akademsku 2020/2021. godinu je 17 studenata. (M 8 – Ž 9).

Besplatni udžbenici za osnovnoškolce, pripadnike re populacije

Ministarstvo prosvjete je izdvojilo 435.000 eura za besplatne udžbenike za oko 9.300 učenika/ca iz ranjivih kategorija koji ostvaruju ovo pravo, a Zavod za udžbenike i nastavna sredstva je obezbijedio besplatnu isporuku.

Pravo na besplatne udžbenike imaju djeca čiji su roditelji/staratelji korisnici materijalnog obezbjeđenja porodice, djeca bez roditeljskog staranja na porodičnom smještaju i djeca koja su smještena u ustanove socijalne i dječije zaštite, djeca sa smetnjama u razvoju, kao i djeca romske i egipćanske populacije koja su uključena u redovni vaspitno-obrazovni proces.

Prevoz

U Podgorici, Beranama, Cetinju i Nikšiću, za period oktobar/jun, obezbjeđen je besplatan prevoz za oko 600 učenika/učenica osnovnih škola RE zajednice.

Program opismenjavanja i osnovnog obrazovanja odraslih pripadnika RE zajednice

Svi polaznici RE zajednice koji su se prijavili u Program opismenjavanja i osnovnog obrazovanja odraslih, oslobođeni su plaćanja troškova.

Program osnovnog obrazovanja odraslih je u 2021 godini realizovan u četiri licencirane ustanove za

obrazovanje odraslih, i to:

- JU Osnovna škola Pavle Žižić, Bijelo Polje
- JU Škola za srednje i više stručno obrazovanje »Sergije Stanić« Podgorica,
- JU Osnovna škola »Marko Miljanov« Podgorica
- JU Osnovna škola »Radoje Čizmović« Nikšić

Ukupno 168 polaznika/ca je bilo uključeno, i to:

- 12 polaznika/ca elementarnog funkcionalnog opismenjavanja
- 156 polaznika/ca programa osnovnog obrazovanja odraslih

U prvoj polovini 2021 godine:

Program osnovnog obrazovanje odraslih pohađala su 92 polaznika/ce, a Program elementarnog funkcionalnog opismenjavanja 12 polaznika/ca.

Saradnici (medijatori)

Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/saradnica u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju shodno normativu. Ova praksa je pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djere RE zajednice sistemom obrazovanja kao i za smanjenje drop-outa. Školske 2020/2021.godine angažovano je 22 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

Stipendije

U skladu s mjerom broj 2.1.4. i mjerom 2.1.7. iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je obezbijedilo sredstva za isplatu stipendija za srednjoškolce/srednjoškolke i student/studentkinje romske i egipćanske zajednice za period septembar/jun, školske i akademske 2020/2021. godine. Srednjoškolcima/kama RE zajednice, dodijeljeno je 150 stiependija za period oktobar/jun. Rata za učenike/ce RE iznosila je 60 €. Studentima/studentkinjama RE zajednice dodijeljeno je 15 stipendija za period semptembar/jun. Rata za studente/kinje RE iznosila je 150 €.

Besplatan boravak studentima/studentkinjama re zajednice u studentskom domu.

Cijeneći pricnip afirmativne akcije studentima/studentkinjama RE zajednice je omogućen besplatan boravak u studentskom domu.

2.5. Molimo opišite tekuće aktivnosti - i planove - za poboljšanje stope upisa i zadržavanja romske djece (uključite bilo koju sinergiju postignutu Poznanjskom deklaracijom o integraciji Roma prilikom sprovođenja strategije za inkluzivno obrazovanje 2019-2025). Šta je sa romskim medijatorima?

Na bazi Akcionog plana Strategije inkluzivnog obrazovanja, dosadašnjih iskustava definisani su koraci i komponente Programa: Ka praktičnim učeničkim i nastavničkim inkluzivnim kompetencijama koji se realizuje u partnerstvu s UNICEF. Komponente su: Promocija i širenje inkluzivnih i asistivnih usluga, Snaženje školske prakse i podrške za primijenjena znanja i razvoj dece i Jačanje saradnje i umrežavanje usluga.

Do sada je odrađeno:

- Obuka za 40 škola na temu karakteristike djece sa smetnjama u razvoju, prilagođavanje, izrada didaktičkih i nastavnih sredstava.
  - Obuka za 40 škola za prepoznavanje i intervenisanje u situacijama pojave nasilja nad decom s posebnim obrazovnim potrebama.
  - Radionica: Integrisanje asistivne tehnologije At i potpomognute komunikacije AAC u okviru rada mobilnih timova.
  - Sprovedena anketa u odnosu na aktuelno funkcionisanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama (on-line, a broj anketiranih oko 900). Potom, urađen je model uloga u školi (procjena, podrška, praćenje, organizacija, praksa) uz razvojni i materijal za prevazilaženje negativnog uticaja Covid na učenike s posebnim obrazovnim potrebama.
  - Nadalje, urađen je tematski materijal po obrazovnim programima srednjih stručnih škola za praktičnu nastavu.
  - Na osnovu rezultata sprovedene ankete (Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, 2021) na uzorku od 892 ispitanika (uprave škola, stručni saradnici, nastavnici), izvedeni su zaključci i pripremljene Instrukcije za prevazilaženje posljedica u školovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama nastalim u uslovima pandemije Covid-19
  - Izabrani su centri za dnevni boravak iz opština Pljevlja, Kotor, gradska opština Golubovci, s ciljem povezivanja s vrtićima i osnovnim školama. Urađena SWOT analiza, odabir škola, sastanci u lokalnim zajednicama (vrtići, škole, centra za socijalni rad, komisija) s ciljem prezentovanja dodatne stručne podrške za djecu s posebnim obrazovnim potrebama i saradnja vrtić/osnovna škola i centar za dnevni boravak. U skladu s tim definisan broj djece za ovu uslugu.
  - U saradnji s UNICEF-om u toku je program Sveobuhvatno i kvalitetno razvojno adekvatno rano učenje sve djece. Do sada je realizovano u dijelu inkluzivnog obrazovanja i rada sa RE
  - Fokus grupe s roditeljima s ciljem procjene potreba i izrada programa tematskih edukacija s modulima za grupe u riziku.
  - Urađen program tematskih edukacija roditelja s modulima za grupe u riziku.
  - Sprovedena obuka za rad s RE populacijom na temu Aktivnosti i materijali za rad u vrtiću.
- **Molimo da detaljno objasnite primjenu strategije doživotnog preduzetničkog učenja 2020-2024. Šta je sa priznavanjem i potvrđivanjem neformalnog i neformalnog obrazovanja?**

2.6. Razvoj politike mladih i sporta

- **Stanje po pitanju razvoja strateškog plana (uz podršku RCC) za Nacionalni savjet za mlade?**

Reprezentativni savez nevladinih organizacija koje sprovode omladinsku politiku u Crnoj Gori - Mreža za mlade Crne Gore (u daljem tekstu: Mreža za mlade), shodno članu 20 Zakona o mladima ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19 i 027/19) registrovan je 16. novembra 2020. godine. Reprezentativnost saveza nevladinih organizacija Uprava za sport i mlade utvrđuje na period od godinu dana izdavanjem potvrde o reprezentativnosti.

Mreža za mlade je u periodu od 1-5. juna 2021. godine organizovala petodnevne konsultacije u cilju izrade prvog četvorogodišnjeg strateškog plana organizacije. U konsultacijama su učestvovali predstavnici organizacija 38 članica u cilju što boljeg doprinosa razvoju Mreže kao i što kvalitetnijeg postavljanja ciljeva za poboljšanje položaja mladih u Crnoj Gori. Cilj četvorogodišnjeg Strateškog

plana je da se dodatno osnaži buduće djelovanje omladinskih organizacija i organizacija mladih u Crnoj Gori. Konsultacije i izrada Strategije realizovani su uz finansijsku podršku Regionalnog savjeta za saradnju kroz projekat Omladinska laboratorija Zapadnog Balkana.

Ključni ciljevi Strategije se odnose na četiri prioritetne oblasti:

- Veće učešće mladih u kreiranju i sprovođenju javnih politika, u okviru kojeg će se razvijati kapaciteti mladih za učešće u procesu donošenja odluka,
- Povećanje efikasnosti sprovođenja politika za mlade u Crnoj Gori, u okviru kojeg će se pružiti podrška unapređenju institucionalnog okvira za aktivno učešće mladih,
- Povećanje medijske vidljivosti mladih i politika u vezi sa mladima gdje se želi poboljšati vidljivost omladinskog rada, politika u vezi sa mladima i pružiti kvalitetne i korisne informacije za veću digitalnu i medijsku pismenost mladih i
- Poboljšanje potencijala Mreže za mlade u oblasti razvoja i implementacije omladinskih politika sa ciljem izgradnje kapaciteta upravljačke strukture Mreže i članica.

Dodatno, četvorogodišnja Strategija će sadržati i Strategiju komunikacije u okviru koje su definisana dva ključna cilja:

- Unapređenje povjerenja i saradnje između organizacija članica Mreže za mlade i nivoa informisanosti o njenim aktivnostima, upravljačkim strukturama i ulozi organizacija članica i
- Izgradnja kredibiliteta i imidža Mreže za mlade kao relevantnog aktera omladinske politike u Crnoj Gori kod međunarodnih organizacija i donatora. Ovaj dio Strategije će omogućiti veću prepoznatljivost Mreže i vidljivost njenog rada.

Mreža je angažovala generalnog sekretara sa zadatkom da u narednom periodu radi na formiranju tima i uspostavljanju Generalnog sekretarijata koji će, u skladu sa Statutom organizacije, biti nadležan za realizaciju aktivnosti iz Strateškog plana kao i drugih aktivnosti u skladu sa potrebama Mreže za mlade. U tom smislu, Mreža za mlade je, u svojstvu Nacionalnog savjeta mladih, već započela pripremu za prijem u članstvo u Evropskom omladinskom forumu (preveden je Statut organizacije na eng. jezik, obezbijeđena ostala potrebna dokumentacija za proces apliciranja), a uskoro se očekuje i zvanično podnošenje aplikacije za prijem u članstvo Evropskog omladinskog foruma.

- **Stanje po pitanju realizacije dvogodišnjeg akcionog plana 2020-2021 za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade 2017-2021. Kakav je napredak u izradi nastavka strategije za mlade i koji su ključni prioriteti?**

Dvogodišnji Akcioni plan 2020-2021 za implementaciju Nacionalne strategije za mlade 2017-2021 realizuje se u skladu sa planiranom dinamikom. Neke od aktivnosti planirane za 2020. godinu u oblasti povećanja participacije mladih u procesu donošenja odluka, promocije preduzetništva i veće zapošljivosti mladih, neformalnog obrazovanja mladih, jačanja njihovih kompetencija i socio-emocionalnih vještina realizuju se sa zakašnjenjem, usljed otežane epidemiološke situacije izazvane COVID 19 virusom. Uprava za sport i mlade će, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta, kao i svim ostalim relevantnim subjektima omladinske politike, pripremiti evaluaciju Strategije za mlade i njenih akcionih planova na osnovu koje će biti izrađen Izvještaj o realizaciji

Strategije koje Ministarstvo podnosi Vladi u roku od tri mjeseca od dana isteka perioda za koji je Strategija donijeta.

Sa ciljem mapiranja prioritetnih oblasti za potrebe izrade novih strateških dokumenata, Uprava za sport i mlade je, u partnerstvu sa UNDP kancelarijom u Podgorici, tokom maja 2021. godine, sprovela konsultacije/kvalitativno istraživanje sa svim relevantnim akterima kako bi se prikupila mišljenja u vezi sa kratkoročnim i dugoročnim prioritetima u oblasti omladinske politike i rada sa mladima. Istraživanjem, koje je sprovedeno putem fokus grupa, konsultativnih sastanaka i online upitnika, obuhvaćeno je 68 učesnika/ca i to:

- 24 predstavnika/ce omladinskih i nevladinih organizacija koje se bave mladima;
- 10 službenika/ca koji se bave pitanjima od značaja za razvoj mladih u državnim institucijama;
- 21 predstavnik/ca lokalnih samouprava zaduženih za pitanja mladih;
- 4 predstavnika/ce omladinskih servisa,
- 9 predstavnika/ca međunarodnih organizacija i eksperata/kinja koji rade sa mladima.

Rezultati kvalitativnog istraživanja ukazuju da su ostvareni pomaci u sljedećim oblastima:

- Kreiranje i unapređenje omladinske politike – unapređen je zakonski i institucionalni okvir donošenjem novog Zakona o mladima u 2018. godini, usvojeni su i realizovani lokalni planovi akcija za mlade, te je povećana vidljivost mladih na lokalnom nivou;
- Uspostavljanje omladinskih servisa kao važnih prostora za mlade - Omladinski servisi su prepoznati kao mjesta u kojima se realizuju različiti korisni programi za mlade: programi neformalnog obrazovanja, kulturni sadržaji, humanitarne i ekološke akcije, debate, radionice razvoja socijalnih i emocionalnih kompetencija mladih, aktivnosti u oblasti promocije omladinskog preduzetništva, promocija volonterizma i umrežavanja mladih;
- Podsticanje mobilnosti mladih - posebno se izdvaja "EYCA kartica" kao uspješan program koji je mladima donio različite benefite na preko 270 mjesta u Crnoj Gori, te konkursi za programe mobilnosti mladih;
- Podsticanje uključivanja mladih u neformalno obrazovanje kroz djelovanje omladinskih organizacija;
- Utvrđivanje trendova i prioriteta za zapošljavanje mladih - posebno su naglašena istraživanja o uticaju Covid-19 na zapošljavanje mladih, te druga na osnovu kojih je kreirana i Bijela knjiga o zapošljavanju mladih; istaknut je program podrške samozapošljavanju mladih, žena i osoba sa invaliditetom, kao aktivna mjera Zavoda za zapošljavanje gdje su mladi prepoznati kao posebna grupa,
- Prevencija zdravstveno rizičnih ponašanja, odnosno, edukacija i prevencija na teme zloupotrebe alkohola, duvana, psihoaktivnih supstanci, rizično seksualno ponašanje, gojaznost.

S druge strane, kroz kvalitativno istraživanje su identifikovane prioritetne oblasti koje bi trebalo da budu uvrštene u nova strateška dokumenta u oblasti omladinske politike:

- Unapređenje institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike:

- Formiranje Savjeta za mlade kao stručnog i savjetodavnog Vladinog tijela koje bi trebalo da osigura bolju međuresorsku saradnju i povezanost sa Mrežom za mlade kao Krovnom organizacijom mladih,
  - Osnajivanje omladinskih servisa i unapređenje uslova za rad za njihovo nesmetano funkcionisanje,
  - Podsticanje proaktivnog učešća mladih u kreiranju i sprovođenju omladinske politike na državnom i lokalnom nivou,
  - Podsticanje zapošljavanja i samozapošljavanja mladih,
  - Podsticanje uključivanja mladih u kreiranje kulturnih sadržaja,
  - Podsticanje mobilnosti mladih s akcentom na obrazovnu mobilnost,
  - Osnajivanje mladih u oblasti neformalnog obrazovanja,
  - Razvoj, osamostaljivanje i zdravlje mladih,
  - Promocija i podsticanje mladih na volonterizam,
  - Profesionalizacija omladinskog rada, ICT vještine i digitalizacija,
  - Rodna ravnopravnost,
  - Jačanje opornosti mladih kroz razvoj njihovih socijalnih i emocionalnih kompetencija,
  - Društvena kohezija/socijalna inkluzija sa fokusom na ranjive grupe mladih,
  - Unapređenje kvaliteta obrazovanja u svjetlu digitalizacije obrazovnog sistema i epidemiološke krize izazvane COVID 19 virusom
  - Promocija i razvoj medijske pismenosti mladih i omladinskih medija,
  - Podsticanje drugih oblasti od značaja za razvoj mladih
- **Shvatamo da je većina omladinskih centara bila neaktivna prije 2021. godine jer ugovori za omladinske administratore nisu produženi; da li je Ministarstvo pokrenulo novi proces zapošljavanja? Da li su centri za mlade nastavili sa radom? I kada? I da li mladi ljudi sada ponovo dolaze?**

Nakon stupanja na snagu nove Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list Crne Gore", br. 118/20, 121/20, 001/21, 002/21, 029/21, 034/21, 041/21), došlo je do reorganizacije državne uprave pri čemu je prethodno Ministarstvo sporta i mladih prestalo da postoji, a formirano je novo Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta. Uprava za sport i mlade je formirana kao organ uprave koji se nalazi u sastavu pomenutog Ministarstva koje sprovodi upravni nadzor i nadzor nad cjelishodnošću i zakonitošću rada Uprave.

Kako su ugovori sa administratorima omladinskih servisa istekli u prvoj polovini 2021.godine, a zbog nove organizacije državne uprave nije bilo moguće iste produžiti, pristupilo se pripremi tehničkih izmjena Zakona o mladima i podzakonskih akata sa ciljem jasnog definisanja nadležnosti pomenutog Ministarstva i Uprave, kao i obezbjeđivanja svih administrativno-tehničkih uslova za raspisivanje novog javnog poziva za angažovanje administratora omladinskih servisa. Javni poziv za angažovanje administratora je pripremljen i biće raspisan tokom avgusta mjeseca ove godine.

Uprkos pomenutim preprekama administrativne prirode vezano za angažovanje administratora koji upravljaju servisima kao i aktuelnoj epidemiološkoj situaciji, omladinski servisi u Podgorici, Nikšiću i Danilovgradu su nastavili da funkcionišu nesmetano. Od januara do jula 2021. godine realizovano

je gotovo 150 aktivnosti u omladinskim servisima. Prostori omladinskih servisa su u svakom momentu bili dostupni omladinskim nevladinim organizacijama i svim zainteresovanim mladima, a Uprava za sport i mlade je, shodno potrebama i zahtjevima korisnika, uz poštovanje anti - COVID 19 mjera, otvarala prostore omladinskih servisa i u onim gradovima u kojima nije bilo angažovanih administratora. Oko 50 omladinskih organizacija je u navedenom periodu realizovalo aktivnosti u saradnji sa mladima i za mlade:

- U Omladinskom klubu Cetinje uspješno su se realizovale psihološke radionice za mlade koje su od suštinske važnosti za očuvanje mentalne higijene kod mladih;
- U Omladinskom klubu Nikšić upriličene su filmske projekcije, veće poezije i izložba likovnih radova mladih i talentovanih sugrađana, humanitarne akcije sa posebnim fokusom na akciju pod nazivom "Nikšić za Hrvatsku" kao i edukativne radionice kroz program Evropske omladinske kartice u Crnoj Gori;
- Omladinski klub Danilovgrad, u saradnji sa lokalnim Radio emiterom, kontinuirano priprema i emituje emisije za mlade na različite teme iz oblasti kulture, muzike, aktivne participacije mladih, poezije; u izvještajnom periodu su održane radionice o rodnoj ravnopravnosti, ženskom preduzetništvu, borbe protiv nasilja nad ženama, psihološke radionice kao i aktivnosti usmjerene na promociju rada Regionalne kancelarije za saradnju mladih,
- U Omladinskom centru Podgorica realizovane su radionice za izgradnju socio-mocionalnih vještina mladih; održane su obuke mladih o medijskoj pismenosti u okviru regionalnog projekta Balkans Voices; sprovedene su edukativne radionice sa ciljem socijalne integracije osoba s invaliditetom.

Kvalitativno istraživanje za potrebe izrade novih strateških dokumenata u oblasti omladinske politike koje je sprovedeno u maju ove godine u saradnji sa UNDP kancelarijom u Podgorici, pokazalo je da je uspostavljanje omladinskih servisa ohrabrujuće uticalo na mlade ljude širom Crne Gore u pogledu njihovog većeg interesovanja za učešće u različitim edukativnim sadržajima, veće participacije, mobilnosti i umrežavanja sa različitim akterima omladinske politike.

- **Koji su vaši planovi za inkluzivniji pristup usmjeren ka mladima sa invaliditetom, manjinskim grupama i onima iz ruralnih područja? - uključujući romsku populaciju.**

Planovi za inkluzivniji pristup usmjeren ka mladima koji pripadaju ranjivim kategorijama odnose se na definisanje i implementaciju mjera i aktivnosti koje će biti sadržani u novim strateškim dokumentima u oblasti omladinske politike:

- Redovno mapiranje potreba mladih, posebno onih koji pripadaju ranjivim grupama u svim regijama Crne Gore; unapređenje statistike o položaju mladih, uz razvijene indikatore uspješnosti na nacionalnom nivou povezane sa EU indikatorima;
- Podsticanje aktivnog učešća i informisanosti mladih s invaliditetom uključujući mehanizam Strukturirani dijalog koji je u EU obavezan;
- Razvijanje programa psihosocijalne podrške mladima u adolescentskom periodu i tranziciji u odraslo doba sa fokusom na mlade iz ranjivih kategorija izloženih diskriminaciji;
- Razvoj i promocija društveno korisnih programa za mlade sa ciljem poboljšanja njihovog položaja u svim oblastima od javnog interesa;

- Kroz digitalizaciju rada sa mladima treba posebno voditi računa o uključivanju ranjivih kategorija mladih u programe edukacije, aktivnih mjera zapošljavanja, neformalnog obrazovanja, informisanja, mobilnosti, zdravlja i osamostaljivanja;
- Razvijati programe obuka u cilju podsticanja mladih koji su u riziku od diskriminacije da se uključe i kao kreatori i kao konzumenti različitih sadržaja i aktivnosti za mlade;
- Nova Startegija za mlade će biti zanovana na principima društvene inkluzije i kohezije - sve mjere i aktivnosti moraju da se odnose i da uključuju najranjivije grupe u društvu pri čemu mladi iz socijalno ugroženih porodica treba da budu posebno targetirani mjerama iz domena omladinske politike;
- Osigurati veću zastupljenost i predstavljanje mladih sa invaliditetom, mladih iz manjinskih grupa, ruralnog područja kao i romske populacije na osnovu mapiranih potreba i rezultata evaluacije programa namijenjenih ovim grupama.

Kada je riječ o razvoju i promociji društveno korisnih programa za mlade sa ciljem poboljšanja njihovog položaja u svim oblastima od javnog interesa, posebno treba izdvojiti program Evropske omladinske kartice.

Naime, od aprila 2018. godine, Vlada Crne Gore (prethodno Ministarstvo sporta i mladih, a od januara 2021. godine Uprava za sport i mlade), u bliskoj saradnji sa Centrom za omladinsku edukaciju i Evropskom asocijacijom omladinskih kartica - EYCA Brisel uspješno realizuje program Evropska omladinska kartica u Crnoj Gori.

Program Evropske omladinske kartice (EYCA) je sam po sebi društveno odgovoran i predstavlja jedan od ključnih mehanizama za povećanje stepena socijalne inkluzije i kohezije svih mladih ljudi u Crnoj Gori. Kroz EYCA projekat je uspostavljena saradnja sa organizacijama mladih koje se bave ranjivim grupama (mladi sa invaliditetom, romske organizacije mladih), kao i sa organizacijama na sjeveru Crne Gore (Bijelo Polje, Pljevlja, Berane, Mojkovac..).

Tokom aprila/maja 2021. godine EYCA tim je distribuirao određeni kontigent kartica za članove i volontere Udruženja mladih sa hendikepom kao i Romske organizacije mladih "Phiren Amenca". Takođe, sprovedena je analiza sa ciljem mapiranja potreba i obezbjeđivanja dodatnih EYCA benefita za mlade sa invaliditetom.

Plan je da mladi iz marginalizovanih grupa budu dio EYCA volonterskog kluba na nacionalnom nivou, a potrebno je usmjeravati ih i na rad lokalnih volonterskih klubova. Takođe, kroz EYCA program, radiće se na povećanju broja mladih iz marginalizovanih grupa da učestvuju u edukativnim radionicama kao i drugim aktivnostima sa ciljem povećanja stepena njihove participacije i inkluzije. Planirana je i saradnja sa Zavodom za zapošljavanje Crne Gore gdje će, kroz Memorandum o saradnji, biti definisana distribucija godišnjih EYCA kartica ka svim mladima koji se nalaze na birou rada, a imaju do 29 godina starosti.

Statistika koja se odnosi na EYCA program u Crnoj Gori dovoljno govori u prilog tome da omladinska kartica postaje jedan od ključnih mehanizama u oblasti participacije i mobilnosti mladih kao i povećanja stepena njihove zainteresovanosti za benefite, ali i različite programe edukacije koje kartica nudi:

- Više od 670.000 pregledanih stranica na EYCA Internet stranici
- Više od 18.000 prijava za karticu
- Više od 13.000 distribuiranih kartica širom Crne Gore

Dodatno, kad je riječ o ostvarivanju posebnih benefita za mlade iz marginalizovanih grupa, planirano je ostvarivanje saradnje sa što više različitih privatnih i državnih preduzeća koje će "po defaultu" pružati različite povlastice za one koji pripadaju ranjivim kategorijama.

- **Da li je Crna Gora aktivno angažovana (sa imenovanom kontakt tačkom) na sprovođenju projekta Laboratorija za mlade Zapadnog Balkana (uz podršku RCC) i koja su najnovija dostignuća?**

Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je nedavno imenovalo dva savjetnika (jedan je iz reda zaposlenih u Ministarstvu, drugi iz reda zaposlenih u Upravi za sport i mlade) za kontakt osobu i osobu zaduženu za komunikaciju za projekat Omladinska laboratorija Zapadnog Balkana koji se realizuje kroz saradnju sa Regionalnim savjetom za saradnju.

Vlada Crne Gore je u 2020. godini radila na pružanju institucionalne podrške jačanju kapaciteta za unapređenje rada i funkcionisanja lokalne RYCO kancelarije. Regionalna kancelarija za saradnju mladih je organizovala nekoliko nacionalnih godišnjih događaja širom regije s ciljem predstavljanja svojih dostignuća u 2020. godini i planova za narednu godinu. Događaji su se organizovali u okviru regionalne kampanje „A Better Region Starts with YOUth“ koju podržava Vlada Savezne Republike Njemačke. U okviru crnogorskog predsjedavanja Upravnim odborom Regionalne kancelarije za saradnju mladih, u Podgorici je 20-21. aprila 2021. godine organizovan sastanak UO RYCO, trinaesti po redu. Sastanak je imao za cilj unapređenje regionalne saradnje u oblasti omladinske politike kroz vođenje dijaloga o konkretnim projektima i inicijativama i stvaranje bolje sinergije između svih aktera ove regionalne inicijative. Takođe, u okviru crnogorskog predsjedavanja UO RYCO, u prvoj polovini 2021. godine, sproveden je postupak izbora generalnog sekretara kao i zamjenika generalnog sekretara UO RYCO pri čemu je Crna Gora dala ogroman doprinos u pogledu obezbjeđivanja uslova za deblokiranje pomenutih procesa i nesmetanog funkcionisanja RYCO. U toku crnogorskog predsjedavanja, u drugoj polovini 2021. godine, biće organizovan još jedan sastanak Upravnog odbora kao i promotivni događaji sa ciljem popularizovanja rada lokalne RYCO kancelarije.

- **Učešće u međunarodnim testiranjima**

Međunarodna testiranja	Učešće Crne po Gore ciklusima	Format	Ciljna populacija	Uzorak
PISA - OECD	2006,2009, 2012	štampani	15-ogodišnjaci, I razred srednje škole	Sve srednje I neke osnovne škole sa barem 3 učenika iz PISA populacije, 6,973 učenika
	2015, 2018, 2021 (Probno, glavno u 2022.)	elektronski (radi se na računaru)		

TIMSS (Međunarodno istraživanje trendova u matematici i prirodnim naukama) – IEA	2019	štampani	4. razred	140 osnovnih škola, 4,690 učenika
PIRLS (Međunarodno istraživanje napretka čitalačkoj pismenosti) – IEA	2021	štampani	4. razred	140 osnovnih škola, 4,979 učenika

- **Molimo vas da informišete o napretku Crne Gore**

PISA

A. Promjene u prosječnim postignućima između ciklusa PISA 2015. i 2018.

	PISA 2015	PISA 2018	Kratkoročne promjene u postignućima (Razlika u bodovima PISA 2015 - PISA 2018)
Čitalačka pismenost	427	421	-6
Matematička pismenost	418	430	12
Naučna pismenosti	411	415	4

Postignuća iz matematike poboljšala su se za 11 bodova između ciklusa 2015. i 2018. Gotovo svi učenici su postigli bolje rezultate, ali slabiji učenici su napredovali više.

Prosječna postignuća u čitanju i nauci se nijesu značajno promijenila tokom ovog perioda. U čitalačkoj pismenosti, uspješniji učenici su postali slabiji, dok među slabijim učenicima nema značajnih promjena. (Napomena: Prvi put su uvedeni interaktivni zadaci za čitanje.) U nauci nije bilo promjena u pogledu raspršenosti distribucije, većina učenika postigla je bolje rezultate.

B. Prosječne performanse tokom PISA procena

	PISA 2006	PISA 2009	PISA 2012	PISA 2015	PISA 2018
Čitalačka pismenost	392	408	422	427	421
Matematička pismenost	399	403	410	418	430
Naučna pismenosti	412	401	410	411	415

- Trend postignuća iz matematike je „sve pozitivniji“. Udio učenika sa lošim uspjehom (učenici koji su postigli rezultate ispod nivoa 2) se smanjio, dok se udio učenika sa najboljim rezultatima (učenici koji su postigli bodove na nivou 5 ili 6) povećao (PISA 2012-PISA 2018).

- Trend postignuća Crne Gore u čitanju je „pozitivan, ali stagnirajući, tj. manje pozitivan u posljednjih nekoliko godina“.

- U nauci, Crna Gora je među zemljama bez značajnijeg prosječnog trenda. U obliku je slova U (pozitivniji u posljednjih nekoliko godina).

OECD (https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-results-volume-i_5f07c754-en, tabele 1.8.1, 1.9.1, 1.9.2, 1.9.3, 1.9.4.)

C. Najuspješniji i najmanje uspješni učenici u ciklusima PISA 2015 i 2018

	Čitanje procenat najuspješnijih učenika (Nivoi 5 i 6)	Čitanje procenat najmanje uspješnih učenika (ispod nivoa 2)	Matematika procenat najuspješnijih učenika (Nivoi 5 i 6)	Matematika procenat najmanje uspješnih učenika (ispod nivoa 2)	Nauka procenat najuspješnijih učenika (Nivoi 5 i 6)	Nauka procenat najmanje uspješnih učenika (ispod nivoa 2)	Procenat najboljih iz najmanje jedne oblasti (Nivoi 5 i 6)	Procenat slabih iz sve tri oblasti (Ispod nivoa 2)
PISA 2018	0,8	44,4	1,8	46,2	0,3	48,2	2,3	31,5
PISA 2015	1,4	41,9	1,5	51,9	0,5	51	2,5	33

U periodu između dva ciklusa procenat najuspješnijih učenika se povećao iz matematike (0,3%) dok se smanjio iz čitanja (0,6%) i nauke (-0,1%). Procenat najboljih učenika iz najmanje jedne oblasti smanjio se za 0,2%.

Istovremeno, procenat najmanje uspješnih učenika (ispod nivoa 2) smanjio se iz matematike (5,7%) i nauke (2,8%), dok se iz čitanja povećao (2,5%). U cjelini, procenat učenika koji su slabi iz sve tri oblasti smanjio se za 1,5%.

U ciklusu PISA 2015 prešlo se na testiranje na računaru iz svih oblasti. Pored trend zadataka koji su identični onima na papiru, godine 2015. uvedeni su interaktivni zadaci iz nauke, a 2018. godine interaktivni zadaci iz čitalačke pismenosti za koje su karakteristične strategije online čitanja i to je prvi ciklus u kome nije bilo napretka u ovoj oblasti.

2. TIMSS

U svom prvom učešću u TIMSS -u, prosječna ocjena iz Crne Gore iz matematike i nauke je 453.

- **Kakav je status planova za izradu akcionog plana za poboljšanje rezultata u PISA testiranju?**

Izveštaj PISA 2015 o rezultatima i preporukama obrazovnih politika rezultat je saradnje između Ministarstva prosvjete Crne Gore i Kancelarije UNICEF-a

(<https://www.unicef.org/montenegro/media/8686/file/MNE-media-MNEpublication501.pdf>, str. 68-74)

Ispitni centar planira sledeće aktivnosti:

- Promocija PISA testiranja - informacije o njegovoj relevantnosti na nivou škola, nastavnika, učenika, zajednica i zemlje u celini
- Povezivanje baze podataka sa MEIS -om radi omogućavanja praćenja kvaliteta obrazovanj

- Osiguravanje kompatibilnosti zadataka u nacionalnim testovima sa metodom koja se koristi u PISA testiranju

2.7. Učešće u Erasmus+

- **Ažurirajte stane po pitanju učešću Crne Gore u Erasmus + i Pozivu iz 2022 od strane Generalnog direktorata za obrazovanje. Hvala i na svim informacijama iz Crne Gore.**

U okviru prethodnog ciklusa programa Erasmus+ (2014.-2020.), Crna Gora je učestvovala u ukupno 352 projekta Međunarodne kreditne mobilnosti (ICM), kroz koje je ostvarila saradnju sa preko 200 univerziteta iz Evrope. Broj realizovanih mobilnosti studenata i nastavnog/administrativnog osoblja za period od 2015. do 2019. godine iznosi 1170 (broj odlaznih mobilnosti iznosi 829, dok je broj dolaznih mobilnosti 341).

U okviru prethodnog poziva za učešće u akciji Stručno obrazovanje i obuka (Vocational education and training", VET mobility), Crna Gora je ostvarila pravo na učešće u projektu "Internacionalizacija sistema u oblasti stručnog obrazovanja i obuke u zemljama Zapadnog Balkana", u kojem Privredna komora Crne Gore učestvuje kao partner. U okviru poslednjeg poziva za podnošenje prijedloga u oblasti stručnog obrazovanja i obuke, 7 ustanova iz Crne Gore učestvuje u ukupno 4 novoodobrena projekta. Osim srednjih stručnih škola, u ovim projektima učestvuju i Centar za stručno obrazovanje Crne Gore, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, kao i Centar za zapošljavanje i edukaciju odraslih.

Kroz akciju Izgradnja kapaciteta u visokom obrazovanju (CBHE) ovog programa, Crna Gora je u okviru prethodnog ciklusa, učestvovala u ukupno 35 projekata Izgradnje kapaciteta u visokom obrazovanju, od kojih su univerziteta iz Crne Gore koordinatori u 8 projekata, dok su u preostalim 27 uključeni kao partneri.

U okviru akcije Erasmus Mundus zajednički magistarski programi (EMJM) ustanove visokog obrazovanja iz Crne Gore učestvuju u 2 projekta razvoja zajedničkih master programa, a u oba projekta je uključen Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore. U okviru akcije Erasmus Mundus zajednički master programi, studenti iz Crne Gore su do sada dobili ukupno 62 stipendije. Naša zemlja je u toku prethodnog ciklusa programa učestvovala u ukupno 5 Žan Mone (JMA) projekata.

2021. je godina značajna za program Erasmus+, jer on ulazi u novu finansijsku sedmogodišnju perspektivu (2021.-2027.), koju karakteriše duplo veći budžet i nova prioritizacija. Imajući to u vidu, Nacionalna Erasmus+ kancelarija je u prethodnom periodu aktivno radila na promociji novog ciklusa programa Erasmus+, promovirajući nove prioritete programa, otvorene konkurse, i radila aktivno na promovisanju sinergije između projekata koji su se bavili sličnom tematikom kroz program Erasmus +. U tom kontekstu, Nacionalna Erasmus+ kancelarija organizovala je niz događaja, odnosno posvetila mjesec maj – mjesec Evrope Erasmus + programu - "Mjesec Evrope – Mjesec programa Erasmus+", koji se sastojao od niza informativnih aktivnosti koje su imale za cilj promociju novih prioriteta kao i novih poziva koji su na raspolaganju potencijalnim učesnicima u okviru novog ciklusa programa.

Promotivna kampanija novog ciklusa Erasmus+ programa je počela čim je objavljen novi programski

vodič. Nacionalna Erasmus+ kancelarija je iskoristila razne alate diseminacije za mogućnosti koje pruža novi Erasmus+ program. Posebno su promovisani novi prioriteti Erasmus+ programa, uključujući inkluziju i diverzitet, zelenu ekonomiju i digitalizaciju, kako bi se iste teme prioritizovale i na lokalnom nivou. S tim u vezi, novi Erasmus+ program je predstavljen detaljno i tokom monitoring posjeta na crnogorskim univerzitetima, sa iskusnim lokalnim koordinatorima, a i tokom bilateralnih sastanaka sa potencijalnim kandidatima koji su u dobroj poziciji da adresiraju nove prioritete Erasmus+ programa u Crnoj Gori u okviru novog ciklusa programa. U narednom periodu, Nacionalna Erasmus+ kancelarija planira i organizovanje cluster sastanaka o posebno relevantnim prioritetima za CG. Mjesec Evrope je posebno bio posvećen promociji novog ciklusa programa, predstavljajući i prioritete programa a i dostupne mogućnosti za CG, uključujući novine i izmjene u okviru novog ciklusa. Svi događaji održani u okviru Mjeseca Evrope su promovisani putem medija, društvenih mreža, kao i na zvaničnim web stranicama svih aktera koji su bili uključeni u pomenute događaje.

Kratak pregled organizovanih aktivnosti u okviru događaja “Mjesec Evrope – Mjesec programa Erasmus+” od strane Nacionalne Erasmus+ kancelarije, tokom maja mjeseca 2021. godine:

Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore – 6. Maj 2021. godine - predstavljanje novina u okviru novog ciklusa programa (2021. – 2027. godine), kao i promovisanje mogućnosti koje su na raspolaganju potencijalnim učesnicima u okviru programa Erasmus+ za konkurse u okviru akcije Jean Monnet i akcije Erasmus Mundus

Narodna biblioteka “Radosav Ljumović” - 11. maj 2021. godine - razmatranje tema koje se odnose na inkluziju mladih sa invaliditetom u Erasmus+ programe mobilnosti. S obzirom da je inkluzija jedan od prioriteta u okviru novog ciklusa programa Erasmus+, cilj ovog događaja je bio i predstavljanje novina u okviru programa, s akcentom na mogućnosti učešća studenata sa invaliditetom, ohrabrivanje njihovog aktivnijeg učešća, kao i razmatranje prepreka sa kojima se mogu suočiti prilikom boravka na mobilnosti.

Fakultet likovnih umjetnosti Univerziteta Crne Gore - 17. maj 2021. godine - predstavljanje mogućnosti učešća koje su na raspolaganju crnogorskim ustanovama visokog obrazovanja u okviru novog ciklusa programa Erasmus+ (2021.-2027. godine), s posebnim akcentom na aktivnost Jean Monnet (Žan Mone) ovog programa, a neke od primjera dobre prakse u okviru ove aktivnosti predstavila je prof. Ivana Perković sa Univerziteta umjetnosti u Beogradu.

Rektorat Univerziteta Crne Gore - 25. maj 2021. godine - Cilj ovog događaja, koji je okupio rektora, pro-rektore, prodekane za međunarodnu saradnju sa svih univerzitetskih jedinica UCG-a, kao i studente koji su učestvovali u razmjeni bio je, kako i sam naziv kaže, razmatranje izazova koji se odnosi na priznavanje kredita po povratku sa razmjene u okviru programa Erasmus+, što predstavlja jedan od problema sa kojima se studenti mogu susresti nakon završetka perioda mobilnosti.

Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta – 31. maj 2021. godine - Cilj događaja bio je okupljanje lokalnih koordinatora odobrenih projekata u oblasti stručnog obrazovanja i obuke u okviru programa Erasmus+, koji su sa prisutnima podijelili iskustva učešća u ovakvoj vrsti projekata, ali i predstavili određene prepreke i izazove sa kojima su se suočili u dosadašnjoj fazi implementacije. Događaj je takođe poslužio kao prilika za predstavljanje novina u okviru novog ciklusa programa Erasmus+.

2.8. Prioriteti politike u oblasti kulture

- **Kakav je status programa kulture koji pokriva 2021-2025? Da li Crna Gora i dalje podržava**

umjetnike/kulturne aktere u oporavku od posljedica pandemije COVID-19?

Pokretanje procedure za sačinjavanje nacrtu Programa razvoja kulture je ključni prioritet kulturne politike u Crnoj Gori, budući da je prethodni dokument bio na snazi do kraja 2020. godine. Pripreme aktivnosti na izradi novog programa su u toku, iako su i dalje interne, u okviru ministarstva. U toku prve polovine 2021. godine, ministarstvo nije imalo posebne programe za umjetnike u smislu oporavka od posljedica pandemije.

- **Koji su najnoviji koraci u toku/planirani za sprovođenje mjera zaštite radi očuvanja statusa svjetske baštine UNESCO -a u Kotoru? Ima li razvoja i ažuriranja u prošloj godini.**

Nakon Odluke Komiteta 43 COM 7B.87 koja je usvojena na sjednici održanoj u Bakuu, Azerbejdžan 2019. godine, Crna Gora je nastavila sa sprovođenjem zahtjeva sadržanih u Odluci i u prethodnim odlukama Komiteta, u odnosu na očuvanje statusa Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora na UNESCO Listi svjetske baštine. Osnovni fokus politika vezanih za status Područja je bio na strateškim dokumentima u cilju boljeg tretmana, posebno na Nacrtu prostorno-urbanističkog plana opštine Kotor i revizije Menadžment plana Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora.

Nacrt prostorno-urbanističkog plana opštine Kotor je poslat Centru za svjetsku baštinu 5. aprila 2019. godine. Nakon komunikacije sa Centrom za svjetsku baštinu i njihovih komentara vezanih za dokument u cilju unaprijeđenja standarda zaštite, Plan je usvojen u avgustu 2020. godine. Navedeno predstavlja najznačajnije aktivnosti za ovaj lokalitet koja određuje tok ostalih politika i aktivnosti.

Revizija Menadžment plana je jedan od ključnih prioriteta kulturnih i upravljačkih politika. U nekoliko navrata je bila odložena zbog promjena upravljačkih struktura na lokalnom i državnom nivou i pandemije COVID19, i očekuje se da bude nastavljena u oktobru 2021. godine.

Novi amandmani na Zakon o zaštiti Prirodnog i kulturno istorijskog područja Kotora, na osnovu izvještaja Misije, usvojeni su u decembru 2019. godine. Bitno je naglasiti da je ovaj korak bio neophodan do revizije Menadžment plana, koji će doprinijeti sveobuhvatnijim promjenama u zakonodavstvu u cilju definisanja politika za tretman područja.

- **Učešće u programu Kreativna Evropa**

Pismo interesovanja za učešće Crne Gore u programu Kreativna Evropa je poslato 21. oktobra 2020. godine i ponovljeno 14. juna 2021. godine, nakon formalnog usvajanja Radnog programa. Nacrt Sporazuma o učešću je poslat od strane DG EAC i Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta se saglasilo sa tekstom dokumenta. Dalji koraci DG EAC se očekuju u septembru.

- **Digitalna agenda za Zapadni Balkan**
- **Ažurirajte stanje po pitanju razvoja strategije digitalnog obrazovanja i radu radne grupe koju predvodi Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta. Koje su veze sa razvojem strategije digitalnih vještina koju vodi RCC?**

Radna grupa aktivno radi na izradi Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema od aprila 2021. godine. Mapirana su sva relevantna dokumenta koja mogu da doprinesu boljem pisanju Strategije. Sprovode se fokus grupe sa raznim ciljnim grupama (nastavnicima, učenicima, ustanovama visokog obrazovanja, ICT koordinatorima, upravama obrazovnih ustanova, IT kompanijama, Unijom poslodavaca, Privrednom komorom, Zavodom za školstvo, Ispitnim centrom, Centrom za stručno

obrazovanje, Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva, nevladinim sektorom, roditeljima i drugim državnim institucijama. Sprovedena je i analiza SELFIE istraživanja za prošlu i ovu školsku godinu. Po Programu plana rada Vlade za 2021. godinu usvajanje ove Strategije planirano je u IV kvartalu. Prilikom izrade Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema biće uzeta u razmatranje i RCC strategija South East Europe 2030 Strategy, u onom dijelu koji se tiče digitalnih vještina.

- **Napredak u razvoju i primjeni #ucidoma i uspostavljanju platforme za učenje u saradnji sa UNICEF-om. Možete li navesti bilo kakav dalji napredak u primjeni SELFIE?**

U saradnji sa UNICEF-om intenzivno se radi na uspostavljanju platforme za samostalno učenje. Kreiraju se sadržaji za nastavnike, roditelje i djecu. U planu je da se u narednih 3 mjeseca kreira 180 interaktivnih aktivnosti za djecu predškolskog uzrasta, da se objedine i unaprijede materijali za I, II i III razred osnovne škole, nastali kroz projekat Uči doma i da se kreira 10 kurseva za rad s MEIS aplikacijom.

Planirano je da se SELFIE istraživanja sprovodi svake godine u svakoj školi. Da bi obezbijedili bolju održivost u primjeni SELFIE istraživanja u obrazovnim ustanovama, cilj nam je da se kreira online obuka za zaposlene, koja bi se postavila na gore pomenutu platformu za samostalno učenje.

- **Zelena agenda za Zapadni Balkan**
- **Ažuriranje stanja po pitanju razvoja kvalifikacija, tj. u okviru tekućeg IPA SOPEES programa, u vezi sa zelenom i digitalnom agendom?**
- **Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu i sport**
- **Molimo vas da ažurirate informacije o uključenosti crnogorskih aktera i ključnom razvoju.**

Predstavnici Ministarstva su učestvovali na sastancima upravljačkih struktura za istraživanje i inovacije i obrazovanje i obuku i dali svoj doprinos unapređenju teksta Agende. Takođe, premijer i ministarka su svojim učešćem na sastanku 27. maja potvrdili punu podršku Agendi i posvećenost Crne Gore njenom sprovođenju.

3. Politika istraživanja i inovacija

3.1. Pregled politike istraživanja i trenutni status Strategije pametne specijalizacije

- **Molimo vas da pružite kratku informaciju o sprovođenju Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) i Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017–2021).**

Što se tiče implementacije Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) i njenog Akcionog plana za 2020. godinu, situacija je sljedeća:

- Tokom izvještajne 2020. godine sprovedeno je 30 aktivnosti, od kojih su 23 uspješno završene (77%), 3 djelimično završene (10%) i 4 nedovršene (13%).
- Ukupna sredstva utrošena na implementaciju Akcionog plana tokom 2020. godine su 6.177.197,61 EUR.

U pogledu utrošenih sredstava na posebne strateške ciljeve u ovom periodu, situacija je sljedeća:

Strateški cilj I (Povećanje kapaciteta za inovacije i tehnološki razvoj Crne Gore) je 3.790.343,87 EUR;

Strateški cilj II (Jačanje instrumenata za umrežavanje i saradnju aktera u sistemu inovacija) 1.165.678,77 EUR; i

Strateški cilj III: 1.221.174,97 EUR.

Što se tiče ukupnog perioda implementacije Strategije (2016-2020), od ukupno 42 planirane aktivnosti, 34 su uspješno završene (81%), 5 delimično završenih (12%) i 3 nedovršene (7%).

- **Molimo vas da popišete konkretne preduzete mjere i opišete njihov uticaj u 2019. i 2020. godini.**

Tokom 2019-2020. godine ukupna sredstva utrošena na implementaciju Akcionog plana za sprovođenje Strategije inovativne djelatnosti iznosila su 8.829.680,47 EUR. Što se tiče sredstava utrošenih na posebne strateške ciljeve u ovom periodu, situacija je sljedeća:

Strateški cilj I Povećanje kapaciteta za inovacije i tehnološki razvoj Crne Gore: 4.308.003,87 EUR, Strateški cilj II Jačanje instrumenata za umrežavanje i saradnju aktera u sistemu inovacija: 1.994.299,80 EUR; i

Strateški cilj III: 2.527.376,80 EUR.

U 2019. godini sprovedena je 31 aktivnost, od kojih je 28 uspješno završeno (90%), 2 su djelimično završene (7%) i 1 nedovršena (3%), dok je 2020. godine realizovano 30 aktivnosti, od kojih su 23 uspješno završene (77%), 3 djelimično završene (10%) i 4 nedovršene (13%).

Pregled aktivnosti u 2020. godini dat je u prethodnoj stavci.

Konkretne mjere su sljedeće:

- Pобољшanje pravnog okvira za inovacije i tehnološki razvoj;
- Uspostavljanje novih centara izvrsnosti;
- Opremanje laboratorija IPC „Tehnopolis“;
- Aktivnosti na uspostavljanju NTP CG u Podgorici;
- Aktivnosti na inkubatorima;
- Razvijanje softvera za žigove;
- Usklađivanje obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada;
- Organizovanje obrazovnih događaja, obuka, radionica o inovacijama i promociji inovacija;
- Razvoj statistike inovacija;
- Program kolaborativnih grantova za inovacione projekte;
- Podrška za učešće u H2020, EUREKA itd .; i

- Podrška inovativnim kapacitetima malih i srednjih preduzeća (usklađivanje sa međunarodnim standardima, razvoj klastera, podrška ulaganjima u ICT, modernizacija industrije, instrumenti rizičnog (venture) kapitala, mentorski program, jačanje učešća u međunarodnim mrežama i programima).

Izveštaj za 2020. godinu predstavlja set indikatora na nivou operativnih ciljeva koji sadrže ključne mjere, i to:

- Broj inovativnih organizacija u Registru: 93 (početni indikator je bio 0);
- Broj registrovanih patenata: 3.729 (početni indikator: 2.542);
- Broj centara izvrsnosti: 3 (početni indikator: 0);
- Broj stanara u IPC „Tehnopolis“ Nikšić: 26 (početni indikator: 0);
- Broj različitih inovacionih događaja, radionica, obuka itd.: 364 (početni indikator: 30);
- Broj akreditovanih studijskih programa sa praktičnim dijelom u procentu 25% nastavnog programa: 170 (početni indikator:0);
- Broj uspostavljenih partnerstava između privrede i akademske zajednice kroz grantove: 27 (početni indikator:8);
- Broj podržanih inovativnih projekata: 23 (početni indikator: 0);
- Broj uspostavljenih spin-off-ova u okviru inovativnih projekata: 2 (početni indikator: 0);
- Broj EUREKA projekata: 10 (početni indikator: 2); i
- Broj projekata Horizont 2020: 27 (početni indikator: 1).

- **Kakav je status evaluacije nezavisnog eksperta Strategije inovativne djelatnosti 2016-2020 (sada istekla)? Planirate li razvoj nove strategije ?**

U skladu sa Metodologijom za razvoj politika, izradu i praćenje dokumenata strateškog planiranja (drugo izdanje), Poglavlje 6: Obavezni format izvještaja o implementaciji strateških dokumenata, Dio: Obavezni elementi završnog izvještaja za strategiju/program (Po isteku vremenskog okvira strateškog dokumenta), IV Evaluacioni nalazi, Ministarstvo ekonomskog razvoja objavilo je 23. marta 2021. godine Javni poziv za eksternog evaluatora/evaluatorku za potrebe evaluacije Strategije inovativne djelatnosti 2016-2020 s Akcionim planom, sa rokom za podnošenje prijave do 23. aprila 2021, produženim do 4. maja 2021. (<https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-eksternog-evaluatora-evaluatorku-za-potrebe-evaluacije-strategije-inovativne-djelatnosti-2016-2020-s-akcionim-planom>; <https://www.gov.me/clanak/produzenje-javnog-poziva-za-eksternog-evaluatora-evaluatorku-za-potrebe-evaluacije-strategije-inovativne-djelatnosti-2016-2020-s-akcionim-planom>).

Ministarstvo je za za eksternu evaluatorku izabralo dr Petru Karanikić, koja je sa radom počela 20. maja 2021. godine, a Evaluacioni izvještaj završila 30. jula 2021. godine (<https://www.gov.me/clanak/izabrana-eksterna-evaluatorka-za-strategiju-inovativne-djelatnosti-2016-2020>). Kompletan izvještaj biće objavljen zajedno sa Završnim izvještajem o implementaciji Strategije, koji će Vlada usvojiti do kraja septembra (trenutno u procedurama pribavljanja internih mišljenja državnih institucija).

Glavni zadatak ove evaluacije bio je da procijeni uspješnost primjene Strategije i njenog Akcionog

plana za period 2016-2020, kao i da donese zaključke i preporuke koji mogu pomoći Vladi Crne Gore u kreiranju i implementaciji narednog ciklusa programa u inovacionoj politici, naročito važnog za pripremu Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije S3 2021-2024. Specifični ciljevi evaluacije bili su da se procijene relevantnost, efektivnost, efikasnost, uticaj i održivost Strategije, te da se prepoznaju naučene lekcije kao osnova za preporuke. Ključni nalazi sprovedene analize dovode do zaključka da je stepen uspješnosti implementacije planiranih aktivnosti na visokom nivou i ukupna ocjena evaluatora u ovom segmentu evaluacije je 9/10. S jedne strane, uticaj mjera na inovacionu zajednicu je očigledan ali, s druge strane, u pogledu ukupnog uticaja na nacionalni inovacioni sistem i održivost, ostaje još puno posla i ključna preporuka je da se u budućnosti razviju ključni indikatori uspjeha.

Vlada Crne Gore je u potpunosti fokusirana na implementaciju S3 i angažovala je sve raspoložive inovacione kapacitete za pametnu specijalizaciju. Svakako, o pitanju nove strategije inovacija raspravljaće i Savet za inovacije i pametnu specijalizaciju.

- **Molimo vas da pružite pregled tekućih i planiranih nacionalnih mjera podrške inovacijama; koji je njihov dosadašnji uticaj postigao napredak u odnosu na prošlu godinu? Takođe prikažite status inovativnih grantova.**

Ministarstvo ekonomskog razvoja trenutno radi na Programu za inovacije 2021-2024 (koji će biti usvojen do kraja septembra). Program će integrisati sve relevantne programske linije za podršku inovacijama koje će Ministarstvo i Fond za inovacije Crne Gore implementirati u narednom periodu. Novina za 2021. godinu biće šema grantova za ranu fazu razvoja preduzeća.

Ministarstvo ekonomskog razvoja nedavno je ugovorilo dva predakceleracijska programa, dok je jedan u procesu pregovora.

Inovativni grantovi

Za sada su polugodišnji izvještaji o svim inovacionim projektima koji su u toku pozitivno ocijenjeni. Evaluacija trećih polugodišnjih izvještaja je u toku.

Po pitanju 10 projekata odobrenih u okviru *Konkursa za dodjelu grantova za inovativne projekte* iz 2018. godine, osam je uspješno završeno, dok su dva produžila period realizacije do kraja godine usljed situacije izazvane virusom COVID-19.

Po pitanju 8 projekata odobrenih u okviru *Konkursa za dodjelu grantova za inovativne projekte* iz 2019. godine, samo je jedan projekat produžen, a ostali se realizuju prema ugovorenim projektnim i finansijskim planovima.

U 2020. godini, u okviru aktivnih inovativnih projekata, finansirano je 27 novozaposlenih visokokvalifikovanih kadrova u ukupnom iznosu od 191.288,38 EUR. Iste godine privatni sektor je u projekte uložio 295.788,48 EUR, dok je iznos od 341.355,00 EUR povučen iz državnog budžeta. Osnovana su dva spin-off-a.

Strategija inovativne djelatnosti

Strategija se bavi pitanjem povezivanja visokog obrazovanja i biznisa, uspostavljanjem modela cjeloživotnog učenja i jačanjem preduzetničko-inovativnog karaktera obrazovanja, gdje je Aktivnost 10.1: *Usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada* implementirana tokom 2016/2020. Što se tiče povezivanja nauke, akademske zajednice i privrede, Strategija i njen Akcioni plan uveli su različite šeme grantova za kolaborativne projekte akademskog, naučnog i poslovnog sektora (Kolaborativni grantovi za projekte istraživanja i razvoja u okviru HERIC projekta, šema

grantova „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i privrede“, Program saradnje za inovacije itd.).

- **Možete li dati detalje o dometima i podršci malim i srednjim preduzećima za inovacije i transfer tehnologije?**

Trenutno je podrška malim i srednjim preduzećima za inovacije aktivna u okviru grantova za inovacije, ali će Program za inovacije 2021-2024 (trenutno u pripremi) uvesti nekoliko dodatnih programskih linija za podršku malim i srednjim preduzećima za inovacije, počevši od rane faze nastanka inovativne ideje, njenog dokaza koncepta, a zatim za pružanje podrške fazama do pripreme za komercijalizaciju.

- **Koliko je inovativnih kompanija registrovano? Koje aktivnosti trenutno pokrivaju? Koju ciljanu podršku trenutno pojedinačno dobijaju iz nacionalnih programa? Navedite inicijative koje ministarstva nauke i privrede proaktivno preduzimaju da podrže razvoj inovativnih kompanija. Navedite listu postojećih primjera - ishoda, ishoda i uticaja sa planovima za ovu 2021. godinu i dalje.**

U Registru se trenutno nalaze 74 inovativne kompanije (od 93 inovativne organizacije, odnosno 80% od ukupnog broja). Aktivnosti koje pokrivaju registrovane kompanije uglavnom su usmjerene na stvaranje inovativnih proizvoda, usluga, inovacija u organizaciji itd. Ministarstvo ekonomskog razvoja pruža podršku kompanijama kroz *Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2021. godinu* (sa 7 programskih linija, kao što su: modernizacija proizvodnih procesa, podrška malim ulaganjima, uvođenje međunarodnih standarda, podrška digitalizaciji, podsticaji cirkularne ekonomije i 2 programske linije nefinansijske podrške) i Program za inovacije 2021-2024 (koji će biti usvojen do kraja septembra, koji se sastoji od linija Ministarstva i budućeg Fonda za inovacije Crne Gore i pokriva različite instrumente, poput predakceleracijskog programa, grantova za startapove, podršku klasterima, dokaz koncepta, inovacije u kompanijama, vaučere za inovacije, zelena radna mjesta itd.)

Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2021. godinu, koji će sprovoditi Ministarstvo ekonomskog razvoja, ima za cilj podsticanje razvoja postojećih procesa, proizvoda i usluga, u cilju jačanja konkurentnosti i izvoznog potencijala mikro, malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mesta. Ukupan budžet izdvojen za implementaciju *Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2021. godinu* iznosi **3 miliona eura**. Javni poziv za učešće u postupku dodjele sredstava za Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2021. godinu objavljen je 2. avgusta 2021. godine, sa rokom za podnošenje prijave privrednih subjekata do 1. oktobra 2021. godine i rokom za podnošenje kompletne dokumentacije do 1. novembra 2021. godine.

Dinamika poziva u okviru Programa za inovacije 2021-2024 biće utvrđena po usvajanju budžeta. Za 2021. će biti objavljen poziv za bespovratna sredstva za startap fazu razvoja novih preduzeća u iznosu od 200.000 EUR.

- **Trenutni status Strategije pametne Specijalizacije**

Crna Gora je preduzela sve potrebne korake kako bi se uputile preporuke (kao što je priprema sljedećeg programskog perioda za implementaciju S3 2021-2024 shodno izvještajima eksperata JRC-a, stvaranje nacionalnog okvira za implementaciju na osnovu preporuka JRC-a, pripremne aktivnosti na novim modalitetima implementacije procesa preduzetničkog otkrivanja itd.).

Kriterijum	Odgovor Crne Gore
1-Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije koja se zasniva na SWOT ili sličnoj analizi kako bi se resursi koncentrisali na ograničen skup prioriteta istraživanja i inovacija i na najnoviju analizu uskih grla za širenje inovacija, uključujući digitalizaciju.	Strategijom su identifikovane 4 prioritetne oblasti, ali budući da su fokusirane podoblasti dinamične i da su podložne promjenama, proces preduzetničkog otkrivanja će pokazati da li postoje neke nove teme. JRC je dostavio konkretne izvještaje stručnjaka za svaku prioritetnu oblast, na osnovu kojih će se realizovati novi programski period. Nova institucionalna struktura omogućice uključivanje svih relevantnih aktera u proces.
2- Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije koja je osmišljena i sprovedena kroz efikasno funkcionisanje procesa preduzetničkog otkrivanja.	Proces preduzetničkog otkrivanja se nastavlja. U septembru 2021. godine održaće se nekoliko sastanaka sa relevantnim zainteresovanim stranama u okviru pripreme Operativnog programa za S3, a Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju će formirati 4 inovativne radne grupe, kojima koordinira Sekretarijat, kako bi se kontinuirano pratio proces preduzetničkog otkrivanja.
3 - Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije kojom upravlja nadležna regionalna/nacionalna institucija ili tijelo, odgovorna za strategiju pametne specijalizacije i koordinaciju sa drugim relevantnim institucijama ili tijelima.	Osnovan je novi Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju. On će predložiti nacionalni okvir implementacije S3 (zasnovan na konačnom izvještaju i zaključcima projekta JRC -a) koji će detaljno artikulirati ulogu svih institucija. Trenutno Ministarstvo ekonomskog razvoja vodi proces pripreme programskih dokumenata. Ono koordinira aktivnostima vezanim za Savjet do osnivanja Sekretarijata (priprema Memoranduma o razumijevanju između Vlade i UNDP-a u toku).
4 - Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije koja opisuje mjere za stimulisanje privatnih ulaganja u inovacije.	Kontinuitet mjera će se osigurati i u Operativnom programu.
5 - Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije koja sadrži mehanizam praćenja i alate za praćenje i evaluaciju za mjerenje učinka prema ciljevima strategije; uspostavlja polazni scenario i ciljeve kako bi se kroz vrijeme izmjerio napredak postignut u zemlji gdje se primjenjuje strategija.	Akcioni plan 2019-2020 identifikuje indikatore i mehanizam praćenja kroz godišnje izvještaje. Ministarstvo ekonomskog razvoja trenutno prikuplja i razrađuje podatke relevantne za 2019-2020.
6 - Postoji nacionalna ili regionalna strategija pametne specijalizacije koju podržavaju: <ul style="list-style-type: none"> • akcije potrebne za poboljšanje nacionalnih ili regionalnih sistema istraživanja i inovacija • regionalni/nacionalni i/ili međunarodni programi podrške finansiranju • akcije za upravljanje industrijskom tranzicijom • mjere za međunarodnu saradnju. 	Operativni program 2021-2024 uključice sve mjere podrške proširene mapiranim programima i projektima relevantnim za implementaciju S3.
7 - Usvojen je okvir koji ocrtava indikativni višegodišnji plan za budžetiranje i određivanje prioriteta ulaganja u istraživanje i inovacije. Takođe postoji jasna naznaka mjesta strategije pametne specijalizacije u nacionalnom	S3 je pozicioniran kao jedna od ključnih međusektorskih strategija usklađena sa planiranjem resursa u korporacijama, industrijskom politikom, politikom istraživanja i razvoja, inovacionom politikom, digitalnom

strateškom okviru i objašnjenje njenog odnosa prema drugim politikama usmjerenim na slične aktere (strategije istraživanja i inovacija, industrijska politika, politika klastera itd.).

transformacijom itd. Ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije su u potpunosti fokusirana na prioritete S3, a buduće programiranje u potpunosti će se oslanjati na S3.

- **Da li je, nakon Odluke Vlade od 17. juna 2021., uspostavljen novi Savet za inovacije i pametnu specijalizaciju? Recite nam više o njenom funkcionisanju.**

Vlada Crne Gore usvojila je *Odluku o obrazovanju Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju* na sjednici održanoj 17. juna 2021. godine, kao ključnog savjetodavnog tijela u oblasti inovacione politike sa zadatkom, između ostalih, da predloži nacionalnu implementacionu strukturu S3 i koordinaciju instrumenata u okviru prioriteta ulaganja.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i UNDP zainteresovani su da unaprijede svoje razvojne aktivnosti u cilju podrške Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju Crne Gore potpisivanjem novog Memoranduma o razumijevanju, koji će takođe predvidjeti osnivanje Sekretarijata i zapošljavanje njegovog osoblja, jačanje kapaciteta i razne linije podrške Fondu za inovacije Crne Gore i NTP-u. Nakon postupka potpisivanja, Ministarstvo će nastaviti sa izmjenama gorenavedene Odluke u tom pogledu (uključivanjem Sekretarijata), imenovanjem članova Savjeta i organizacijom prvog sastanka.

- **Kako se odvija saradnja između različitih ministarstava uključenih u proces S3 kako bi se osigurala implementacija S3? Koji su izazovi u pitanju? Možete li navesti primere dobre tekuće saradnje i šta još treba popraviti?**

Međuresorna saradnja se trenutno razvija u okviru Radne grupe za pripremu Operativnog programa za implementaciju S3 za period 2021-2024. Međutim, čekamo konačni izvještaj projekta JRC-a o implementacionom okviru za S3, kada će Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju predložiti nacionalni okvir za implementaciju S3 koji će biti usvojen. Glavni izazov vezan je za promjene u organizaciji vlade, u smislu zadržavanja nastavka rada sa ljudima koji su već bili uključeni u proces S3, ali i za nove ljude da se upoznaju sa konceptom i da programiraju buduće aktivnosti u skladu sa prioritetima S3. Drugi izazov je usklađivanje investicionih planova i njihova koordinacija. Dobri primjeri se odnose na nastavak rada članova delegiranih iz Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstva ekonomskog razvoja – direktorata za turizam, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, ali saradnju treba formalizovati nakon konačnog usvajanja novog okvira implementacije. Takođe, dobar primjer je da su odgovorne osobe-institucije koje rade na drugim relevantnim strateškim dokumentima, programiranju drugih instrumenata podrške upoznate sa S3 i pokušavaju da ih usklade sa S3. Takođe pogledajte pitanje: Kakav je novi pristup u usklađivanju ekonomskih politika sa istraživanjem i prioritetima S3?

- **Kakav je status Fonda za inovacije / kada će postati operativan? Da li je poslovni plan sada na snazi? Kakvi su njeni dugoročni planovi? U tom kontekstu, opišite, molim vas, podršku UNDP -a i Svjetske banke, kao i sve planove za njihovu dalju podršku.**

Vlada Crne Gore usvojila je Odluku o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću „Fond za inovacije Crne Gore“ na sjednici održanoj 11. juna 2021. godine i njegov statut na sjednici održanoj 24. juna 2021. godine. Izvršni direktor imenovan je u julu 2021. godine, dok je Odluka o imenovanju Odbora direktora (OD) u proceduri i biće usvojena na sjednici Vlade zakazanoj za 9. septembar.

Nakon toga slijedi posljednji korak, a to je registracija Društva u Centralnom registru privrednih subjekata.

Očekuje se da će Fond biti u potpunosti operativan do kraja godine (2021.), dok će dio programa finansiranja biti pokrenut početkom 2022. godine.

Biznis plan je pripremljen prije godinu dana tokom pripremnih aktivnosti na Zakonu o inovativnoj djelatnosti.

Ministarstvo ekonomskog razvoja imalo je značajnu podršku domaćih i međunarodnih konsultanata UNDP-a za razvoj inovacionog ekosistema, posebno u pripremi akata za osnivanje Fonda za inovacije Crne Gore i definisanju procedura za implementaciju inovacionih politika. Podrška je data ne samo Fondu za inovacije, već i Savjetu za inovacije i pametnu specijalizaciju, kao i pripremi podzakonskih akata za primjenu novousvojenih zakona o inovacijama. Osim toga, pripremljen je i set dokumenata za rad Fonda, kao Poslovnik o radu odbora direktora i Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji.

Ministarstvo i UNDP zainteresovani su da unaprijede svoje razvojne aktivnosti kao podršku Savjetu za inovacije i Savjet za pametnu specijalizaciju Crne Gore i Fondu za inovacije Crne Gore, potpisivanjem novog Memoranduma o razumijevanju, koji će takođe predvidjeti izgradnju kapaciteta za upravljanje Fondom i za odbor direktora.

- **Kakav je status razvoja operativnih programa za implementaciju prioritetnih domena S3? (Napomena: JRC EK je pružio stručnu podršku CG -u krajem 2020./početkom 2021. godine, što je rezultiralo sa četiri izvještaja sa smjernicama za razvoj operativnih programa za svaki od četiri prioritetna domena).**

Priprema Operativnog programa za implementaciju S3 u potpunosti se oslanja na preporuke iz izvještaja eksperata JRC-a. Ministarstvo ekonomskog razvoja objavilo je dva poziva sa ciljem da stimuliše uključivanje svih relevantnih aktera u ovaj proces 24. maja 2021. godine (jedan poziv za predstavnike nevladinih organizacija, a drugi za naučnike, istraživače i kompanije). Radna grupa je počela sa radom u julu 2021. Trenutne aktivnosti se odnose na nastavak procesa preduzetničkog otkrivanja na izradi Operativnog programa, koji će se održati u septembru 2021. godine.

Usljed brojnih izazova sa kojima se radna grupa suočava tokom pripreme dokumenta, UNDP je odobrio lokalnu ekspertsku podršku u pripremi dokumenta. Naime, UNDP je u avgustu 2021. godine objavio poziv za 4 nacionalna eksperta (po jedan za svako prioritetno područje), a proces selekcije je u toku. Eksperti će biti uključeni u proces od 20. septembra i koordiniraće prioritetnim podgrupama Radne grupe i pomoći će u pisanju dokumenta.

- **Da li je Crna Gora aktivno angažovana u regionalnom smislu u okviru regionalnog S3 projekta pod DG JRC? Kako ovo pomaže implementaciji S3 u zemlji i obrnuto?**

Veoma korisno i ocijenjeno visokom ocjenom. Crna Gora je odlučna u namjeri da pomno prati sve preporuke JRC-a u oba polja - programiranju i stvaranju efikasnog nacionalnog okvira za implementaciju.

- **Gde stojite na izradi višegodišnjeg finansijskog plana za implementaciju S3 (imajući u vidu finansijski okvir naveden u Akcionom planu S3)?**

Operativni program će zasad sadržavati indikativni budžet za planirane

programe/projekte/aktivnosti.

- **Kako društvena i ekonomska kriza utiče na implementaciju S3 i koja su rešenja predložena za rešavanje ovog izazova?**

Kriza izazvana pandemijom imala je uticaj na sve prioritetne sektore, sa izuzetkom ICT-a, a sva rješenja će biti predložena u Operativnom programu za implementaciju S3.

- **Što se tiče četiri prioritetna domena S3, možete li ukratko predstaviti glavni napredak koji je postignut do sada?**

Ministarstvo ekonomskog razvoja trenutno prikuplja i razrađuje sve relevantne podatke. Detaljan izvještaj biće usvojen u narednom periodu.

- **Kakav je ažurirani pristup u usklađivanju ekonomskih politika sa istraživanjem i prioritetima S3?**

Program ekonomskih reformi, industrijska politika, politika malih i srednjih preduzeća, politika zapošljavanja pripremljeni su u skladu sa S3.

Zbog složenosti implementacije industrijske politike, efikasna koordinacija u sprovođenju svih identifikovanih aktivnosti obezbjeđena je kroz strukturu Koordinacionog tijela za izradu i implementaciju industrijske politike Crne Gore 2019-2023. U skladu sa promijenjenom organizacionom strukturom u skladu sa *Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave*, formirano je novo Koordinaciono tijelo za sprovođenje industrijske politike 2019-2023, koje će imati dodatni fokus na uspostavljanju koordinacije i dosljednosti Industrijske politike sa strategijom S3, kao i sa identifikovanim prioritetima strukturnih reformi iz Programa ekonomskih reformi, što omogućava intenzivniju saradnju kako bi se osigurale dosljednost i koherentnost između različitih nacionalnih strategija i programa. Takođe, imajući u vidu da Ministarstvo ekonomskog razvoja, prema novoj organizaciji, osim Industrijske politike, ima Strategiju pametne specijalizacije i poglavlje Strukturne reforme iz Programa ekonomskih reformi, uspostavljeni mehanizam će doprinijeti boljoj koordinaciji ključnih razvojnih politika i kontinuiranom sinhronizovanom praćenju procesa njihove implementacije.

Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju okuplja sva relevantna ministarstva, poslovna udruženja, univerzitete kako bi uskladili različite politike i predložili koordinaciju instrumenata finansiranja. Radna grupa za pripremu Operativnog programa za implementaciju S3 2021-2024 uključila je sve ključne osobe odgovorne za industrijsku politiku, politiku MSP i druge relevantne politike.

- **Akcioni plan S3 (2019-2020) identifikuje pet strateških ciljeva, pet operativnih ciljeva, kao i 39 aktivnosti i četiri sektorska cilja. Da li imate strukturiran mehanizam za praćenje (praćenje/evaluaciju) razvoja unutar ovih različitih kategorija?**

Crna Gora je usvojila jedinstveni mehanizam praćenja strateških dokumenata koji je izrađen u skladu

sa *Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata* (Drugo izdanje). Budući Sekretarijat Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju pripremaće različite izvještaje, analize, studije u skladu sa potrebama praćenja.

- **Kako se odvija saradnja sa drugim zainteresovanim stranama (akademska zajednica/biznis)? Da li fokus grupe EDP -a ostaju u potpunosti angažovane? Ukratko objasnite kako pisanim putem sa primjerima.**

Prethodne fokusne grupe više nijesu aktivne. Svi relevantni akteri pozvani su da učestvuju u pripremi Operativnog programa, a sastanci sa akademskim krugovima i privredom za svaki prioritetni domen planirani su za septembar 2021. Budući da će Savjet uspostaviti inovativne radne grupe kako bi se obezbijedio kontinuirani proces preduzetničkog otkrivanja, ove grupe u koordinaciji Sekretarijata će biti aktivne i stalno uključene u proces.

- **Ima li veza tokom implementacije sa aktivnostima u okviru industrijske politike, politike zapošljavanja ili drugih relevantnih oblasti politike?**

Akcioni plan industrijske politike je uključivao mjere relevantne za S3, a odgovorna lica za programiranje industrijske politike angažovana su u radnoj grupi za pripremu Operativnog programa za implementaciju S3. Strateški dokumenti politike zapošljavanja pokrivali su S3, ali će se u narednom periodu on proširiti i detaljnije razraditi. Digitalna transformacija je takođe zabilježena u saradnji, kao i programska linija za zdravstveni turizam. Namjera je i potpuno usklađivanje planiranja resursa u korporacijama sa S3.

- **Kada će biti završeni građevinski radovi u STP Podgorica? Koje STP aktivnosti su već u toku? Koji je vremenski rok za njegovo potpuno funkcionisanje / uspostavljanje?**

Tokom izvještajnog perioda, NTP CG je nastavio sa implementacijom nekoliko nacionalnih i međunarodnih programa obuke i izgradnje kapaciteta za inovativnu zajednicu. NTP CG dao je značajan doprinos tokom pandemije koronavirusa sprovođenjem dva projekta: „Koordinacija 3D štampanja zaštitnih vizira tokom pandemije COVID-19“ i „3DP istraživanje i inovacije za Covid-19“. Što se tiče građevinskih radova, implementacija ugovora za izgradnju NTP CG počela je 25. maja 2020. Vlada je imenovala novi Upravni odbor u julu 2021. godine i sada je u potpunosti fokusiran na ispitivanje trenutnog statusa implementacije projekta i snažnije uključivanje u praćenje dinamike građevinskih radova. Štaviše, nakon promjena u strukturi Vlade, identifikovani su problemi sa dodatnim poslovima potrebnim za nastavak izgradnje koji će uzrokovati kašnjenje u završetku projekta. Nova Vlada je osnovala poseban odbor koji će analizirati trenutno stanje i dati preporuke kako dalje.

- **Možete li nas informisati o tome kako će STP i Technopolis međusobno pomagati u budućnosti, posebno u pogledu implementacije S3?**

NTP i IPC Tehnopolis već sarađuju u okviru jednog od predakceleracijskih programa (*BoostMeUp*), tematski usredsređenih na prioritete S3. Pozicioniranje oba u opštem okviru S3 biće detaljno artikulirano u narednom periodu, s obzirom na činjenicu da je Crna Gora pred uspostavljanjem novog institucionalnog okvira za implementaciju S3, da ponovo razmotri strukturu NTP-a i da se suoči sa periodom novog programiranja S3.

- **Ukratko opišite tekuću saradnju sa regionalnim vlastima i privatnim sektorom.**

Priprema novog strateškog dokumenta o regionalnom razvoju za period 2022-2027 je u toku.

U okviru jednog od inovacionih projekata razvijena je bliska saradnja kompanije nosioca granta i opštine (S3 prioritet: Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane).

Zajednica opština Crne Gore uključena je u pripremu Operativnog programa za implementaciju S3 2021-2024. Nedavno je Ministarstvo ekonomskog razvoja okupilo predstavnike opština zajedno sa predstavnicima nadležnih ministarstava kako bi predstavili najbolju praksu i procedure u sprovođenju inovacionih programa i projekata.

- **Evropski pregled inovacija (EIS)**
- **Crna Gora je uključena u EIS - Molimo opišite tekuće aktivnosti i buduće planove za poboljšanje inovacija i statistike istraživanja i razvoja.**

Statistika inovacija

Godine 2020. Crna Gora je po prvi put uključena u Evropski pregled inovacija (EIS), jer je za ovu tabelu obezbijedeno 75% indikatora. Prema Godišnjem planu zvanične statistike za 2021. godinu, Zavod za statistiku sprovodi redovno istraživanje o inovativnim aktivnostima kompanija za period 2018-2020. Upitnik o inovativnim aktivnostima 2018-2020 pripremljen je u skladu sa zahtevima EUROSTAT-a. Metodologija korištena u ovom istraživanju je u skladu sa međunarodnim zahtjevima (OSLO priručnik). Upitnici su poslani izvještajnim jedinicama u maju 2021. godine i prikupljanje podataka je u toku.

3.2. Informacije o programu za istraživanje Horizont 2020

- **Komisija vidi poboljšanu sliku o učešću u programu Horizon 2020. Kako Crna Gora planira da zadrži (i dodatno poboljša) učešće u okviru novog programa Horizon Europe?**
- **Praktično objasnite kako je Crna Gora iskoristila/nastavila sa sprovođenjem smjernica iz Instrumenta za podršku.**

Na osnovu preporuka Instrumenta za pružanje usluga, Crna Gora je usvojila Program mjera za promovisanje inovativnih start-upova u Crnoj Gori (2019-2021), pomjerila mjere podrške startapovima (predakceleracijski program 2 ciklusa i planirani grantovi za startupove za 2021) i započete javne rasprave rezultirale su novim poboljšanim pravnim okvirom za inovacije, posebno uvođenjem po prvi put podsticaja za istraživanje i razvoj u pravnom sistemu.

- **Program Ekonomskih reformi**
- **Kratko ažuriranje aktivnosti sektora u vezi sa Programom ekonomskom reformom**

Dvije su mjere u okviru Programa ekonomskih reformi 2021-2023. Jedna- Poboljšanje okvira za implementaciju S3 i druga- Poboljšanje pravnog i institucionalnog okvira za istraživanje i razvoj i digitalizaciju.

Ukratko status planiranih aktivnosti:

- U toku je priprema OP S3 2021/2024;
- U toku je priprema Programa za inovacije 2021-2024 (važno za planirane PER aktivnosti, kao što su: grantovi za startapove, EUREKA itd.);
- Šema grantova za inovativne projekte S3 za kompanije (IPA 2020) u završnoj fazi pripreme
- Šema grantova Naučni potencijal za podršku razvoju inovacija (IPA 2020) - Poziv objavljen 14. juna 2021. godine sa rokom za prijavu 20. avgusta 2021. godine;
- Projekat u kreativnim industrijama biće objavljen u IV kvartalu 2021;
- IPA 2020 dio Inovacije (pogledajte odjeljak 3.2.);
- Dovršetak relevantnih pravnih akata za implementaciju dva zakona u toku (inovacione aktivnosti i podsticaji za istraživanje i razvoj);
- Aktivnosti na osnivanju Fonda za inovacije Crne Gore (pogledajte odjeljak 3.3, pitanje 4);
- Aktivnosti na osnivanju Savjeta za inovacije i pametnu specijalizaciju (pogledajte odjeljak 3.3, pitanje 2);
- Postupak pregovora sa ICT klasterom je u toku;
- U toku su aktivnosti na digitalizaciji dijela za podsticaje istraživanja i razvoja.

3.3. Informacije o Mapi puta za istraživačku infrastrukturu i doprinos inovacijama: nacionalna politika, instrumenti, statistika istraživanja i razvoja

3.4. Status IPA projekata istraživanja i razvoja: trenutni projekti i potencijalne aktivnosti

Inovacije:

Tenderska dokumentacija za ugovor o pružanju usluga Tehnička podrška u implementaciji Strategije pametne specijalizacije IPA 2020 predata je Delegaciji EU radi eks-ante kontrole 29. jula 2021. godine, a odobrena 1. septembra 2021. Evaluacija je planirana za oktobar 2021. godine.

Tenderska dokumentacija za šemu grantova Connected Innovative Montenegro, pripremljena u okviru IPA 2020, planirana za slanje Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori na eks-ante kontrolu u septembru 2021.

Planirano je da se IPA III fokusira na implementaciju S3, inovacionu infrastrukturu, Fond za inovacije, jačanje inovacionog ekosistema uopšte.

4. SOCIJALNA SARADNJA

4.1. A) Ažuriranje podataka u vezi IPA finansijske pomoći, druge podrške/aktivnosti donatora i b) trenutne situacije socijalne politike.

4.2. Informacija u vezi implementacije SOPEES programa 2015 - 2017 i informacije o pripremnim planovima za IPA 2020 i IPA III - ažuriranje programa i planiranje.

Od 25 planiranih tendera u okviru SOPEES programa, uspješno je ugovoreno 20 tendera, od čega je za do sada potpisanih 59 ugovora ugovorena ukupna vrijednost od 13,097,703.22 €. Kada je riječ o ostalim ugovorima, stanje je sljedeće:

- jedan (1) ugovor je u fazi ugovaranja

- tri (3) ugovora su u fazi evaluacije
- jedan (1) ugovor je u fazi imenovanje sastava evaluacione komisije

Aktivnosti u SOPEES- u	Aktivnost/naziv ugovora	Trenutno stanje u Julu 2020
1.1	Direktni grant: "Program podrške samozapošljavanju"	Ugovor je potpisan.
1.1	Grant šema: "Aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije"	<p>Ukupno je ugovoreno/potpisano 9 grant ugovora krajem 2019. godine/početkom 2020. godine.</p> <p>Od tog broja – 4 grant ugovora pokrivaju aktivnosti obuke i obrazovanja za deficitarna zanimanja, dok preostalih 5 grant ugovora pokrivaju aktivnosti koje se odnose na povećanje zapošljivosti RE populacije. Trenutno je realizacija ugovora završena za 5 ugovora, dok su 4 grant ugovora još uvijek u fazi implementacije.</p>
1.1.	Grant šema: "Sprovođenje obuka i obrazovanja za deficitarna zanimanja"	<p>Budući da je samo 57% opredjeljenih sredstava u okviru Poziva za dostavljanje prijedloga projekata za grant šemu "Aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije" iskorišćeno, pokrenut je (drugi) Poziv za dostavljanje prijedloga projekata za "Sprovođenje obuka i obrazovanja za deficitarna zanimanja".</p> <p>U toku je faza evaluacije.</p>
1.1	Ugovor o uslugama: "Tehnička pomoć za praćenje i evaluaciju AMTR"	Ugovor je potpisan.
1.1	Grant šema: "Podrška zapošljavanju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori"	U toku je faza evaluacije (finalna faza).
1.2	Ugovor o uslugama: "Dalji razvoja lokalnih inicijativa za zapošljavanje"	Ugovor je završen.
2.1	Ugovor o uslugama:	Ugovor je potpisan.

	“Integracija ključnih kompetencija u obrazovni sistem Crne Gore”	
2.1	Ugovor o nabavci opreme: “Nabavka IT opreme”	Ugovor je potpisan.
2.2	Ugovor o uslugama: “Razvoj kvalifikacija stručnog obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta rada”	Ugovor je potpisan.
2.2	Ugovor o nabavci opreme: “Nabavka opreme za praktičnu nastavu”	Ugovor je potpisan u junu 2021. godine.
2.3	Ugovor o uslugama: “Poboljšanje obrazovnih programa i usluga kako bi se zadovoljile potrebe marginalizovanih grupa”	Ugovor je potpisan.
2.3	Ugovor o nabavci opreme: “Nabavka nastavnih sredstava i opreme”	Ugovor je u fazi ugovaranja – ex ante kontrola od strane DEU.
2.3	Ugovor o radovima i ugovor o uslugama: “Uklanjanje arhitektonskih barijera u školskoj infrastrukturi”	Potpisana su 2 ugovora (priprema glavnog projekta i revizija projekta), a za 3 ugovor - ugovor o radovima - evaluacioni izvještaj je odbijen od strane DEU u junu 2021. godine.
2.4	Ugovor o uslugama: “Tehnička podrška za implementaciju grant ugovora”	Ugovor je završen.
2.4	Grant šema: “Koleborativna grant šema za inovativne projektne ideje”	Ukupno je potpisano 13 grant ugovora u martu 2020. godine, i trenutno su u fazi implementacije.
3.1	Ugovor o uslugama: “Jačanje kapaciteta socijalne i dječje zaštite”	Ugovor je potpisan.
3.2	Grant šema: “Pružanje usluga socijalne i dječje zaštite”	Ukupno je potpisano 17 grant ugovora u februaru/martu 2020. godine koji su trenutno u fazi implementacije. Kako je ugovoreno 99% od opredjeljenih sredstava poziva za podnošenje prijedloga projekata, preostala sredstva su preraspodjeljena na projekat sa rezervne liste. 18 grant ugovor je potpisan u januaru 2021. godine.

3.3	Ugovor o uslugama: "Sprovođenje javnih kampanja po mjeri o ranim / prinudnim /ugovorenim brakovima, porodičnom nasilju i prosjačenju na ulici"	U toku je imenovanje članova evaluacione komisije
3.3	Grant šema: "Uključivanje marginalizovanih grupa u društvo, sa posebnim naglaskom na RE populaciju"	Ugovor je potpisan u avgustu 2020. godine
4.1/4.2	Ugovor o uslugama: „Tehnička pomoć Operativnoj strukturi za SOPEES"	Ugovor je potpisan.
4.1/4.2	Ugovor o uslugama: "Komunikacija, javnost i vidljivost za SOPEES"	Ugovor je potpisan.
4.1/4.2	Ugovor o uslugama: "Napredne vještine engleskog jezika"	Ugovor je potpisan u aprilu 2021. godine
4.1/4.2	Ugovor o nabavci opreme: Nabavka opreme za Operativnu strukturu"	Ugovor je završen.

Pregled potpisanih ugovora za zapošljavanje, socijalnu politiku i tehničku pomoć koji se implementiraju u okviru SOPEES-a:

Direktni grant ZZZCG: "Program grantova za samozapošljavanje" – Program se implementira kroz tri jednogodišnja poziva (2019-2021) objavljena od strane ZZZCG. Nakon prvog poziva za nezaposlene (objavljenog 14. oktobra 2019), ukupan broj dostavljenih predloga projekata je bio 135. Nakon evaluacije, 108 biznis planova je pozitivno ocjenjeno što je 20% od ukupnog broja dostavljenih ponuda. U februaru 2020. godine, od 108 pozitivno ocjenjenih biznis planova, 93 nezaposlene osobe su potpisale ugovor sa ZZZCG i zvanično započele realizaciju svojih biznisa. Zbog nove situacije, izazvane izbijanjem virusa COVID 19, inicijalni datum objavljivanja drugog javnog poziva za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje (30. Mart 2020) bio je odložen. Nakon postepenog ukidanja mjera Vlade Crne Gore za prevenciju i zaštitu od virusa COVID 19, drugi javni poziv je zvanično objavljen 12 juna 2021. godine. Rok za dostavljanje predloga projekata je bio 31. jul 2021. godine. Projektni predlozi/biznis planovi u okviru Poziva 2020 su dostavljeni ZZZCG od 575 osoba, što se procjenjuje da je ispunjenje indikatora na dobrom putu. Nakon evaluacije biznis planova, 363 projektna predloga je pozitivno ocjenjeno, od čega 216 je odabrano za finansiranje. Nakon rezultata evaluacije projektnih predloga I nakon završetka specijalizovane obuke za uspješne podnosiocce prijava, novi grant korisnici potpisali su ugovor sa ZZZCG 22. Decembra 2020, u skladu sa indikativnim rasporedom za Poziv 2020. Period implementacije je naznačen da počne 1. januara 2021 ili 31. decembra 2020. Uprkos modifikovanoj dinamici aktivnosti u prethodnom periodu izvještavanja koja se dogodila zbog pandemije virusa COVID 19, sprovođenje svih planiranih aktivnosti u izvještajnom periodu nastavljeno je uz značajno prilagođavanje, ali u skladu sa Akcionim planom za program

grantova za samozapošljavanje, uz zakašnjenje od dva ipo mjeseca. Predlog za reprogramiranje Akcionog plana za prevazilaženje ovog zakašnjenja obrađen je u Zahtjev za izmjenu ugovora koji se odnosi na produženje implementacije projekta, dostavljen CFCU 23. februara 2021. godine i ponovo dostavljen uz pojašnjenje 19. marta 2021. godine. Zahtjev za izmjenu ugovora je zvanično odobren 6. aprila 2021. godine.

Poziv 2021 je objavljen 16. aprila 2021. godine. Rok za dostavljanje predloga projekata je bio 31. maj 2021. godine. ZZZCG je primio 1031 projektni predlog. Postupak ocjenjivanja i vrednovanja ponuda je u toku.

Ugovor o uslugama "Tehnička pomoć za praćenje i evaluaciju aktivnih mjera tržišta rada" - projekat je zamišljen kao podrška ZZZCG Crne Gore (ZZZS) u sprovođenju direktnog grantu (Program grantova za samozapošljavanje). Stručnjaci angažovani na projektu pružali su kontinuiranu podršku ZZZCG-u u pripremi prvog, drugog i trećeg poziva za nezaposlene osobe za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje i izradu pratećih dokumenata. Pripremljena je analiza programa za samozapošljavanje koje je ZZZCG sprovodio u prošlosti, dajući takođe i primjer dobre prakse iz država članica EU i zemalja u regionu, koji su poslužili kao osnova za pripremu aplikacionog paketa koji će se objaviti uz poziv za nezaposlene osobe da započnu svoj vlastiti biznis. Takođe, priručnik za program za samozapošljavanje (detaljan vodič za savjetnike ZZZCG i nezaposlene osobe-buduće podnosiocima zahtjeva i preduzetnike) pripremljen je s pratećim priložima. Pripremljen je i dostavljen program izgradnje kapaciteta za cjelokupno upravljanje programom za samozapošljavanje za zaposlene (savjetnike) ZZZCG. Nakon prvog poziva pružena je i podrška u evaluaciji (ocjeni) biznis planova. Izrađen je detaljan plan za praćenje implementacije grantova za samozapošljavanje i pružena podrška u praćenju istih za prvi poziv za samozapošljavanje (tokom juna 2020. - obavljene 93 monitoring posjete). Ažuriran je Operativni priručnik za korisnike bespovratnih sredstava za sprovođenje projekata za samozapošljavanje s priložima. Takođe, podrška je pružena u evaluaciji (ocjeni) biznis planova bespovratnih sredstava iz drugog poziva za samozapošljavanje.

Zbog malo zakasnjelog potpisivanja ugovora sa ZZZCG i mogućeg kašnjenja u implementaciji, projektni tim prepoznao je potencijalni rizik da ne može u potpunosti sprovesti planirane aktivnosti i postići očekivane rezultate projekta: Pružiti podršku u praćenju bespovratnih sredstava za samozapošljavanje i s tim povezani očekivani rezultat: „Praćenje na terenu realizovano za najmanje 60% dodijeljenih korisnika bespovratnih sredstava u prvom ciklusu i najmanje 40% dodijeljenih korisnika bespovratnih sredstava u drugom ciklusu“ i Evaluacija učinka grantova za samozapošljavanje, odražavajući održivost i funkcionisanje korisnika grantova za samozapošljavanje“, kao i očekivani rezultat "Najmanje 75% korisnika grantova za samozapošljavanje je registrovano i plaća porez 12 mjeseci nakon samozapošljavanja".

(Dakle, „Vremenski razmak“ evidentiran je kao rizik i nedostatak sinkronizacije u sprovođenju određenih aktivnosti u međusobno zavisnim projektima. Razmatrana je mogućnost preraspodjele neutrošenih (uštedjenih) sredstava u okviru SOPEES akcije 1 i produženje trajanja TA projekta kao mjera ublažavanja. Vodeći SPO / OS predao je DEU-u krajem decembra 2019. i januara 2020. početni

prijedlog za preraspodjelu „ušteđenih“ sredstava iz ugovorenih projekata na nivou SOPEES-a (s krajnjim datumom 31. decembra 2020.) Sve predložene financijske promjene/preraspodjele odnose se na ugovore unutar odgovarajućih aktivnosti. Razmjenom pisama između NIPAK -a i DEU -a, 11. septembra 2020. odobrene su izmijenjene verzije OIS -a, pa su formalni uslovi za izmjenu ugovora ispunjeni, a ugovarač je 23. oktobra 2020. zatražio produženje navedenog ugovora, koje je zvanično odobreno 15. decembra 2020.

Projektni tim nastavio je da sprovodi aktivnosti koje su u skladu sa projektnim zadatkom, početnim izvještajem projekta i u skladu s potrebama korisnika. Projektni tim pružio je intenzivnu podršku Tehničkom sekretarijatu ZZZCG na dnevnoj osnovi u pregledanju i ocjenjivanju biznis planova i prijava za bespovratna sredstva u okviru Poziva 2020, osiguravajući da start-up projekti nisu samo u skladu s kriterijima prihvatljivosti, već da su i visoko konkurentni i izvodivi u fazi implementacije. Projektni tim pružio je, takođe, direktnu pomoć spoljnim evaluatorima i ostalim članovima Centralne komisije / Komisije za ocjenjivanje i vrednovanje biznis planova u procesu ocjenjivanja i odabira projekata na temelju jasno utvrđenih kriterijuma i transparentnih i odobrenih procedura za ocjenjivanje i izvještavanje.

Pored toga, sprovodi se mentorstvo za zaposlene u ZZZCG u sprovođenju procesa implementacije drugog i trećeg poziva. Pripremljen je detaljan plan praćenja implementacije bespovratnih sredstava za samozapošljavanje u okviru Poziva 2020. i pružena podrška u praćenju grantova za samozapošljavanje.

Takođe, projektni tim započeo je s procesom evaluacije rezultata grantova za samozapošljavanje, koji se sprovode u okviru prvog Poziva za dodjelu grantova za samozapošljavanje (Poziv 2019). Njihov pristup mjerenju učinka programa za samozapošljavanje fokusiran je na osnovne metode ocjenjivanja (analiza podataka, intervjui), zbog ograničenja vremena i resursa, ali i prenos naučenih lekcija i preporuka ključnim učesnicima programa.

- **Ugovor o uslugama “Dalji razvoja lokalnih inicijativa za zapošljavanje”** – Projekat ima razvijenu metodologiju za analizu lokalnog tržišta rada. Nakon uspješno organizovanih obuka za relevantne predstavnike, prvenstveno lokalne samouprave i regionalne i lokalne biroa ZZZCG, za sprovođenje analize lokalnog tržišta rada na temelju razvijene metodologije. Sprovedene su i dostavljene analize tržišta rada kako bi se identifikovale specifične regionalne / lokalne potrebe u smislu mogućnosti zapošljavanja i izazova, s posebnim naglaskom na deficitarna zanimanja i / ili kvalifikacije, specifične socijalne probleme itd. Jedan od najznačajnijih dosadašnjih rezultata projekta je ponovno uspostavljanje prethodno razvijenih Lokalnih partnersava za zapošljavanje u Crnoj Gori i uspostavljanje istih u novim opštinama (LPzZ-ovi uspostavljeni u 21 opštini ukupno), sprovođenje izvodivosti i lokalizacija novih partnerstava, postavljanje LPzZ-a u identifikovanim opštinama – sporazum o odgovornostima, postupcima saradnje i mehanizmima praćenja). Konačno, razvijena je 21 lokalna strategija za zapošljavanje koja pokriva najmanje trogodišnji period s odgovarajućim godišnjim akcijskim planovima zapošljavanja. Projektni tim razvio je

6 aktivnih mjera na tržištu rada koje svi lokalni učesnici mogu da koriste za razvoj i sprovođenje budućih lokalnih inicijativa za zapošljavanje za nezaposlene osobe, što bi imalo direktan uticaj na povećanje zapošljivosti lokalne zajednice, smanjenje nejednakosti i olakšanje pristupa tržištu rada.

- **Grant šema: Aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije“:** Ukupno su potpisana 9 grant ugovora koja su počela sa implementacijom krajem 2019/početakom 2020. godine, od koji su 4 grant ugovora usmjerena na aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja (Lot 1) dok preostalih 5 pokrivaju aktivnosti povećanja zapošljivosti RE populacije(Lot2). Sredinom marta 2020. godine, Vlada Crne Gore je uvela mjere za spiječavanje i zaštitu od virusa COVID 19, što je donekle prouzrokovalo odlaganje sprovođenja planiranih projektnih aktivnosti u vezi sa obukama i ažuriranje početnih akcionih planova i planova nabavki projekata, ali bez identifikovanih većih rizika po pitanju uspješne realizacije i ostvarivanja predviđenih projektnih ciljeva. U februaru 2021. godine održan je jedan set trodnevne radionice za dodjeljene korisnike bespovratnih sredstava (priprema završnih izveštaja), uz podršku projekta „Tehnička pomoć operativnoj strukturi za SOPEES“. Trenutno je završeno 5 grant ugovora dok su preostalih 4 još uvek u implementaciji. Budući da je ugovoreno samo 57% sredstava ukupnog Poziva, pokrenut je (drugi) Poziv u iznosu neiskorišćenih sredstava.
- **Grant šema: “Sprovođenje obuka i obrazovanje za deficitarna zanimanja”** – U skladu sa gore navedenim, dodatni Poziv za dodjelu bespovratnih sredstava koji se odnosi na deficitarna zanimanja, a koji je uveden na osnovu unaprijeđenog/modifikovanog OIS -a za akciju 1/aktivnost 1.1, predstavlja „ponovno pokretanje“ ušteđenih sredstava iz GS „Aktivnosti obuke i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije “ i isti je uključen u Plan nabavki za oktobar 2020. godine. U skladu sa planom, prvi nacrt Uputstva za aplikante je dostavljen CFCU sredinom decembra 2020. godine da bi nakon komentara CFCU, unaprijeđeni nacrt Uputstva bio dostavljen ponovo CFCU u januaru 2021. godine. Dalje, kompletirani aplikacioni paket je dostavljen DEU na odobrenje 3. februara 2021. godine. EUD je zvanično odobrio aplikacioni paket 26. februara 2021. godine da bi isti bio i objavljen istog dan definišući 12. april 2021. godine, kao krajnji rok za podnošenje predloga projekata. U međuvremenu su tokom marta održane info sesije i radionice za potencijalne podnosiocce prijedloga projekata. Proces evaluacije sažetaka projekata započeo je 16. aprila 2021. godine nakon čega je Evaluacioni izvještaj poslat DEU na odobrenje 10. juna 2021. godine.
- **Grant šema: “Podrška zapošljavanju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori”** – Prvi nacrt Uputstva za aplikante je dostavljen CFCU 13. januara 2020. godine. Unaprijeđena verzija u skladu sa komentarima CFCU-a, je dostavljena 9. aprila 2020. godine. DEU je zvanično odbila aplikacioni paket 26. juna 2020. godine. Unaprijeđeni aplikacioni paket je ponovno poslat DEU 8. jula 2020. godine. Dana 4. septembra 2020. godine, aplikacioni paket je zvanično odobren od strane DEU i objavljen je istog dana. Jedinica za implementaciju projekata je pripremila promotivni plan za obezbjeđivanje veće javnosti i vidljivosti Poziva. Jedinica za implementaciju projekata je u saradnji sa projektnim timom projekta „Tehnička pomoć operativnoj strukturi za SOPEES“ pripremila i organizovala online informativne sesije i radionice za potencijalne podnosiocce

zahteva u oktobru / novembru 2020. godine. Rok za podnošenje projektnih prijedloga bio je 3. decembar 2020. godine, a evaluacija sažetaka projekata je započela 16. decembra 2020. godine. Evaluacioni izvještaj je 21. januara 2021. godine poslat DEU na odobrenje i isti je odbijen 10. februara 2021. godine. Unaprijeđeni izvještaj je poslat DEU 3. marta 2021. godine, a zvanično odobren 22. marta 2021. godine. Dalje, pismo o obavještanju uspešnim i neuspešnim ponuđačima je poslato 23. marta 2021. godine, pa je druga faza evaluacije započela 29. Marta 2021.godine. Izvještaj o ocjenjivanju punih aplikacija je poslat DEU-u 24. maja 2021. godine, da bi isti bio odobren 14. juna 2021. godine, Obaveštenja su poslata uspešnim i neuspelim podnosiocima zahteva 21. juna 2021. godine.

- **Ugovor o uslugama “Jačanje kapaciteta sistema socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori”**: Osnovni ciljevi projekta su unapređenje administrativnih i profesionalnih kapaciteta sistema socijalne i dečje zaštite na nacionalnom nivou u oblastima kreiranja politika i osiguranja kvaliteta i podrška organima lokalne samouprave, Centrima za socijalni rad (CSR) i lokalnim pružaocima usluga u unapređenju postojećih i razvoju inovativnih mehanizama za identifikaciju potreba na nivou zajednice/lokalnog nivoa, obezbjeđivanja stalnih i dovoljnih sredstava uzimajući u obzir načelo partnerstva i udruživanja i efikasno praćenje usluga i potreba građana i korisnika.

Glavni očekivani i uglavnom realizovani projektni rezultati se odnose na pružanje formalnih obuka na radnom mestu zaposlenima u sistemu socijalne zaštite i zaštite dece (za planiranje, budžetiranje i sprovođenje politika socijalne i dečje zaštite zasnovane na dokazima i socijalnih usluga; izrada godišnjeg plana za razvoj usluga socijalne i dečije zaštite; pružanje usluga nadzora lokalnim i nacionalnim pružaocima usluga, procena njihovih kapaciteta za nadzor i razvoj programa narednih koraka; priprema analize o određenom pitanju socijalne zaštite i / ili socijalne inkluzije; procjena i razvoj standarda za usluge socijalne i dečije zaštite (razviti protokol procjene uključujući indikatore i metodologiju, pripremiti i distribuirati izveštaje o procjeni); obuke za službenike socijalne inspekcije (SI) u vršenju inspeksijskog nadzora nad stručnim radom pružaoca usluga; uspostavljanje „alata“ za upravljanje informacijama u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja za prikupljanje i analizu relevantnih podataka u oblasti politika socijalne i dečje zaštite; podrška identifikovanim organima lokalne samouprave u izradi izveštaja o potrebama korisnika i praćenju izveštaja o sprovođenju lokalnih planova za poboljšanje socijalne inkluzije; preventivni rad CSR u lokalnim zajednicama, informisanje, komunikacija i podizanje svesti prema marginalizovanim porodicama; obuka lokalnih pružalaca usluga za pružanje kvalitetnih usluga i ispunjavanje uslova za licenciranje; pružaju smernice i podršku u izradi sporazuma ili protokola o saradnji između relevantnih institucija i drugih partnera na lokalnom nivou iz socijalne zaštite, zapošljavanja, zdravstva, obrazovanja, unutrašnjih poslova ili drugih sektora itd.).

Do sada su Metodologija i prateća dokumentacija za izračunavanje cijene socijalnih usluga razvijeni u bliskoj saradnji sa Direkcijom za socijalnu i dječiju zaštitu (tačna tabela podataka razvijena na primeru usluga: Pomoć u kući i Centri za dnevnu njegu za odrasle i starija lica). Takođe, Analiza o superviziji stručnog rada u sistemu socijalne i dječije zaštite, sa pratećim

programom daljih koraka, izrađena je u bliskoj saradnji sa Institutom za socijalnu i dječiju zaštitu.

Dalje, u toku je izrada finalnog nacrtu Istraživanja o potrebi za razvojem i standardizacijom novih usluga socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori i Godišnjeg plana razvoja usluga socijalne i dječije zaštite. Dodatno, izrađen je Model izvještaja za praćenje implementacije lokalnih planova socijalne i dječije zaštite i Izvještaja o sprovođenju planova socijalne i dječije zaštite.

Očekivani projektni rezultati se ostvaruju u skladu sa predviđenim projektnim planom iako su Vladine mjere za suzbijanje i spriječavanje širenja virusa COVID-19 prouzrokovale manju modifikaciju i odlaganje određenih projektnih aktivnosti, što je izazvalo produženje vremena trajanja implementacije projekta i re-organizaciju projektnih aktivnosti. Dalje, kako bi se osigurala uspješna realizacija projekta u skladu sa projektnim zadatkom Ugovarač je podneo Zahtev za Addendum koji se odnosi na tzv. "non-cost" produženje trajanja implementacije projekta kao i na smanjenje naknada za eksperte u skladu sa zahtevom CFCU-a, u decembru 2020. godine. Addendum br. 1 je izdat 10. marta 2021. i potpisan 18. marta 2021. godine, kojim se I zvanično odobrava produženje projekta za još 4 meseca, čime je projekat produžen sa 18 do 22 meseca sa formalnim datumom završetka projekta do 20. jula 2021. godine. Na kraju, definisana je nova vrijednost ugovora - 388.937,50 EUR.

Međutim, na osnovu zaključaka sa nekoliko sastanaka održanih sa glavnom korisničkom institucijom projekta i zaključaka sa 3. sastanka Upravnog odbora, Ugovarač je poslao novi Zahtev za Addendum ugovora u junu 2021. godine, sa ciljem da se produži trajanje projekta sa 22 na 26 meseci. i da se omogući uvođenje novih projektnih aktivnosti. Addendum je zvanično odobren 6. jula 2021. godine.

- **Grant šema: "Podrška pružanju usluga socijalne i dječije zaštite"**: Ukupno je potpisano 17 grant projekata koji su započeli implementaciju u februaru/martu 2020. godine. Ugovoreno je oko 99% ukupne vrijednosti Poziva.

Sredinom marta 2020. godine, Vlada Crne Gore je uvela mjere za spriječavanje i zaštitu od virusa COVID 19, što je donekle prouzrokovalo odlaganje sprovođenja planiranih projektnih aktivnosti u vezi sa pružanjem usluga korisnicima i ažuriranje početnih akcionih planova i planova nabavki projekata, ali bez identifikovanih većih rizika po pitanju uspješne realizacije i ostvarivanja predviđenih projektnih ciljeva. U martu i aprilu 2021. godine, održane su dvije radionice za grant korisnike (priprema periodičnih i finalnih izvještaja) uz podršku projekta „Tehnička pomoć operativnoj strukturi za SOPEES“. Budući da je ugovoreno 99% sredstava oprijedljenih za Poziv, planirano je da se preostala nepotrošena sredstva preusmjere na projekat koji je bio na rezervnoj listi. Razmjenom pisama između NIPAC -a i DEU -a, modifikovane verzije Operaciono-identifikacionih obrazaca (OIS) su odobrene 11. septembra 2020. godine, čime su se ispunili uslovi za ugovaranje preostalog 18-og grant projekta koji je bio na rezervnoj listi. Implementacija istog je započela 18. januara 2021. godine.

- **Ugovor o uslugama "Tehnička pomoć Operativnoj strukturi za SOPEES"**: projekat je zamišljen kao podrška Operativnoj strukturi u sprovođenju SOPEES programa, ali i potencijalnim korisnicima bespovratnih sredstava i stvarnim korisnicima bespovratnih sredstava. Tokom druge polovine 2020. godine planirane su aktivnosti u implementaciji. Organizacija info sesija i držanje obuka potencijalnim grant korisnicima prilagođena je stvarnom raspisivanju poziva za podnošenje prijedloga projekata GŠ-a „Podrška zapošljavanju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori“ kojim upravlja MER. Aktivnosti help desk-a su se pružale u kontinuitetu. Smjernice za implementaciju grant korisnika dalje su razvijene i nova verzija je objavljena na web sajtu SOPEES u Oktobru 2020. Tokom novembra 2020. godine, projektni tim pružio je podršku u izradi Upustava za aplikante za drugi poziv za podnošenje prijedloga projekata u okviru grant šeme „Aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije“. U situaciji pandemije, projekat je pomogao tijelima OS SOPEES-a u osiguranju kontinuirane implementacije SOPEES -ovih akcija i srodnih aktivnosti, planiranju projektnih aktivnosti i njihovu implementaciju na način da pandemija u najvećoj mogućoj mjeri ne utiče na projekat.

Takođe je pružena podrška u zapošljavanju korisničkim institucijama i podrška u izradi teksta Strateškog odgovora za Prozor 4 - Konkurentnost i inkluzivni rast za programski okvir IPA III za sektor zapošljavanja i tržišta rada.

Podrška u organizaciji Info dana za novi Poziv za dostavljanje prijedloga projekata u vezi s aktivnostima osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja. U skladu s tim, organizovane su i sprovedene aktivnosti i obuke usmjerene na izgradnju kapaciteta za potencijalne korisnike bespovratnih sredstava. Zatim, obuke za izvještavanje / pripremu završnih izvještaja od strane grant korisnika bivšeg MRSSa - GŠ „Aktivnosti obuke i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije“ i obuke za izvještavanje/ pripremu periodičnih izvještaja od strane grant korisnika bivšeg MRSS-a "Podrška pružanju usluga socijalne i dječje zaštite".

Projektni tim pružio je podršku korisnicima projekta u skladu sa njihovim potrebama u okviru razvoja tenderske dokumentacije, posebno kroz finalizaciju aktivnosti za izradu Projektnog zadatka za Ugovor o uslugama IPA 2020 u okviru aktivnosti 2.1 (Ugovor o tehničkoj pomoći planiran pod direktnim upravljanjem. Takođe, sprovedena je procjena i izrada plana evaluacija relevantnih SOPEES aktivnosti koje su predmet periodične evaluacije.

- **Ugovor o uslugama „Komunikacija, javnost i vidljivost SOPEES-a“**: projekat je namijenjen promociji cjelokupnog SOPEES-a. Do sada su sprovedene sledeće aktivnosti: - pripremljen je i izrađen promotivni materijal za SOPEES sa prepoznatljivim vizuelnim identitetom povezan sa prethodnim Operativnim programom; - veb stranica Programa je razvijena i funkcionalna, kao i profili na društvenim mrežama; - organizovana su dva sektorska nadzorna odbora za sektor obrazovanja, zapošljavanja i socijalne politike; - održana je promotivna konferencija povodom lansiranja javnih poziva, kao i nekoliko drugih promotivnih aktivnosti u vezi sa objavljenim javnim pozivima u okviru SOPEES-a. Ipak, situacija sa COVID-19 uticala je na planiranu dinamiku organizacije i sprovođenja različitih promotivnih, informativnih i javnih događaja visokog profila.

Ugovarač, EUD i ministarstva iz operativne strukture SOPEES dogovorili su se o preraspodeli sredstava iz visokog profila za sprovođenje digitalne kampanje o uspješnim pričama sprovedenim u grant šemama (promotivni video spotovi koji će se emitovati preko nacionalne TV stanice i društvenih medija, promocija putem PR-a tekstovi u nacionalnim novinama i Google Ads oglasi.

- Ugovor o nabavci opreme „Opremanje operativne strukture za sektor zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike“ - (IT oprema i kancelarijski nameštaj): nabavka i isporuka su realizovani u septembru 2019. godine, a sva tijela OS planirana u okviru ugovora obezbijedena su navedenom opremom.
- Ugovor o uslugama „Napredne vještine engleskog jezika“ - DEU je zvanično odobrio tenderski dosije 17. aprila 2019. Budući da nije stigla nijedna ponuda, DEU je zvanično odobrio otkazivanje tenderske procedure 26. juna 2019.

Nakon dva neuspjela tenderska postupka, inovativni tenderski dosije za pojedinačni tender odobren je 8. septembra 2020. Tender je pokrenut istog dana. Međutim, nijedna prijava nije stigla tokom gore pomenute faze tendera. Tender je ponovo pokrenut 2. decembra 2020. godine, a krajnji rok za podnošenje prijedloga bio je 2. februara 2021. Komisija za ocenjivanje formirana je tokom januara 2021. godine, a postupak ocenjivanja započeo je 11. februara 2021. godine. Potpisivanje ugovora bilo je 20. aprila 2021. godine. U skladu sa metodologijom koju je obezbijedio Ugovarač, sve neophodne pripreme, poput predtestiranja i formiranja grupa, obavljene su do 24. maja. Kurs engleskog jezika započeo je 31. maja i trajaće do 30. decembra 2021.

Implementacija svih projekata ide prema planu i predviđene aktivnosti se izvode online u najvećoj mogućoj mjeri, uzimajući u obzir situaciju izbijanja COVID-19 od marta 2020. Uspostavljena je dobra koordinacija i sinergija među aktivnostima svih SOPEES projekata od samog početka njihove primjene.

Nova Vlada Crne Gore konstituisana je 4. decembra 2020. godine, a nova Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave donijeta je 7. decembra 2020. godine. Pored toga, pomenuta Uredba je značajno promijenila organizaciju cjelokupne državne uprave, a posebno organizaciju MRSS koja je izgubila status pravnog lica, što znači da je jedan dio bivšeg MRSS pripao Ministarstvu za ekonomski razvoj, a drugi Ministarstvu finansija i socijalnog staranja. Shodno tome, osoblje PIU-a moralo je biti raspoređeno u okviru pomenutih ministarstava.

Dalje, novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva za ekonomski razvoj usvojen je na 12. zasijedanju novoizabrane Vlade Crne Gore 25. februara 2021. Shodno tome, Viskoi programski službenik (SPO) je trajno imenovan u Ministarstvu za ekonomski razvoj.

U međuvremenu, zaposleni u PIU-u bivšeg MRSS ulažu napore da obezbijede efikasnu i efektivnu koordinaciju i sprovođenje aktivnosti.

Informacije o pripremnim planovima za IPA 2020

Akcioni dokument „*Podrška pametnom i inkluzivnom rastu - zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020*“, koji treba da se finansira iz budžeta IPA 2020 (početni doprinos EU: 10.866.250,00 EUR), bio je predmet revizije raspodjele budžeta u svijetlu finansijskih sredstava Evropske unije podrška Crnoj Gori za sprečavanje širenja i saniranje posljedica epidemije Covid-19. Naime, nakon početnog dijaloga vođenog u martu 2020. sa EK / DG NEAR, Crna Gora je stekla podršku EU u borbi protiv širenja virusa i saniranju ekonomskih posljedica epidemije, u iznosu od 53 miliona eura. Evropska komisija opredijelila je dio podrške u iznosu od 50 miliona eura preraspodelom sredstava koja su već odobrena za IPA 2016, IPA 2018, IPA 2010 i IPA 2020. U okviru IPA 2020, u komunikaciji između OS i DEU u maju 2020, budžet pomenutog AD programa smanjen je za cca. 4,2 mil EUR. Trenutno OS očekuje formalne, zvanične informacije o povratnim informacijama od EK o daljim koracima i potpisivanju Finansijskog sporazuma. Tokom avgusta 2020. godine potpisan je Sporazum o finansiranju za Akcioni program „*Podrška pametnom i inkluzivnom rastu - zapošljavanje i socijalno uključivanje 2020*“ (IPA 2020) u ukupnom iznosu od oko 7,7 miliona eura, od čega je približno obezbijedeno 6,5 miliona eura za zapošljavanje i socijalnu politiku, shodno tome započeta je priprema tenderske dokumentacije u skladu sa planom nabavki i planom plaćanja za Akcioni program.

IPA III – ažuriranje i programiranje programa

U skladu sa smjernicama EK koje su dobijene od strane NIPAK kancelarije sredinom maja 2020. godine, bivšđe Ministarstvo rada i socijalnog staranja indentifikovalo je definisalo četiri (4) Akciona lista (Action Fiches), tj. projekte ideje koje se odnose na Prozor 4/ tematski prioritet u programskom okviru IPA III – Konkurentnost i inkluzivni rast: TP 1 – Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i inkluzivna politika i zdravlje, koje su predložene za programiranje programa IPA 2021/ IPA 2022.

Akcioni listovi tj. projekte ideje “pokrivaju” dva predmeta u “podsektoru” zapošljavanje, kako bi se podstakli mehanizmi socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori u cilju dalje podrške zapošljavanju i socijalnoj inkluziji relevantnih grupa, sa fokusom na osjetljive kategorije i podršku lokalnim inicijativama na tržištu rada u cilju veće podrške zapošljavanju i aktivacije u Crnoj Gori. Kada je riječ o socijalnoj zaštiti, dva projekta prijedloga se odnose na podršku za razvoja strateškog i institucionalnog okvira u Crnoj Gori i podršku procesu deinstitucionalizacije u Crnoj Gori.

Projektne ideje su dostavljene DEU preko NIPAK kancelarije krajem juna 2020. godine, ali je EK ocijenila da nijesu relevantni za programiranje programa IPA III za IPA 2021 i IPA 2022 godinu. Nadalje, sljedeći korak u procesu programiranja bila je obaveza korisnika IPA III da pripreme Strateški odgovor, koji treba da pruži pregled svih politika i sektorskih strategija koje su u skladu sa preporukama i zahtjevima pregovaračkog procesa, te kako će oni doprinjeti ciljevima predstavljenim u okviru Programskog okvira za IPA III. Shodno tome, izrađen je Strateški odgovor za Prozor – Konkurentnost i inkluzivni rast za programski okvir IPA III za sektor zapošljavanja i tržište rada i politiku socijalne inkluzije, koji je poslat NIPAK kancelariji.

- **Pregled saradnje i ostvaren napredak u okviru višekorisničkih regionalnih programa IPA (npr. Platforma za zapošljavanje i socijalna pitanja).**

Ministarstvo za ekonomski razvoj dobija informacije o planiranju programa koji se finansiraju iz više korisničke finansijske pomoći (IPA II) putem Kancelarije za evropske integracije. MER je bilo uključeno u aktivnostima Platforme za zapošljavanje i socijalna pitanja (ESAP2) i Instrumenta za EU integracije (EUIF):

Platforma za zapošljavanje i socijalna pitanja 2- projekat (ESAP2), koja pokriva zemlje Zapadnog Balkana i koji sprovodi MOR, obuhvata komponente: 1. Neformalno zapošljavanje i rad na crno; 2. Inspekcija rada; 3. Socijalni dijalog. U okviru komponente 1, mora se stvoriti i testirati pilotirani paket intervencija za prikupljanje dokaza i pružanje kvalitativnih podataka. Aktivnosti u cilju identifikovanja interventnih paketa koji će se testirati su u toku, a implementacija interventnih paketa očekuje se u julu - septembru 2021. godine. Komponenta 2 pomoći će inspekcijama rada, posebno u targetiranju rada na crno. MOR je izradio protokol koji će voditi implementaciju ocjenjivanja rada i učinka inspekcija rada u otkrivanju rada na crno. Ocjenjivanje će se vršiti u periodu od jula do oktobra 2021.

Komponenta 3 će podsticati povećanu učinkovitost trostranog i dvostranog socijalnog dijaloga, pomažući Socijalnom savjetu. Tim ESAP-a 2 organizovao je regionalnu tročlanu pripremnu radionicu na visokom nivou (30 učesnika) kako bi predstavio i dogovorio niz mehanizama praćenja ESC -a (nacionalne i regionalne) i osigurao predanost za njegovu upotrebu. Trenutno tim sprovodi procjenu stanja kolektivnog pregovaranja u ZB6.

Što se tiče Platforme za zapošljavanje i socijalna pitanja (ESAP) koju sprovodi Regionalni savjet za saradnju (RCC) i Međunarodna organizacija rada (MOR), MER je aktivno učestvovao u aktivnostima svake faze ovog projekta.

U okviru Instrumenta za EU integracije, MER putem NIPAK kancelarije ima mogućnost da podnese zahtjev za finansijsku pomoć u procesu EU integracija. Od tih sredstava, MER trenutno sprovodi projekt „Poboljšano upravljanje tržištem rada kroz učinkovit socijalni dijalog o reformama rada“ kao direktni podršku MOR-u (Međunarodnoj organizaciji rada) u vrijednosti od 342.897,00 €, čiji su specifični ciljevi: poboljšati učinkovitost tripartitnog socijalnog dijaloga nad pravnim okvirima za upravljanje tržištem rada; ojačati ulogu tripartitnog socijalnog savjeta u nacionalnom dijalogu o socijalnoj i ekonomskoj politici; te unaprijediti kapacitete sudija koji se bave radnim sporovima za primjenu temeljnih prava na radu. Osim toga, projekt MOR-a "Jačanje operativnih kapaciteta ZZZCG-a za sprovođenje aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije" takođe se financira putem EUIF -a, i vrijedan je 374.114 EUR, ima dva glavna specifična cilja: poboljšana učinkovitost ZZZCG -a u pružanju usluga klijentima; i postoje preduslovi za sprovođenje ICT reforme pružanja usluga ZZZCG -a (kroz IPA II 2020). Oba projekta su u fazi implementacije.

- **Pregled aktivnosti donatora, koordinaciju donatora i planove za sve nove sektorske strategije ili relevantne inicijative u kontekstu socijalne politike.**

Glavni donator i dalje je EU, kroz Instrument pretpristupne pomoći- IPA. Ministarstvo ekonomskog razvoja koordinira IPA programme za obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike, gdje EU participira sa 15,3 miliona eura kroz SOPEES 2015-2017 i 6,7 miliona eura kroz Akcioni document IPA 2020 (revidirani budžet). Dodatno, kroz IPA 2018, EU finansira podsektore obrazovanje i socijalna inkluzija sa 17 miliona eura, od čega 15,5 miliona eura (revidirani budžet zbog Covida 19) za aktivnosti Ministarstva zdravlja i 2 miliona eura za Ministarstvo finansija i socijalnog staranja i Ministarstvo prosvjete, kulture, nauke i sporta za direktni grant agencijama UN (UNDP i UNICEF). Konačno, 342,897.00 eura je obezbijeđeno u okviru EUIF za projekat "Poboljšano upravljanje tržištem rada kroz efikasan kroz efikasan socijalni dijalog o reformama rada" i direktni grant Međunarodnoj organizaciji rada za projekat "Jačanje operativnih kapaciteta ZZZCG-a za sprovođenje aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije", vrijednosti 374,114.00 eura. Oba projekta su u fazi implementacije.

Projekat Norveška za vas je projekat koji Kraljevina Norveška finansira sa 1,6 miliona eura, sprovodi se u 16 manje razvijenih opština, i ima za cilj da doprinese ujednačenom socio-ekonomskom razvoju Crne Gore. Projekat Norveška za vas – Crna Gora posljednje dvije i po godine fokusiran je na povećanje mogućnosti za zapošljavanje, podršku socijalnoj koheziji i unaprijeđenje lokalne infrastrukture u manje razvijenim opštinama Crne Gore.

Poslednji sastanak Koordinacionog tijela, u okviru postojećeg projekta, je održan 28. marta 2021. godine. 19. maja 2021. godine organizovan je sastanak u Podgorici na kome su predstavnici UNOPS agencije predstavili ključne rezultate projekta. Rezultati i učinak projekta predstavljeni su kroz razgovor predstavnika resornih ministarstava i institucija Crne Gore, predstavnika ambasade Kraljevine Norveške i lokalnih samouprava, malih biznisa i organizacija za podršku poslovanju, koji su bili glavni korisnici.

- **Informacije o razvoju socijalne politike tokom 2020. i 2021. godine, npr. osvrt na reagovanje na krizu uzrokovanu Covid-19.**

U toku 2020.godine, uveden je režim za zaposlene u ustanovama socijalne i dječije zaštite koji podrazumijeva smanjenje svih "vanjskih" kontakata i interakcija, odnosno oranizovanje režima rada u kojem osoblje domova boravi i živi u domovima za stare, odnosno u ustanovama u kojima su zaposleni, a u slučaju kada to nije moglo obezbijeđen im je hotelski smještaj i prevoz uz maksimalno poštovanje svih mjera prevencije i izolacije od kontakata sa drugim osobama. S tim u vezi:

- 48 zaposlenih iz JU Doma starih "Bijelo Polje" bilo je smješteno u domu;
- 29 zaposlenih iz JU Doma starih "Pljevlja" u Hotel Franca u Pljevljima;
- 32 zaposlenih iz JU Zavod "Komanski most u Hotel Evropa, a 16 zaposlenih u Hotel Lovćen u Podgorici;
- 30 zaposlenih iz JU Doma starih "Grabovac" bilo je smješteno u domu, a 35 zaposlenih je

smješteno na privatnom smještaju Vila Ilirik u Risnu.

Takođe, u cilju sprečavanja širenja drugog talasa virusa Covid-19 u ustanovama socijalne zaštite i privatnim domovima za stare uvedena je potpuna izolacija za zaposlene u kojem osoblje domova boravi i živi u domovima za stare, odnosno u ustanovama, a u slučaju da to nije moguće obezbijeduje im se hotelski smještaj. S tim u vezi:

- 35 zaposlenih iz JU Doma starih "Bijelo Polje" smješteno je u domu, od 24.06. 2020. godine;
- 17 zaposlenih iz JU Doma starih "Pljevlja" u Hotel Franca u Pljevljima od 24.06. 2020. godine;
- 28 zaposlenih iz JU Zavod "Komanski most u Hotel Evropa, a 16 zaposlenih u Hotel Lovćen u Podgorici od 24.06. 2020. godine
- 79 zaposlenih iz JU Doma starih "Grabovac" smješteno je u domu, odnosno na privatnom smještaju Vila Ilirik u Risnu od 29.06. 2020. godine;
- 6 zaposlenih iz Doma starih Duga smješteno je u domu od 24.06. 2020. godine
- 5 zaposlenih iz Doma starih Nana smješteno je u domu. od 24.06. 2020. godine

U odnosu na prethodnu informaciju, režim rada u cilju prevencije sprečavanja i suzbijanja infekcije COVID-19 u ustanovama za smještaj odraslih i starih lica važio je do 15. septembra 2020. godine izuzev za zaposlene u JU Doma starih "Bijelo Polje" koji je važio do 12 aprila 2021. godine. U svim ustanovama i privatnim domovima u potpunosti se primjenjuju Privremene preporuke za postupanje i sprovođenje mjera zaštite u domovima za kolektivni smještaj radi sprečavanja i suzbijanja infekcije COVID-19, koje je sačinio Institut za javno zdravlje.

Izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti utvrđeno je pravo na dodatak za djecu za svu djecu do navršene šeste godine života. Pravo na dodatak za djecu ostvaruje se u centru za socijalni rad u opštini prebivališta porodice. Prijave roditelja i staratelja djece do šest godina, za ostvarivanje ovog prava, počće od septembra, a kako primjena prava počinje od 1. oktobra 2021, prva isplata dodatka za djecu biće isplaćena sredinom novembra

- **Informacija o uvođenju aktivnosti Evropskog stuba socijalnih prava – informacije u vezi sprovođenja i opisivanja veze sa drugim sektorima, npr. obrazovanjem.**
- **Informacije o regionalnoj saradnji u kontekstu zapošljavanja i socijalne politike. Informacija: Planirani ministarski sastanak se nije mogao održati.**

4.3. Zakonodavna usklađenost

- **Informacije o usklađivanju zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU (uključujući kapacitete za sprovođenje) i planiranju narednih koraka u cilju usklađivanja cjelokupnog poglavlja 19 (tj. Akcioni plan za ovo poglavlje)**

Skupština Crne Gore je na sjednici od 20. januara 2021. godine donijela Zakon o izmjeni i Zakona o radu koji je objavljen u „Službenom listu CG“ broj 8/21, navedena izmjena se odnosila na produženje važenja Opšteg kolektivnog ugovora.

Takođe, Skupština Crne Gore je na sjednici 27. maja 2021. godine donijela **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu** koji je objavljen u „Službenom listu CG“ broj 59/21, kojim su propisane dodatne funkcije po osnovu kojim zaposlenom mogu da miruju prava iz rada i po osnovu rada, i to funkcija državnog sekretara i starješina organa državne uprave odnosno lokalne uprave. Takođe, utvrđeno je da iznos minimalne zarade u neto iznosu ne može biti manji od 250 eura, s tim što je primjena navedene norme odložena za 1. oktobar 2021. godine. Navedenim zakonom je takođe propisana izmjena koja se odnosi na prestanak radnog odnosa po sili zakona sa dodadašnjih 67 godina života i 15 godina staža osiguranja, na 66 godina života i 15 godina staža osiguranja uz smanjivanje granice za odlazak u penziju po osnovu rada na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, čija primjena je odložena za 1. januar 2022. godine.

Zakon o Fondu rada je usvojen 27. jula 2020. godine u na Petoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja Skupštine Crne Gore i objavljen je u „Službenom listu CG“ broj 80/20. Prijedlog zakona o volontiranju proslijeđen je u vladinu proceduru na utvrđivanje 19. jula 2021. godine. U toku je usaglašavanje **Prijedloga zakona o mirnom rješavanju radnih sporova sa nadležnim organima**, kako bi isti bio proslijeđen u vladinu proceduru. U Direkciji za radne odnose u radnom odnosu su 4 službenika, dok je sistematizovano 5 radnih mjesta.

U oblasti zaštite i zdravlja na radu donijeti su: **Pravilnik o mjerama zaštite i zdravlja na radu u radnoj sredini i radnoj okolini*** ("Službeni list Crne Gore", br. 104/20 od 23.10.2020). U navedeni pravilnik prenesene su: Direktiva Savjeta 89/654/EEZ od 30. novembra 1989. godine o minimalnim zahtjevima za zaštitu i zdravlje na radnom mjestu, kao i određene odredbe Direktiva Savjeta 94/33/EEZ od 22. juna 1994. godine o zaštiti mladih ljudi na radu i Direktiva Savjeta 92/85/EEZ od 19. oktobra 1992. godine o uvođenju mjera za poboljšanje sigurnosti i zdravlja trudnih radnica te radnica koje su nedavno rodile ili doje na radnom mjestu; **Pravilnik o obliku i sadržaju prijave o početku radova na izgradnji, rekonstrukciji ili rušenju objekta** ("Službeni list Crne Gore", br. 018/21 od 22.02.2021) i **Pravilnik o izmjeni Pravilnika o mjerama zaštite i zdravlja na radu od rizika izloženosti hemijskim materijama*** ("Službeni list Crne Gore", br. 077/21 od 16.07.2021). U ovaj pravilnik prenesena je Direktiva Komisije (EU) 2019/1831 od 24. oktobra 2019. godine o utvrđivanju petog popisa granične vrijednosti izloženosti opasnim hemijskim materijama na radnom mjestu na temelju Direktive Vijeća 98/24/EZ i o izmjeni direktiva 91/322/EEZ, 2000/39/EZ, 2009/161/EU i 2017/164/EU.

U Direkciji za poslove zaštite i zdravlja na radu sistematizovana su 4 radna mjesta i ista popunjena.

U oblasti politike zapošljavanja, u toku je priprema nove Strategije zapošljavanja 2021-2025. godine sa Akcionim planom zapošljavanja za 2021. godinu.

Kad su u pitanju administrativni kapaciteti Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, u toku je rad na izradi novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, koji se priprema u skladu sa preporukama Međunarodne organizacije rada u okviru Projekta »Ublažavanje učinka Covid-19 na

svijet rada u Crnoj Gori«

- **Informacije o pravnom i političkom okviru za rodnu ravnopravnost i resurse koji rade na sprovođenju Akcionog plana za 2017-2021. godinu.**

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori je tokom 2020. godine sprovelo eksternu evaluaciju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021 (PAPRR-a), koja je prevedena i na engleski jezik.¹

Evaluacija PAPRR-a je izrađena u cilju dobijanja nezavisne i systemske procjene uspješnosti sprovedenih aktivnosti koje su predviđene ovim dokumentom i pružila je odgovarajuće smjernice za izradu novog strateškog dokumenta za period 2021-2025.

Evaluacije PAPRRa ukazala da je najveći broj aktivnosti realizovan u oblastima: rodno zasnovano nasilje, rodna ravnopravnost u ekonomiji, institucionalni mehanizmi za primjenu politika rodne ravnopravnosti, te u prvoj tj. opštoj oblasti koja se odnosi na unapređenje ženskih ljudskih prava. Oblasti Plana su u skladu sa međunarodnim pravnim okvirom. Dio aktivnosti je dao mjerljive rezultate i preporuka je da se novi dokument nadogradi na te uspjehe. Oblasti dokumenta u kojima još uvijek nisu postignuti značajni rezultati su zdravlje, mediji, kultura, a naročito oblast crnogorskog sporta. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost je u II dostignuća, osvrst na stepen realizacije strateških i operativnih ciljeva, ključne nalaze evaluacije, kao i preporuke za naredni ciklus kreiranja ove politike.

Završni izvještaj je pokazao da je u pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena u Crnoj Gori ostvaren evidentan napredak u prethodnih pet godina. Crna Gora je po prvi put izradila Indeks rodne ravnopravnosti. Izračunata vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti za Crnu Goru je 55. Sama činjenica da je Crna Gora pristupila računanju Indeksa rodne ravnopravnosti pokazuje posvećenost zemlje politikama ravnopravnosti i stimulisanju novih i drugačijih pristupa u kreiranju politika kako bi se osigurala rodna ravnopravnost. Od 2020. godine se uvode propisi koji predstavljaju dobar početni korak u pravcu uvođenja rodno odgovornih lokalnih politika, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje. Ministarstvo finansija je donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave koje uključuje i rodnu dimenziju. Savjet za konkurentnost Vlade Crne Gore je pripremio Priručnik za procjenu propisa na rodnu ravnopravnost, što predstavlja značajan početni korak ka orodnjavanju politika na centralnom i lokalnom nivou.

U prethodnom periodu ojačan je pristup finansijama i finansijskim uslugama od strane žena i pojačane mjere za razvoj ženskog preduzetništva (na nivou lokalnih samouprava donose se odluke o grant sredstvima za podršku ženskom preduzetništvu). Strategija MMSP 2018-2022 ima za cilj unapređenje institucionalnog okruženja i pristupa finansijama, obezbjeđenje potrebnih znanja i

---

¹ Link za evaluaciju: <https://mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=415714&rType=2&file>

vještina i promociju, umrežavanje i zagovaranje interesa žena. Nacrt strategije razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024 ima za prioritet obezbjeđivanje integrativnog pristupa i koncentracije raspoloživih ljudskih i finansijskih sredstava u cilju efektivne realizacije podrške ženama preduzeticama. Time se želi obezbijediti mogućnost da se podrška realizuje u okviru programskih paketa, kojima bi se obezbjedilo što je više moguće kombinovanje nefinansijske podrške sa finansijskim instrumentima podsticanja ženskog preduzetništva. U procesu kreiranja nove Strategije razvoja ženskog preduzetništva (2021-2024) urađena je ex post evaluacija Strategije razvoja ženskog preduzetništva 2015-2020. Politika razvoja ženskog preduzetništva je analizirana na osnovu 6 kriterijuma na osnovu OECD metodologije.

Evaluacija je ukazala da po pitanju boljeg pristupa izvorima finansiranja koji su na raspolaganju ženama u biznisu, nije učinjeno niti postignuto dovoljno. Pritom, obezbjeđenje kredita još uvijek predstavlja jedan od najčešćih problema preduzetnica u odnosu na dostupne izvore finansiranja. Podrška države u vidu ponude raspoloživih kreditnih linija treba da bude proširena (povoljniji uslovi) kako bi se dodatno ohrabrile i potencijalne i postojeće preduzetnice. Takođe, potrebno je dalje unapređivati postojeće i razvijati nove instrumente koji bi omogućili preduzeticama da lakše pokrenu i finansiraju razvoj svojih preduzetničkih poduhvata.

Podrška i promocija preduzetničkih ideja žena predstavlja jedan od posebno važnih preduslova daljeg razvoja ženskog preduzetništva, ali i ukupnog ekonomskog rasta. Umrežavanje i povezivanje sa uspješnim preduzeticama podstiče saradnju, jača njihove poslovne veze i unapređuje njihov dalji nastup na domaćem i stranim tržištima.

U narednom periodu očekuje se ugovaranje grant šeme za podršku razvoju ženskom preduzetništvu kroz Akcijski program za unaprijeđenje Konkurentnosti i inovacije IPA 2020. Ministarstvo ekonomskog razvoja u saradnji sa IPA ugovaračkim tijelom Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Direktoratom za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći (CFCU) je u finalnoj fazi pripreme tenderske dokumentacije u okviru Instrumenta pretpristupne podrške za 2020. godinu (IPA 2020). Shodno navedenom, u toku je izrada tenderske dokumentacije za grant šemu „Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća kroz direktnu finansijsku podršku za žene i mlade - IPA 2020“, koja je namijenjena mikro, malim i srednjim preduzećima u vlasništvu žena u Crnoj Gori. Specifičan cilj grant šeme IPA 2020 je jačanja konkurentnosti i poslovnih performansi na nivou preduzeća žena preduzetnica. Planirano je da se grant šema sprovede u periodu od 6 do 8 mjeseci. Ugovaranje grant šeme je planirano tokom 2022. godine, a finalni rok za potpisivanje ugovora između IPA ugovaračkog tijela Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Direktorata za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći (CFCU) i izabranih korisnika granta je 28. avgust 2023. godine. Ukupna vrijednost grant šeme je 250.000,00 eura, od čega je 90% kontribucija Evropske unije posredstvom Instrumenta pretpristupne podrške, a 10% sredstava je obezbijeđeno iz nacionalnog budžeta Crne Gore. U toku 2022. godine planirano je da se kroz ovu grant šemu dodijeli minimalno 10 grantova, pri čemu je iznos dodijeljenih grantova definisan kroz dvije partije

Poboljšana politička prava, i sposobnost žena da učestvuju u politici i procesima upravljanja na svim nivoima (formirana Ženska politička mreža koja je inicirala izmjene legislative u ključnim oblastima i

sprovele brojne aktivnosti). Osnaženi kapaciteti za isporučivanje efikasnog i efektivnog pristupa u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i razvijeni kapaciteti za praćenje sprovođenja strukturnih reformi (donesen i potpisan novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti do nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ustanovljena baza podataka u centrima za socijalni rad itd). Preko Uprave za kadrove razvijena je i dizajnirana obuka za rodnu ravnopravnost za državne službenike/ce. Precizna evidencija o obukama vrši se kroz Kadrovski informacijski sistem vodi takođe vodi Uprava za kadrove. Uprava za kadrove je izradila Plan obaveznih obuka na ovu temu i to: Program obuke za novozaposlene službenike, za sve one koji nemaju iskustva i koji se po prvi put zapošljavaju u organu na centralnom i lokalnom nivou; Program obuke za rukovodioce koji po prvi put rukovode u državnom organu (takodje i lokalni nivo), kao i u programu obuke za rukovodioce/lidere sa dugogodišnjim iskustvo i akreditovani Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika za strateško planiranje, svi polaznici programa će biti u mogućnosti da pohađaju temu "Orodnjavanje javnih politika".

U 2020. godini, kreirana je prva elektronska platforma – Rodna mapa, koja na inovativan način predstavlja položaj žena i muškaraca u crnogorskom društvu. Nudi brojne podatke i informacije koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: <https://www.rodnamapa.me/>.

Od 2018. godine kada su počele da se primjenjuju odredbe Zakona o nevladinim organizacijama iz 2017. godine, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je sprovodilo konkurs za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz oblasti rodne ravnopravnosti. Kroz tri javna konkursa za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama za realizaciju 51 projekta iz oblasti rodne ravnopravnosti: "Za rodni balans u Crnoj Gori" , „Ključ je u rukama žene“, „Za snažnije društvo iz ugla rodne jednakosti“, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je 2018, 2019. i 2020. godine je dodijelilo 171.000,00 €, 290.000,00 € i 171.000,00 € (iznosi po godinama 2018, 2019 i 2020) ili ukupno 632.000€.

Uz ekspertsku podršku Misije OSCE u Crnoj Gori, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost je u II kvartalu 2021, kroz jedan veoma konstruktivan i kvalitetan konsultativan proces, koji je uključivao veliki broj zainteresovanih aktera, izradila četvrti po redu strateški dokument - Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021 - 2025 sa Akcionim planom 2021-2022 kojim se namjerava uspostaviti bolji okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost je uz podršku UNDP-ija u Crnoj Gori, pripremila je III Periodični izvještaj o sprovođenju CEDAW konvencije, koji će biti prosljeđen CEDAW Komitetu nakon što prođe Vladinu proceduru usvajanja. Ovaj izvještaj sadrži odgovore na preporuke CEDAW Komiteta.

- **Pregled zakona o antidiskriminaciji i osoba sa invaliditetom, uključujući povratne informacije o fazi konsultacije**

Vlada Crne Gore je na sjednici od 08. jula 2021. godine usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije

za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021., za 2021. sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. i 2020. godinu.

Izvještaj o implementaciji Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za 2019-2020. godinu, pokazuje da je u predhodnom periodu od ukupno 62 aktivnosti realizovano 49 aktivnosti, djelimično je realizovano 3 aktivnosti dok 11 aktivnosti nije realizovano.

U pogledu harmonizacije propisa, Izvještaj pokazuje da je usvojen Zakon o pravima putnika u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi kao i Zakon o zaštiti potrošača u kojem je pripisana zabrana oglašavanja kojim se vrši diskriminacija po različitim osnovama, između ostalih i lica sa invaliditetom, pristup i korišćenje usluga bez diskriminacije, kao i priključak na distributivnu mrežu bez diskriminacije. Usvojen je Pravilnik o tehničkim specifikacijama interoperabilnosti koje se odnose na pristupačnost željezničkog sistema osobama sa invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću. Zakon o radu je u harmonizovan sa antidiskriminacionim propisima, kao i Zakoni o medijima, Zakon o elektronskim medijima, Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTV CG. Izvještaj pokazuje da su tri lokalne samouprave (Tuzi, Herceg Novi i Pljevlja) usvojile lokalne akcione planove za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, koje uz predhodno usvojena 2 (Bijelo Polje i Tivat) osnov za implementaciju Strategije na nivou 5 lokalnih samouprava.

Ministarstvo pravde ljudskih i manjinskih prava je fomiralo radnu grupu za izradu nove Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za 2022-2027 godine. Izrada nove Strategije je podržana od strane UNDP.

4.4. Politika zapošljavanja

- **Molimo ažurirajte informacije za 2021. – potrebno je da podaci budu razvrstani po polu. Ažuriranje podataka o zapošljavanju/napretka na tržištu rada, sa posebnim osvrtom na nisko-kvalifikovane, mlade, žene, strarije radnike i manjine kao i na nove kategorije na koje je COVID 19 imao uticaj.**

Zdravstvena kriza koja je obilježila 2020. godinu, i koja se prelila u ekonomsku krizu, odmah je bila vidljiva i na tržištu rada.

Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi opšta stopa zaposlenosti je sa 47,2% u prvom kvartalu 2020.g., smanjena na 45,2% u drugom kvartalu i nastavila i dalje trend smanjenja. U trećem kvartalu je iznosila 43,0%, a u četvrtom kvartalu dostigla nivo od 39,7%. Prosječna stopa zaposlenosti u 2020. godini je bila na nivou od 43,8%, dok je u 2019. godini bila na nivou od 48,7%, što je manje za 4,9% p.p. ili oko 24,4 hiljade zaposlenih.

15+ %	I/2019	II/2019	III/19	IV/19	2019	I/ 20	II/20	III/20	IV/2020	20220

Stopa aktivnosti	55.2	57.8	60.0	56.7	57.4	56.5	53.4	53.1	50	53.3
Stopa neaktivnosti	44.8	42.2	40.0	43.3	42.6	43.5	46.6	46.9	50	46.7
stopa zaposlenosti	46.9	49.5	50.9	47.6	48.7	47.2	45.2	43.0	40	43.8
stopa nezaposlenosti	15.0	14.3	15.2	15.9	15.1	16.4	15.2	19.0	21	17.9

15-64 %	I/2019	II/2019	III/2019	IV/2019	2019	I/2020	II/2020	III/2020	IV/2020	2020
Stopa aktivnosti	64.3	66.7	68.4	65.3	66.2	65.2	60.8	61.2	59	61.5
Stopa neaktivnosti	35.7	33.3	31.6	34.7	33.8	34.8	39.2	38.8	41	38.5
stopa zaposlenosti	54.5	56.9	57.8	54.8	56.0	54.4	51.2	49.3	46	50.3
stopa nezaposlenosti	15.2	14.7	15.6	16.1	15.4	16.6	15.7	19.6	22	18.3

Muškarci 15-64										
Stopa aktivnosti	70.8	74.4	76.2	71.6	73.3	70.8	66.8	69.3	66	68.3
Stopa neaktivnosti	29.2	25.6	23.8	28.4	26.7	29.2	33.2	30.7	34	31.7
stopa zaposlenosti	61.0	64.5	64.1	59.6	62.3	59.6	56.4	55.9	53	56.1
stopa nezaposlenosti	13.8	13.4	15.9	16.8	15	15.8	15.6	19.3	21	17.8

Žene 15-64

Stopa aktivnosti	57.8	58.9	60.6	59.1	59.1	59.6	54.7	53.2	52	54.7
Stopa neaktivnosti	16.9	42.2	39.4	40.9	40.9	40.4	45.3	46.9	49	45.3
stopa zaposlenosti	48.0	49.3	51.4	50	49.7	49.1	46	42.6	40	44.4
stopa nezaposlenosti	16.9	16.3	15.2	15.4	15.9	17.8	15.9	19.9	22	18.8

Mladi 15-24

Stopa aktivnosti	31.7	39.4	42.3	32.7	36.5	34.9	29.7	30.3	29	30.9
Stopa neaktivnosti	69.3	60.6	57.7	67.3	63.5	65.1	70.3	69.7	71	69.1

stopa zaposlenosti	22.7	31.2	33.0	22.3	27.3	23.6	20.8	19.4	15	19.8
stopa nezaposlenosti	28.4	20.7	22.0	31.7	25.2	32.2	30.2	35.8	47	36.0

Indikatori tržišta rada za ciljnu grupu 15-64 godine takođe ukazuju na negativna kretanja na tržištu rada. Stopa aktivnosti se sa 65,2% tokom narednih kvartala smanjivala i u četvrtom kvartalu 2020.g. zabilježila nivo od 58,9%, što je u odnosu na isti kvartal prethodne godine kada je iznosila 65,3%, manja za 6,4 p.p. Stopa zaposlenosti bilježi pad sa 51,2 % u prvom kvartalu na 46, 2 % u četvrtom kvartalu, što je manje za 8,6 p.p u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa nezaposlenosti u ovom periodu bilježi rast sa 16,1% u prvom na 21,5% u četvrtom kvartalu, što je u odnosu na četvrti kvartal 2019.g. rast za 5,4 p.p.

Kada je u pitanju statistika o učešću žena na tržištu rada, može se konstatovati da postoji veliki jaz u pogledu stopa aktivnosti i zaposlenosti žena u odnosu na muškarce, a odstupanja su i kod stope nezaposlenosti, što je još više došlo do izražaja izbijanjem zdravstvene krize. Tokom 2020. godine došlo je do većeg pada zaposlenosti kod žena i to sa 49,1 % u prvom kvartalu na 39.9% u četvrtom kvartalu, odnosno za 9,2 p.p., dok je kod muškaraca taj pad zaposlenosti iznosio 7.0 p.p. Ipak veći rast stope nezaposlenosti bilježi se kod muškaraca i to sa 15,8% u prvom na 20,7% u četvrtom kvartalu 2020. godine. Kod žena taj rast se kreće sa 17,8% u prvom na 22,4%.u četvrtom kvartalu, iako je generalno stopa nezaposlenosti veća kod žena

Kada su u pitanju mladi, odnosno populacija starosti 15-24 godine, podaci za 2020. godinu ukazuju na veliko pogoršanje indikatora tržišta rada za ovu ciljnu grupu. U više navrata od izbijanja pandemije, sa raznih evropskih adresa ukazivano je na probleme i posledice koje će ova zdravstvena i ekonomska kriza ostaviti na mladu populaciju. Stopa nezaposlenosti mladih 15-24 dostigla je nivo od 36,05% u 2020.godini. Udio mladih koji ne rade i nijesu u sistemu obrazovanja ili obuke (NEET) za 15-24 je 21,1%, a za 15-29 je 26,6%.

Kada su u pitanju administrativni podaci, ukupan broj registrovanih nezaposlenih lica 30. juna 2021. bio je 55.703 (žena je bilo 32.790 ili 58,86%), što je povećanje za 13.813 lica ili 32,97% u odnosu na isti period prethodne godine (41.890), pri čemu je broj registrovanih žena povećan sa 24.220 na 32.790. Stopa registrovane nezaposlenosti iznosila je 24,01%. Učešće žena u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti u odnosu na isti dan prošle godine je povećano sa 57,82% na 58,86%.

Prema godinama starosti u posmatranom periodu, došlo je do povećanja učešća nezaposlenosti u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti među mlađim kategorijama nezaposlenih – do 25 godina, sa 8,99% na 9,91% (3.768 na 30. jun 2020; 5.518 na 30. jun 2021. godine), učešće nezaposlenih starosti preko 50 godina procentualno je smanjeno sa 33,58% na 30,97% (14.068 u 2020. godini, 17.250 u 2021. god), dok je povećanje kod kategorije starosti od 30 do 40 godina sa 22,68% na 23,56% (sa 9.501na 13.123).

Prema kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih lica dominantno učešće od 28.372 ili 50,93% pripada

nezaposlenim sa III, IV i V nivoom kvalifikacija obrazovanja (30.6.2020. godine 21.204 ili 50,62%), nezaposleni sa VI, VII i VIII nivoom kvalifikacija (visokoškolci) čine 7.323 ili 13,15% (30.6.2020. godine 5.570 ili 13,30%), a nezaposleni sa I i II nivoom 20.008 ili 35,92% (30.6.2020. godine 15.116 ili 36,08%). Dugoročna nezaposlenost (lica koja traže zaposlenje preko 1 godine) 30. juna 2021. godine je iznosila 53,53% (29.816 : 55.703), na isti dan prethodne godine bila je veća i iznosila 57,57% (24.117 : 41.890). Prijavljivanje slobodnih radnih mjesta, kao jedan od osnovnih pokazatelja apsorpcione moći tržišta rada, odnosno mogućnosti zapošljavanja, za period od 1. januara do 30. juna 2021. godine je za 7,72% manje u odnosu na isti period prethodne godine (11.157:12.090). Prema informacijama dobijenim od strane Poreske uprave Crne Gore, u prvom polugodištu 2021. godine, zaposlenje je dobilo 7.838 lica sa evidencije nezaposlenih, od čega su 4.450 ili 56,77% žene.

Na evidenciji nezaposlenih se u periodu 15. 03. 2020. – 30. 06. 2021. prijavilo 20.648 lica kojima je u tom periodu prestao radni odnos. Najveći broj lica koji su ostali bez zaposlenja je radilo kod poslodavaca kojima je pretežna djelatnost bila trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala – 3.037 ili 14,71%; obrazovanje – 2.732 ili 13,23%; administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti – 1.677 ili 8,12%; usluge smještaja i ishrane – 1.615 ili 7,82% itd. Od ukupno 20.648 lica kojima je u tom periodu prestao radni odnos, na evidenciji nezaposlenih se trenutno nalazi 11.105 lica.

- **Pregled informacionog sistema tržišta rada (opisati trenutno stanje na osnovu saradnje sa Međunarodnom organizacijom rada) i pružiti informacije o monitoringu i evaluaciji aktivnosti i prikupljanju podataka u ovom sektoru.**

U okviru projekta "Ublažavanje učinaka Covid-19 u svijetu rada u Crnoj Gori" koji Međunarodna organizacija rada implementira počev od avgusta 2020. godine, čiji je cilj, između ostalog, pružanje podrške Zavodu za zapošljavanje u digitalizaciji procesa rada, krajem prethodne godine počeo je rad na razvijanju modela statističkog profilisanja, koji će predstavljati značajnu pomoć savjetnicima u smislu povećanja efikasnosti njihovog rada. Statističko profilisanje je metod zasnovan na demografskim i socio-ekonomskim podacima koje Zavod prikuplja prilikom registracije nezaposlenih lica. U pitanju je kvantitativni metod za procjenu vjerovatnoće da li će nezaposleno lice postati dugoročno nezaposleno. Zbog specifičnih izazova i ograničenja koja su se javila tokom procesa razvoja modela, još uvijek nije došlo do njegove implementacije.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u saradnji sa MOR-om, a kroz projekat "Ublažavanje uticaja kovid-19 na svijet rada u Crnoj Gori", finansiranog od strane Fonda za dobro upravljanje vlade Velike Britanije, u narednom periodu implementiraće projekat sa ciljem poboljšanja odgovora na negativne uticaje pandemije kako bi se poboljšao pristup i efikasnost usluga klijentima tokom i nakon krize kovid .Projekat pod nazivom Platforma za online prijavljivanje, u cilju poboljšanja usluga i komunikacije, omogućava online prijavljivanje za lica koja žele da se prvi put prijave (predprijava za nezaposlena lica i ostale tražioce zaposlenja) u evidenciju nezaposlenih lica i evidenciju ostalih tražilaca zaposlenja, a za pravna lica (predprijava za slobodna radna mjessta i subvencije za lica sa

invaliditetom) omogućava prijavu slobodnog radnog mjesta kod poslodavaca ali i podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava na subvencije prilikom zapošljavanja lica sa invaliditetom. Uvođenjem ovog sistema Zavod želi da omogući korisnicima efikasniji pristup ulugama kroz upotrebu novih tehnologija.

- **Informacija o službama za zapošljavanje - Zavod za zapošljavanje Crne Gore (kapaciteti, finansijski, tehnički i ljudski resursi itd, šta se sve desilo od 2019. godine) Navesti sljedeće korake i planove za razvoj, uključujući relevantne reference za IPA finansijsku pomoć.**

Sljedeći koraci i planovi za razvoj, uključujući relevantne reference na IPA finansijsku pomoć u vezi sa ZZZCG:

ZZZCG se i dalje podržava u okviru IPA finansijske pomoći. Shodno tome, ZZZCG sprovodi „Program grantova za samozapošljavanje“ - direktni grant. U septembru 2019. godine zvanično je potpisan ugovor „Program grantova za samozapošljavanje“, vrijedan 3,5 miliona eura, koji je dio 18 miliona eura sprovedenog EU i Crnogorskog programa za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu (IPA II SOPEES 2015-2017) Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom za ekonomski razvoj i Ministarstvom finansija i socijalne zaštite i uz podršku Delagacije Evropske unije u Crnoj Gori. Cilj ovog programa je, prije svega, da poveća učešće aktivnih politika tržišta rada, a posebno onih usmjerenih na osjetljive kategorije nezaposlenih i nastavi da poboljšava mjere za smanjenje nezaposlenosti. Predviđeno je da se sredstva i aktivnosti realizuju kroz tri godišnja poziva u vrijednosti od oko 1,1 milion EUR po pozivu za najmanje 400 korisnika grantova za samozapošljavanje (najmanje 140 novih preduzeća po pozivu). 14. oktobra 2021. godine ZZZCG je objavio prvi javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje. Rok za podnošenje prijedloga projekata bio je 27. novembar 2019. godine. Nakon prvog Poziva za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje, iz sva tri regiona Crne Gore: sjevernog, centralnog i južnog, stiglo je 135 prijava odnosno biznis planova. Od toga je nakon evaluacije 108 biznis planova pozitivno ocijenjeno, dok je negativno ocijenjeno 27 ili 20% od ukupnog broja pristiglih projekata. Negativno je ocijenjeno 210.

Krajem februara 2020. godine, u okviru prvog javnog poziva, potpisana su 93 ugovora o bespovratnim sredstvima sa korisnicima. Vrijednost ovih ugovora je 683.123,34 EUR. Potpisivanjem 93 ugovora o grantu otvorena su 93 nova radna mjesta, odnosno 93 nova privredna subjekta. Drugi javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava bio je otvoren do 31. jula 2020. godine i rezultirao je podnošenjem 572 prijave. Komisija za evaluaciju pozitivno je ocijenila 363 prijave, od kojih je prvih 216 ušlo u finansiranje, dok je preostalih 147 ostalo na rezervnoj listi. Ukupan budžet pozitivno ocijenjenih biznis planova iznosi 1.600.743,30. Ugovori u okviru drugog javnog poziva su trenutno u fazi implementacije. ZZZVG je raspisao treći javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje 16. aprila 2021. godine. Rok za podnošenje preijdloga projekata bio je 31. maj 2021. godine. ZZZCG je primio 1031 prijavu. Procjena prijedloga projekata je u toku. Potpisivanje ugovora očekuje se u oktobru 2021. U okviru poziva 2021, raspoloživi iznos je 1,181,000.00 €

Ugovor o uslugama „Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje“, potpisan je 1. avgusta 2019.

Aktivnosti sprovedene u okviru ovog EU projekta IPA za tehničku pomoć, doprinijele su cilju i svrsi projekta, zatim, izgradnji kapaciteta lokalnih aktera da se uključe u partnerstva za unapređenje zapošljavanja i razvoj ljudskih resursa na lokalnom nivou i ukupnom cilju projekta „da se poboljša razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje u cilju poboljšanja tržišta rada i povećanja zapošljivosti“. Razvijeno je svih 21 lokalnih strategija zapošljavanja (od toga 3 u nacrtu), kao i 14 lokalnih godišnjih akcionih planova za zapošljavanje. Projekat je trajao do 2021. godine.

Pored toga, imajući u vidu da će pretpristupna pomoć EU u budućnosti stvoriti mesto za nove instrumente podrške EU kroz strukturne fondove, važno je ojačati kapacitete svih aktera na tržištu rada, ali posebno Zavoda za zapošljavanje da apsorbira finansiranje putem ovog finansijskog instrumenta. Da bi se adekvatno primijenila sredstva iz ESF-a, kapaciteti ZZZCG moraju se nadograditi i na centralnom i na lokalnom nivou. U skladu sa pomenutim, ZZZCG će biti podržan u okviru IPA 2020 Akcionog dokumenta „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu“u cilju poboljšanja mobilnosti radne snage i ispunjavanja uslova pristupnog procesa. Zavod za zapošljavanje Crne Gore pružaće podršku za pridruživanje u EURES saradnji mreža izgradnjom tehničkih i administrativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za sprovođenje Uredbe (EU) 2016/589 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. aprila 2016. godine o evropskoj mreži službi za zapošljavanje (EURES). Takođe, pružanjem podrške ZZZCG u radu sa poslodavcima i ispunjavanjem kriterijuma i uslova za učešće u EURES-u.

U Zavodu za zapošljavanje Crne Gore, u skladu sa važećim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, donijetog 2019. godine, poslovi su organizovani u okviru sedam sektora, jednog odjeljenja, četiri službe i devet područnih jedinica. Sistematizovana su službenička i namještenička radna mjesta sa 363 radnih mjesta.

Na dan 31.12.2019. godine broj zaposlenih u Zavodu je bio 301, jer je 21 zaposleni sporazumno prekinuo radni odnos, a shodno Odluci o otpremnini u slučaju sporazumnog prestanka radnog odnosa zaposlenih u javnom sektoru

U martu 2020. godine godine utvrđen je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, kojim su pored ostalog, ukinuto 21 radno mjesto na kojim su bili raspoređeni zaposleni koji su uz isplatu otpremnine, sporazumno prekinuli radni odnos, a shodno Odluci o otpremnini u slučaju sporazumnog prestanka radnog odnosa zaposlenih u javnom sektoru.

Pored ukidanja radnih mjesta u skladu sa naprijed navedenim, izvršene su i određene izmjene i dopune u važećem Pravilniku u cilju boljeg funkcionisanja organizacionih jedinica, odnosno Zavoda u cjelini, kao i obavljanja pojedinih poslova koji su u nadležnosti Zavoda u skladu sa Zakonom o radu, čime Zavod za zapošljavanje nastavlja sa jačanjem administrativnih kapaciteta.

U skladu sa izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima, donijetim u januaru 2021. godine i u cilju stvaranja osnova za unapređenje rada na pojedinim poslovima iz

nadležnosti Zavoda, neophodno je bilo izmjeniti Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Rad na izradi novog Pravilnika je u toku i odvija se u skladu sa preporukama Međunarodne organizacije rada u okviru Projekta »Ublažavanje učinka Covid-19 na svijet rada u Crnoj Gori«.

Na dan 30.06.2021. godine broj zaposlenih u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore je 314 od čega 231 zaposlenih je sa stečenim visokim obrazovanjem, 29 sa V i VI nivoom kvalifikacije obrazovanja, 49 sa IV nivoom kvalifikacije obrazovanja dok su 3 zaposlena sa III nivoom a dva zaposlena sa osnovnom školom.

- **Informacije u vezi aktivnih mjera politika tržišta rada (programi koji su u toku, podaci o evaluaciji prethodnih i trenutnih programa i podaci o naučenim lekcijama, brojevi/indikator, finansiranje (takođe % BDP-a); poseban fokus na programe za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju i njihovim rezultatima, odnosno na programe za sticanje digitalnih vještina). Informacije o tome kako se koristi IPA pomoć u pogledu podrške za rješavanje izazova ekonomske krize.**

Raspoloživa sredstva za finansiranje programa aktivne politike zapošljavanja za 2021. godinu iznose 2.970.000 €. U prvoj polovini 2021. godine Zavod za zapošljavanje je otpočeo sa realizacijom Programa „Podsticanja za sezonsko zapošljavanje“ i Pilot projekta “Aktiviranje žena“ Ostali programi aktivne politike zapošljavanja realizovaće se u drugoj polovini 2021. godine.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je, kao budžetska potrošačka jedinica, u izvještajnom periodu, raspolagao sa ograničenim sredstvima za realizaciju mjera aktivne politike zapošljavanja, zbog privremenog finansiranja. U navedenim okolnostima Zavod je, u skladu sa raspoloživim sredstvima za realizaciju mjera aktivne politike zapošljavanja, započeo realizaciju Programa “Podsticaji za sezonsko zapošljavanje”. Programom je predviđena dodjela subvencija poslodavcima iz privatnog sektora koji svoju djelatnost obavljaju u sektoru usluga smještaja i ishrane, za zapošljavanje 550 nezaposlenih mladih lica i žena, u trajanju od tri mjeseca. Raspoloživa sredstva za finansiranje navedenog programa iznose 601.000,00 €.

Zavod za zapošljavanje i Međunarodna organizacija rada su, u martu tekuće godine, zaključili

Sporazum o realizaciji Pilot projekta "Aktiviranje žena". Projekat podrazumijeva aktivaciju žena od 25 do 34 godine kroz dodjelu grantova za nezaposlene žene sa djecom predškolskog uzrasta i kroz subvencionisanu obuku na radnom mjestu, kako bi se ublažili efekti pandemije na svijet rada u Crnoj Gori. Opšti cilj pilot projekta je promovisanje mogućnosti integracije mladih žena na tržište rada nakon pandemije COVID- 19, dok je specifični cilj jačanje kapaciteta crnogorskih institucija tržišta rada za dizajniranje, sprovođenje i procjenu inovativnih mjera na tržištu rada, kao dio odgovora na COVID-19 koji bi olakšao uključivanje mladih žena u nepovoljnom položaju, na tržište rada. Za finansiranje Pilot projekta „Aktiviranje žena” Zavodu za zapošljavanje Crne Gore su obezbijeđena sredstva u iznosu od 112.000.00 USD. Pilot projektom je predviđena realizacija u Podgorici za 30 i u Bijelom Polju za 15 nezaposlenih žena, od 25 do 34 godine sa djecom predškolskog uzrasta koje su izgubile posao nakon 15. marta 2020. godine, ili su se nakon tog datuma prijavile u evidenciju o nezaposlenim licima Zavoda za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje je objavio poziv poslodavcima iz privatnog sektora za iskazivanje interesovanja za realizaciju obuke na radnom mjestu. Međutim, interesovanje poslodavaca za realizaciju obuke nije bilo dovoljno tako da se nijesu stekli uslovi za realizaciju projekta za planirani broj učesnica. Kao glavne razloge za izostanak interesovanja za realizaciju obuke na radnom mjestu poslodavci su navodili trenutnu situaciju kako ekonomsku, tako i zdravstvenu prouzrokovanu širenjem novog koronavirusa Covid-19. U toku je realizacija projekta u Podgorici za 3 nezaposlene žene u saradnji sa dva poslodavca koji su iskazali interesovanje za realizaciju programa obuke na radnom mjestu. Zavod za zapošljavanje je početkom jula ponovio poziv poslodavcima za učešće u realizaciji programa obuke na radnom mjestu.

Realizacija mjera aktivne politike zapošljavanja u 2020. godini

U 2020. godini mjere aktivne politike zapošljavanja realizovane su za 1.402 nezaposlena lica iz evidencije Zavoda kod 309 poslodavaca. Programi javnog rada sprovedeni su za 606 lica, Projekta "Neka bude čisto" za 95, osposobljavanja za samostalan rad za 228, osposobljavanja za rad kod poslodavca 250 lica. Kroz Program "Stop sivoj ekonomiji" za 210 učesnika i 11 kredita za samozapošljavanje kojim se otvara 13 novih radnih mjesta.

Pored toga, u program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2020. godini je bilo uključeno 3.009 visokoškolaca.

U ukupnom broju učesnika programa aktivne politike zapošljavanja lica ženskog pola učestvovala su sa 57,06%, mlada lica starosti do 30 godina sa 49,14%, dok je učešće dugoročno nezaposlenih lica iznosilo 1,21%. Pripadnici RE populacije učestvovali su sa 2%, lica sa invaliditetom sa 7%, dok je učešće lica iz opština Sjevernog regiona bilo 58,06%.

Struktura učesnika sprovedenih programa ukazuje da su programi pripremljeni za nezaposlena lica koja pripadaju strateškim prioritetima. Takođe, programi su sprovedeni uz uvažavanje ravnomjernog regionalnog razvoja.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore nije realizovao Program obrazovanja i osposobljavanja odraslih zbog zabrane i ograničenja u radu obrazovnih institucija, jer su izvođači, odnosno provajderi ovih

programa u velikoj mjeri upravo vaspitno obrazovne ustanove.

Sredstva opredijeljena za mjere aktivne politike zapošljavanja koje je realizovao Zavod za zapošljavanje u 2020 godini činile su 0,08% BDP-a. Ovaj iznos ne obuhvata sredstva koja su utrošena za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom.

Javni rad: Polazeći od programskih zadataka utvrđenih na osnovu potreba i mogućnosti lica otežanog zapošljavanja i potreba korisnika programa od javnog interesa, realizovani su programi javnog rada za 606 lica.

Javni rad »Personalni asistent« sproveden je kroz programe stvaranja privremenih netržišnih poslova od javnog interesa u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, a Javni rad »Njega starih lica« u oblasti zaštite starih lica. Pored ovih programa javnog rada sprovedeni su i drugi društveno korisni programi u oblasti zaštite životne sredine, obrazovanja, kulture, sporta, održavanja i obnavljanja javne infrastrukture i u ostalim oblastima od javnog interesa.

U Javnom radu »Personalni asistent«, zaposleno je 208 lica kod 46 izvođača programa, u trajanju do četiri mjeseca, na poslovima pružanja pomoći i podrške za 961 lice sa invaliditetom. U cilju pružanja podrške starim licima u stanju socijalne potrebe, sproveden je Javni rad »Njega starih lica«. U ovom javnom radu zaposleno je 75 lica kod 12 izvođača programa, na poslovima gerontodomaćina/ice. Zaposleni su pružali podršku i pomoć za 530 starih lica, korisnika programa, u trajanju do četiri mjeseca. U programima zaštite životne sredine, obrazovnim, kulturnim i drugim društveno korisnim programima zaposlena su 323 lica iz evidencije Zavoda, kod 81 izvođača, u trajanju do tri mjeseca.

Lica ženskog pola, u navedenim programima, učestvovala su sa 64,5 % (391). U programima javnog rada učestvovalo je 7 dugoročno nezaposlenih lica, odnosno lica koja su u evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 1,2% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 27,2 % u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno učestvovalo je 165 lica, od kojih 95 žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 31,7%, odnosno 192 lica, od kojih 110 žena. Korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice je 3%. Pripadnici RE populacije u ukupnom broju učesnika programa učestvovali su sa 2,3%, odnosno 14 lica, od kojih su 2 žene. Učešće lica sa invaliditetom je iznosilo 13,2%, odnosno 80 lica od kojih 47 žena.

Posmatrano prema nivoima obrazovanja učešće lica bez završene škole ili sa osnovnom školom bilo je 23,3%, odnosno učestvovalo je 141 lice, od kojih 70 žena. Sa stečenim srednjim obrazovanjem 57,7%, odnosno 350 lica od kojih 234 žene. Učešće lica sa visokim obrazovanjem iznosilo je 19%, odnosno učestvovalo je 115 lica od kojih 87 žena.

Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica bilo je iz opština Sjevernog regiona 360 (59,4%), zatim iz opština Središnjeg regiona 204 (33,6%), dok je najmanje lica iz opština Primorskog regiona 42 (7%).

Za realizaciju ovo programa utrošena su sredstva u iznosu od 756.567,25 €.

Osposobljavanje za samostalan rad: Program osposobljavanja za samostalan rad se realizovao za nezaposlena lica sa stečenim srednjim obrazovanjem (III i IV nivo obrazovanja), bez radnog iskustva u nivou obrazovanja. Programom je obezbješeno zapošljavanje 228 učesnika kod 76 poslodavaca – izvođača programa, u trajanju od šest mjeseci.

Lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika ovog programa učestvuju sa 58,77% (134).

U programu su učestvovala dva dugoročno nezaposlena lica (dvije žene), odnosno lica koja su na evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 0,9% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 2,63% u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno šest lica, od kojih je četiri žene. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 66,22%, odnosno 151 lica od kojih je 85 žena. U programu je zaposleno jedno lice ženskog pola sa invaliditetom dok je učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice 2,63% odnosno šest lica.

Posmatrano sa teritorijalnog aspekta, najviše učesnika programa je iz opština Sjevernog regiona - 150 lica (65,78%) od kojih je 86 žena, zatim iz opština Središnjeg regiona - 70 lica (30,70%) od kojih je 44 žene i najmanje iz opština Primorskog regiona - 8 lica (3,52%) od kojih je četiri žene.

Za realizaciju ovog programa utrošena su sredstva u iznosu od 489.316,08 €.

Po završetku ovog programa poslodavci su izdali potvrde o stečenom radnom iskustvu u nivou obrazovanja uspješnim učesnicima, čime će isti steći uslov za polaganje stručnog ispita. Programe je sa uspjehom završilo 95,63 % (219) polaznika. Od dana završetka programa zaposleno je 12,79 % uspješnih učesnika programa. Za ovaj program period od šest mjeseci još uvijek nije istekao, tako da ocjena značaja na učesnike, koja se odnosi na zapošljavanje nakon programa, utvrditi će se po isteku od šest mjeseci nakon realizacije navedenog programa.

Osposobljavanje za rad kod poslodavaca: Program se realizovao za nezaposlena lica kojima je nedostatak praktičnih znanja i vještina identifikovan kao prepreka u zapošljavanju. Cilj programa je bio da se učesnicima omogući da steknu znanja, vještine i kompetencije potrebne za obavljanje poslova i radnih zadataka određenih radnih mjesta.

Programom je zaposleno 250 učesnika kod 64 poslodavca - izvođača programa u trajanju od tri mjeseca. Poslodavci su sproveli programske aktivnosti i, uz podršku mentora, učesnike osposobili za samostalno obavljanje poslova određenih radnih mjesta.

Lica ženskog pola, u navedenim programima su učestvovala sa 50,4 % (126). U programu su učestvovala dva dugoročno nezaposlena lica (dvije žene), odnosno lica koja su u evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 0,8% u odnosu na ukupan broj učesnika programa. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 10 % u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno 25, od kojih je

18 žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 43,2%, odnosno 108 lica od kojih je 44 žena. Učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice je 3%. Učešće lica sa invaliditetom je iznosilo 4%, odnosno 10 lica od kojih je 5 žena.

Posmatrano prema nivoima obrazovanja, učešće lica bez završene škole ili sa osnovnom školom iznosilo je 16,4%, odnosno 41 lica, od kojih su 25 žene, sa stečenim srednjim obrazovanjem 72%, odnosno 180 lica od kojih su 84 žena. Učešće lica sa visokim obrazovanjem iznosilo je 11,6 %, odnosno 29 lica od kojih su 17 žene. Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica je u opštinama Sjevernog regiona 150 (60%), zatim u opštinama Središnjeg regiona 88 (35,2%), dok je najmanje lica uključeno u opštinama Primorskog regiona 12 (4,8%).

Za realizaciju ovo programa utrošena su sredstva u iznosu od 269.050,42 €.

Po završetku ovog programa poslodavci su uspješnim učesnicima izdali potvrde o osposobljenosti za obavljanje poslova konkretnih radnih mjesta. Program je sa uspjehom završilo 247 učesnika odnosno 98,8%.

Od dana završetka programa zaposleno je 10,93 % uspješnih učesnika programa..

Projekat „**Neka bude čisto**“: U cilju adekvatne pripreme Crne Gore za turističku sezonu, Zavod za zapošljavanje je, u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma, JP Morskim dobrom, opštinama, Glavnim gradom, Prijestonicom i javno komunalnim preduzećima, realizovao Projekat »Neka bude čisto«. Učesnici ovog projekta obavljali su poslove čišćenja magistralnih putnih pravaca duž cijele teritorije Crne Gore, košenja trave i rastinja oko magistralnih puteva i sakupljanja otpada. Zavod je učestvovao u realizaciji Projekta »Neka bude čisto«, kojim je omogućeno zapošljavanje, na privremenim netržišnim poslovima od javnog interesa, za 95 nezaposlenih lica, u trajanju od tri mjeseca.

Lica ženskog pola, u navedenom projektu, učestvovala su sa 13,68 % (13). U Projektu je učestvovalo 5 dugoročno nezaposlenih lica, odnosno lica koja su na evidenciji nezaposlenih duže od 12 mjeseci, što je 5,26% u odnosu na ukupan broj učesnika projekta. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 32,63% u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno 31 lice, od kojih je pet žena. Učešće mladih do 30 godina iznosilo je 29,47%, odnosno 28 lica od kojih je pet žena. U projektu je zaposleno šest lica sa invaliditetom, odnosno 6,21%, dok je i učešće korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice 6,21%, odnosno šest lica. Pripadnici RE populacije u ukupnom broju učesnika projekta učestvovali su sa 14,73%, odnosno 14 lica, od koji su dva lica ženskog pola. Posmatrano sa teritorijalnog aspekta, najviše učesnika projekta je iz opština Sjevernog regiona - 37 lica (38,95%) od kojih je 6 žena, zatim iz opština Središnjeg regiona - 33 lica (34,73%) od kojih je 4 ženskog pola i najmanje iz opština Primorskog regiona - 25 lica (26,32%) od kojih su tri žene. Za realizaciju ovog programa utrošena su sredstva u iznosu od 48.195,00 €.

Program "**Stop svojoj ekonomiji**": Zavod za zapošljavanje u saradnji sa Poreskom upravom, Upravom policije, Upravom za inspeksijske poslove, Upravom carina i Ministarstvom saobraćaja i pomorstva,

realizovao Program "Stop sivoj ekonomiji". Ciljevi ovog programa su podrška mladima u rješavanju problema nezaposlenosti podizanjem njihovih radnih kapaciteta, kao i podrška suzbijanju sive ekonomije na tržištu rada.

Programom je obuhvaćeno 210 nezaposlenih lica sa stečenim visokim obrazovanjem, do 30 godina života i sa radnim iskustvom u najkraćem trajanju od devet mjeseci

Učesnici programa su se zaposlili i u realnoj radnoj sredini osposobili na poslovima pružanja tehničke podrške i pomoći službenim licima Uprave za inspekcijske poslove – 64 učesnika, Uprave policije – 44, Poreske uprave – 84 i Uprave carina – 14 učesnika i Ministarstva saobraćaja i pomorstva - 4 u suzbijanju neformalnog poslovanja.

Radni zadaci učesnika programa utvrđeni su operativnim planom osposobljavanja uz rad i sprovede se uz kontinuirano mentorstvo, u periodu od 15.06.2020. do 15.01.2021. godine. U periodu realizacije programa, učesnici su praktično primjenjivali stečena znanja, ali i usvajali nova saznanja kroz detekciju radnji vezanih za sivu ekonomiju, a neposredno po realizaciji programa dobiće potvrdu o osposobljenosti za obavljanje odnosnih poslova.

Lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika ovog programa učestvovala su sa 62,38% (131).

Posmatrano po regionima, najviše uključenih lica je u opštinama Sjevernog regiona - 110 lica (52,4%), zatim u opštinama Središnjeg regiona – 77 lica (36,6%), dok je najmanje lica uključeno u opštinama Primorskog regiona 23 lica (11%). U navedenom programu je učestvovalo jedno lice sa invaliditetom (0,48%).

Za realizaciju ovo programa utrošena su sredstva u iznosu od 747,869.97 €.

Inovirani program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva: U 2020. godini podnjet je 21 zahtjev za dodjelu kredita, čijom realizacijom bi se otvorila 23 nova radna mjesta. U 2020. godini, isfinansirano je 11 kredita, ukupne vrijednosti 65.000 €, namijenjenih otvaranju 13 novih radnih mjesta. Od ovog broja, 8 isfinansirana kredita (72,3%) su za nezaposlena lica i 3 kredita (27,7%) za pravne subjekte. U navedenom periodu 5 kredita (ili 45,5% od isfinansiranih kredita nezaposlenim licima) je isfinansirano licima ženskog pola. Dugoročno nezaposlena lica u ukupnom broju učesnika isfinansiranih kredita učestvuju sa 9,5%.

Kontrola upotrebe sredstava: U posmatranom periodu izvršeno je 7 kontrola namjenske upotrebe kreditnih sredstava, od kojih je: 6 ili 85,7% namjenski iskoristilo dodijeljena kreditna sredstva, dok je 1 ili 14,3% djelimično iskoristilo dodijeljena kreditna sredstva;

U 2020. godini 4 lica su odustala od kredita, a 39 korisnika je izvršilo povraćaj odobrenih kreditnih sredstava.

Edukacije i seminari: U 2020. godini 18 nezaposlenih lica prošlo je edukacije "Pružanje elementarnih znanja iz oblasti preduzetništva, njih 18 je podnijelo zahtjev za kredit. Održano je i sedam seminara "Pružanje specijalističke obuke i edukacije iz oblasti poslovnih vještina korisnicima kredita Zavoda za zapošljavanje" kojima je prisustvovao 91 korisnik kredita.

Kada je u pitanju ciljna grupa pripadnici RE populacije: U toku 2020 godine, u mjere aktivne politike zapošljavanja, uključeno je 28 pripadnika populacije Roma i Egipćana iz evidencije nezaposlenih lica. U programe javnih radova uključeno je 14 lica (dvije žene). Takođe u projekat "Neka bude čisto" je

uključeno 14 lica (dvije žene).

Evaluacija mjera aktivne politike zapošljavanja

U skladu sa članom 45 Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti ("Sl.list CG", broj 24/19) praćenje i ocjenu efekata sprovođenja mjera aktivne politike zapošljavanja vrši Ministarstvo, u saradnji sa Zavodom, na osnovu statističkih pokazatelja i metodologija usklađenih sa međunarodnim i evropskim standardima. Istim članom je propisano da za praćenje i ocjenu efekata sprovođenja mjera aktivne politike zapošljavanja, Ministarstvo može angažovati stručno lice za oblast tržišta rada i zapošljavanja.

Shodno navedenom, Ministarstvo ekonomskog razvoja je u saradnji sa Regionalnim savjetom za saradnju, angažovalo experta za oblast tržišta rada u cilju evaluacije aktivne politike tržišta rada u Crnoj Gori. Imajući u vidu raspoloživa finansijka sredstva i predviđeni vremenski okvir za realizaciju ove aktivnosti, evaluacija je obuhvatila sljedeće programe aktivne politike zapošljavanja za period 2017-2020:

- Program obrazovanja i osposobljavanja odraslih,
- Program osposobljavanja za rad kod poslodavca,
- Program osposobljavanja za samostalan rad,
- Program "Stop sivoj ekonomiji".

Neki od prijedloga za unaprijeđenje programa su:

- treba pojačati fokus na teško zapošljiva lica;
- prije kreiranja mjera, potrebno je realizovati redovne analize tržišta rada na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, koje uključuju istraživanja, fokus grupe, ispitivanje stavova svih učesnika na tržištu rada (nezaposlenih, poslodavaca, organizatora obrazovanja, zaposleni u institucijama, kreatori politika...);
- važno je dalje pojednostavljivanje i ubrzanje procedura za učestvovanje u mjerama;
- važno je razvijati mjere sa većim obuhvatom pojedinih ciljnih grupa;
- Zavod za zapošljavanje mora imati adekvatnu ponudu programa u svakom trenutku primjerenu lokalnoj sredini i strukturi nezaposlenih;
- nastojati da se sprovođenje mjera oglašava putem javnog poziva više puta godišnje i da se one realizuju u odgovarajuće vrijeme godine;
- unaprijediti izvještavanje i praćenje sprovođenja mjera;
- stalno pozivati poslodavce za aktivnije učestvovanje u sprovođenju mjera aktivne politike zapošljavanja.

Nalazi evaluacije su predstavljani relevantnim institucijama 16. jula 2021. godine u Podgorici uz online učešće eksperta.

Program grantova za samozapošljavanje

U 2021. godini nastavljeno je sprovođenje Programa grantova za samozapošljavanje (Ugovor o

direktnom grantu, CFCU/MNE/086), koji sprovodi Zavod, a kojim koordiniraju Ministarstvo ekonomskog razvoja i Ministarstvo finansija i socijalnog staranja (CFCU). Ugovor između Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, Ugovaračke institucije (Ministarstva finansija – CFCU) i Delegacije Evropske Unije u Crnoj Gori potpisan je 02.09.2019. godine, vrijednost projekta je 3,5 miliona eura, a njegovo trajanje je, prema posljednjem aneksu Ugovora o direktnom grantu, 3 godine i 3 mjeseca.

U izvještajnom periodu su završene aktivnosti prvog od 3 javna poziva za podnošenje predloga projekata od strane nezaposlenih (Poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje – Poziv 2019).

U izvještajnom periodu nastavljene su aktivnosti na Pozivu 2020, za koji su ugovori o grantu potpisani sa 215 korisnika tokom decembra 2020. godine i januara 2021. godine. Za grant projekte u okviru Poziva 2020 dodijeljeno je ukupno 1.592.469,58 €, i svim korisnicima grantova je u toku izvještajnog perioda prenijeta prva tranša sredstava u iznosu od 80%. Datum početka ugovora o grantu je 01.01.2021. godine, osim za 9 grant projekata koji su započeli 15.01.2021. godine, odnosno 25.01.2021. godine. Trajanje grant projekata je definisano na period od 10 mjeseci.

Statistički presjek potpisanih ugovora o grantu na Pozivu 2020 pokazuje da je 99 (46,05% ugovora potpisano u sjevernom regionu, 91 (42,33%) u centralnom, a 25 (11,63%) u južnom regionu Crne Gore. Posmatrano prema polu, od 215 korisnika, 79 (36,74%) potpisnika ugovora čine muškarci, a 136 (63,26%) žene. Starosna struktura je sljedeća: 102 (47,44%) osobe (od kojih su 52 žene) ima do 35 godina, dok 113 (52,56%) osoba (od kojih 84 žene) ima više od 35 godina. Prema prethodnom trajanju nezaposlenosti, od 215 korisnika, 126 (58,60%) osoba (77 žena i 49 muškaraca) bilo je na evidenciji nezaposlenih duže od 1 godine. Prema ekonomskoj djelatnosti registrovanih preduzeća, struktura je sljedeća: Zanatstvo i usluge – 109, Trgovina – 15, Poljoprivreda i ribarstvo – 19, Finansijske, tehničke i poslovne usluge – 24, Zdravstvena i socijalna zaštita – 2, Ugostiteljstvo i turizam – 25, Industrija i rudarstvo – 2, Građevinarstvo – 10, i Obrazovanje, nauka, kultura i informisanje (9). Prema vrsti biznis organizacija, 131 (60,93%) preduzeće registrovano je kao društvo sa ograničenom odgovornošću, 80 (37,21%) preduzeća registrovano je kao preduzetnik, 1 (0,47%) registrovano je kao privatna zdravstvena ustanova, 2 (0,93%) su registrovana kao advokatska kancelarija, i 1 (0,47%) kao agencija u privatnom vlasništvu.

Poziv za dostavljanje predloga projekata – Poziv 2021, objavljen je 16.04.2021. godine, dok je kroz 110 trodnevni informativno-motivacionih radionica, organizovanih tokom aprila i maja, prošlo ukupno 1.507 zainteresovanih nezaposlenih lica. Zaključno sa 31.05.2021. godine, definisanim kao krajnjim rokom za podnošenje predloga projekata, Zavodu je podnijeto ukupno 1.036 predloga projekata. U izvještajnom periodu takođe je izvršena i administrativna provjera stanja na terenu kod svih korisnika koji su u dostavljenim biznis planovima naveli da posjeduju infrastrukturu neophodnu za obavljanje biznisa. Za potrebe finansiranja grant projekata u okviru Poziva 2021 na raspolaganju je 1.181.000,00 €, čime je predviđeno da će se finansirati nešto preko 160 grant projekata.

U izvještajnom periodu nastavljena je saradnja sa Projektom tehničke pomoći za praćenje i evaluaciju

aktivnih mjera tržišta rada koji sprovodi konzorcijum predvođen sa WYG International, i to kroz podršku projektnom timu, podršku lokalnih eksperata regionalnim panelima tokom terenskih posjeta, podršku projektnom menadžeru, kao i operativnom timu za praćenje sprovođenja projekata i kontrolu izvještaja korisnika grantova. Takođe, pomoć Projekta tehničke pomoći pružena je i u dijelu planiranja i redizajniranja akcionog plana, neophodnog radi izmijenjene dinamike Programa uzrokovane pandemijom COVID 19.

Takođe, tokom 2020. godine su korisnici grantova na Pozivu 2019 dobijali savjetodavnu pomoć kroz projekat „Podrška UNDP korisnicima grantova u okviru Programa grantova za samozapošljavanje koji sprovodi Zavod za zapošljavanje Crne Gore“, a takođe je pripremljen i internet portal za promovisanje uspješnih primjera grant projekata. Ovaj projekat nastavljen je i tokom 2021. godine za korisnike grantova na Pozivu 2020, i obuhvata mentorsku podršku u vezi sa finansijskim pitanjima, marketingom, pravnim pitanjima, tržišnim pozicioniranjem, umrežavanjem, inovacijama, promocijom, vidljivošću i ostalim relevantnim oblastima.

- **Pregled nekih drugih mjera aktivacije (veza sa socijalnom pomoći, saradnja između Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i centara za socijalni rad). Fokus na mlade ljude, žene, manjine i dugoročno nezaposlene, kao i na bilo koju mjeru koja ima za cilj smanjenje regionalnih različitosti (nejednakosti) u zapošljavanju.**

Saradnja Zavoda za zapošljavanje i centara za socijalni rad definisana je Zakonom o dječijoj i socijalnoj zaštiti i Pravilnikom o obliku individualnog plana aktivacije i načinu sprovođenja mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja.

Zaključen je i Sporazum između Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i centara za socijalni rad o procesu socijalne aktivacije radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja sa ciljem unapređenja položaja ranjivih grupa nezaposlenih lica kroz ponudu integrisanih usluga iz oba sistema. Radna aktivacija je nov pristup pomoći socijalno isključenim osobama koji ih, kroz izradu Individualnog plana aktivacije, usmjerava da prihvate programe podrške i na taj način povećaju pristup tržištu rada. Pod tim se podrazumijeva pružanje pomoći radno sposobnim korisnicima materijalnog obezbjeđenja, koja se, kroz izradu individualnog plana zapošljavanja i individualnog plana aktivacije, usmjeravaju da prihvate programe podrške i na taj način povećaju zapošljivost i poboljšaju pristup tržištu rada. U izvještajnom periodu, aktivacija svih korisnika materijalnog obezbjeđenja, koji su aktivni tražioci posla, odvijala se u okviru redovnih aktivnosti Zavoda, kroz pružanje usluga informisanja, savjetovanja i motivisanja radi uključivanja u programe aktivne politike zapošljavanja i/ili posredovanja u zapošljavanju, a u skladu sa važećim epidemiološkim mjerama.

Tokom izvještajnog perioda, Zavod je, po zahtjevu centara za socijalni rad, učestvovao u izradi 1104 individualna plana aktivacije.

Usluga posredovanja u zapošljavanju, odvijala se u skladu sa iskazanim potrebama poslodavaca, i, u izvještajnom periodu, rezultirala je zapošljavanjem 97 radno sposobnih korisnika materijalnog

obezbjeđenja porodice.

U mjere aktivne politike zapošljavanja uključeno je šest korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice. Bespovratna sredstva za samozapošljavanje dobilo je 25 lica, dok je u mjere profesionalne rehabilitacije uključeno 15 lica, dok je u druge programe koji za cilj imaju povećanje zapošljivosti uključeno 28 lica.

U okviru međuinstitucionalne saradnje, kroz projekat "Inkluzivna tržišta rada", UNDP je tokom 2020. godine podržao izradu softvera za razmjenu informacija kojim je uspostavljen sistem elektronske komunikacije za razmjenu podataka u vezi postupka radne aktivacije na relaciji javne institucije centri za socijalni rad i Zavod za zapošljavanje Crne Gore.

Početakom 2021. godine, softver je završen i testiran u najvećoj mjeri, a naredni koraci u finalizaciji ovog projekta se odnose na kreiranje izvještaja, tj. formulisanje zahtjeva sa setovima podataka za povlačenje informacija o korisnicima koje su potrebne Zavodu i centrima za socijalni rad.

Krajem 2020. godine započeta je realizacija još jednog projekta čija ciljna grupa su korisnici MOP-a. Naime, UNDP, u partnerstvu sa Zavodom za zapošljavanje, Ministarstvom ekonomskog razvoja i Ministarstvom finansija i socijalnog staranja, započeo je sa realizacijom aktivnosti koja se tiče unapređenja usluga i programa za radnu aktivaciju radno sposobnih korisnika/ca socijalne zaštite. Ova aktivnost se sprovodi u okviru zajedničkog UN projekta Aktiviraj! Integrisana socijalna zaštita i zapošljavanje kako bi se ubrzao napredak za mlade u Crnoj Gori.

Aktivnost se realizuje uz pomoć metodologije dizajna po mjeri korisnika u analizi i unapređenju postojećih usluga i programa, a sve sa ciljem povećanja zapošljivosti i radne aktivacije korisnika socijalne zaštite.

Dizajn po mjeri korisnika se zasniva na analizi iskustava i potreba korisnika, mapiranja njihovog korisničkog iskustva i „putanje” kroz sistem, te se kroz taj proces uočava u kojem dijelu mogu da se unaprijede postojeće usluge ili da se dizajniraju nove. Metodologija predviđa i mogućnost zajedničkog rada korisnika i pružaoca usluga na identifikaciji „uskih grla” kada su u pitanju usluge i programi koje koriste. Krajni rezultat procesa će biti konkretna rješenja u vidu unaprijeđene usluge ili programa, kao i unapređenje radne aktivacije, od kojih će jedna ili više biti pilotirana, tj. biće podržana njena realizacija.

Osim navedenog, u okviru projekta, sprovedeno je i etnografsko istraživanje, među pružaocima usluga i mladim korisnicima socijalne pomoći, sa ciljem prepoznavanja glavnih uzroka velikog broja mladih korisnika socijalnih davanja u Crnoj Gori i davanja preporuka za poboljšanje radne aktivacije ove ciljne grupe.

Mladi su primarna ciljna grupa svih programa iz mjere Profesionalna orijentacija. Zavod realizuje opšte i posebne programe profesionalne orijentacije. Opšti obuhvataju profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje, a u odnosu na metod rada se dijele na individualne i grupne. Individualni

programi profesionalne orijentacije podrazumijevaju u prosjeku dva susreta savjetnika za profesionalnu orijentaciju i korisnika, dok se grupni programi baziraju na radioničarskom tipu rada, gdje korisnici kroz grupne i individualne aktivnosti usvajaju znanja i vještine. Grupni rad uključuje od 7 do 16 učesnika, dok se vremenski okvir pružanja usluga kreće od 45 do 90, odnosno 270 minuta dnevno, zavisno od strukture programa.

U izvještavanom periodu, najveći broj lica koristio je uslugu individualnog profesionalnog informisanja (2.136 lica), zatim individualnog profesionalnog savjetovanja (1.158 lica, od čega se 826 lica nalazilo u evidenciji nezaposlenih). Uslugu grupnog profesionalnog informisanja (420 lica). Psihološka obrada servisirana je za 434 korisnika, a grupnim profesionalnim savjetovanjem obuhvaćeno je 355 lica. Proces selekcije prošlo je 199 lica.

Program *»Karijerna orijentacija i tržište rada u osnovnim i srednjim školama«* realizuje Zavod za zapošljavanje i Ministarstvo prosvjete kontinuirano, počev od 2011. godine. Savjetnik za profesionalnu orijentaciju aktivnosti predviđene ovim Programom sprovodi aktivnosti kako u Centru za informisanje i profesionalno savjetovanje, tako i u obrazovnoj ustanovi.

Program je pokrenut u namjeri da se mladima u obrazovnom sistemu koji izlaze na tržište rada i/ili nastavljaju školovanje pruži osnova za podsticanje karijernog razvoja, pravilnog izbora zanimanja, izbora zaposlenja, razvijanje ideje o preduzetništvu i sl., odnosno da se učenicima osnovnih i srednjih škola pruži mogućnost pravovremenog profesionalnog informisanja o segmentima značajnim za izbor zanimanja i karijernog razvoja. Ovaj program se realizuje za učenike osnovnih i srednjih škola koji nastavljaju školovanje i za učenike srednjih stručnih škola koji izlaze na tržište rada.

Program *»Karijerna orijentacija i tržište rada u osnovnim i srednjim školama«* je realizovan u smanjenom obimu shodno situaciji izazvanoj virusom COVID 19. Savjetnici za profesionalnu orijentaciju su informisali 316 učenika o uslugama koje Zavod pruža u Centrima za informisanje i profesionalnu orijentaciju kroz posjete 10 osnovnih i srednjih škola.

- **Istaknuti povezanost sa obrazovnim sistemom i razvojem stručnog obrazovanja i obuka uključujući Osnabruck Deklaraciju.**

U skladu sa Akcionim planom sprovođenja Strategije razvoja stručnog obrazovanja za 2021. godinu, uz podršku IPA projekata razvoj kvalifikacija u stručnom obrazovanju u skladu sa potrebama tržišta rada, prateći preporuke iz relevantnih dokumenata Evropske komisije, sagledavajući potrebe privrede i društva, u saradnji sa poslodavaca I sektora obrazovanja, u 2021. godini urađeno je:

U bazu/registar Nacionalnog okvira kvalifikacija uvrštene su 42 nove kvalifikacije: 10 kvalifikacija nivoa obrazovanja i 32 stručne kvalifikacije.

Usvojen 31 standard zanimanja iz sledećih sektora:

- a) Inženjerstvo i proizvodne tehnologije - 9;
- b) Poljoprivreda, prehrana i veterina - 6;

- c) Zdravstvo i socijalna zaštita - 7;
- d) Turizam, trgovina i ugostiteljstvo - 4;
- e) Građevinarstvo i uređenje prostora - 5.

Usvojena 42 standarda kvalifikacija: 10 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i 32 standarda stručnih kvalifikacija iz sledećih sektora:

- Inženjerstvo i proizvodne tehnologije - 3 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i 9 standarda stručnih kvalifikacija;
- Poljoprivreda, prehrana i veterina - 2 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i 6 standarda stručnih kvalifikacija;
- Zdravstvo i socijalna zaštita - 2 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i 7 standarda stručnih kvalifikacija ;
- Turizam, trgovina i ugostiteljstvo - 1 standard kvalifikacija nivoa obrazovanja i 5 standarda stručnih kvalifikacija;
- Građevinarstvo i uređenje prostora - 2 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja i 5 standarda stručnih kvalifikacija.

Standardi I programi su i z oblasti zdravstva, šumarstva, drvoprerade, mašinstva. Oslanjaju se na informacione tehnologije, obrađuju oblasti obnovljivih izvora energije I zelene ekonomije. U svakom od obrazovnih programa uključene su ključne kompetencije – navedena je veza ishoda učenja u modulima I ključnih kompetencija.

Sprovedena je obuka nastavnika za realizaciju modularizovanih obrazovnih programa stručnog obrazovanja, baziranih na ishodima učenja, urađenih u okviru Projekta. Obuku je prošlo oko 200 nastavnika stručno-teorijskih predmeta i praktične nastave. Pored toga, Projekat je podržao obuku nastavnika za izradu standard zanimanja, kvalifikacija i obrazovnih programa;

Navedeni Projekat je podržao obuku instruktora praktičnog obrazovanja kod poslodavca. Obuka za instruktore organizovana je u Podgorici (dvije sesije obuka), Bijelom Polju I Nikšiću. Ukupno je obučeno 57 instruktora.

Sprovedena je obuka nastavnika osnovnih i srednjih škola sa temom ključnih kompetencija u nastavi u okviru IPA projekta „integracija ključnih kompetencija u obrazovni sistem Crne Gore“. Obuka je organizovana za oko 160 nastavnika stručnih škola koji realizuju stručne module I praktičnu nastavu.

Projekat IPA Opremanje stručnih škola u iznosu od 340.000,00 eura je u finalnoj fazi. Oprema je namijenjena za 8 škola I to:

- Srednja mješovita škola u Golubovcima I Srednja mješovita škola Petnjici – oprema za programe iz poljoprivrede;
- Elektrotehnička škola Podgorica, Srednja stručna škola Nikšić, Srednja mješovita škola Tivat I Srednja stručna škola Pljevlja – oprema za programe iz oblasti elektrotehnike;
- Srednja mješovita škola Golubovci I Srednja stručna škola Pljevlja – oprema iz oblasti ugostiteljstva.

Oprema bi trebalo da bude isporučena školama do kraja oktobra.

Urađeni i odštampani za 17 obrazovnih programa koji se realizuju u dualnom obliku obrazovanja materijali sa ishodima učenja koji će biti dostavljeni poslodavcima kako bi oni na pregledan način imali uvid u sadržaj programa po kome se učenici obrazuju i kako bi ishodi učenja u svakom trenutku bili dostupni i vidljivi i učenicima i instruktorima.

- **Istaknuti planirane aktivnosti na izradi Plana o sprovođenju Garancije za mlade, kao i planirane i kontinuirane napore za konsultaciju. Molim vas da obezbijedite detalje o članstvu (ministarstva i druge organizacije) radne grupe koja radi na nacrtu Plana za sprovođenje.**
- **Informacije o trenutnom stanju o nepodudaranju vještina – koji su koraci preduzeti u cilju rješavanja ovog pitanja?**
- **Pregled učenja zasnovanog na radu, promocije preduzetništva i karijernog savjetovanja?**
- **Trenutne i planirane mjere za borbu protiv efekata sive ekonomije i neprijavljenog rada.**

Tekuće mjere za borbu protiv sive ekonomije i rada na crno u svim svojim oblicima, posebno u zapošljavanju, sprovode se:

- kroz redovne i konstantne aktivnosti ove inspekcije
- po prijavama-inicijativama zaposlenih, građana, nevladinog sektora, strukturnih organizacija zaposlenih...
- kroz zajedničke akcije sa Graničnom policijom Uprave policije - inspektorima za strance
- po principu procjene rizika kod subjekata nadzora koji često krše propise iz oblasti rada i zapošljavanja

Trenutno se sprovodi Plan pojačanog nadzora u ljetnoj turističkoj sezoni Uprave za inspekcijske poslove od 10.jula - 30.avgusta 2021.godine, u primorskim opštinama i planinskim turističkim centrima Crne Gore, prilagođen novonastalim okolnostima pandemije novog koronavirusa Covid 19. Inspekcija rada je organizovala svoje aktivnosti u skladu sa režimom rada subjekata nadzora, sa prioritetom da se zaštiti zdravlje stanovništva u okviru nadležnosti iz Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, ali, svakako, sa fokusom na tržište rada i smanjenje rada na crno, kao oblika sive ekonomije, sa ciljem zaštite prava na rad i prava zaposlenih iz rada i po osnovu rada. Nosioци realizacije pojačanog nadzora su i druge inspekcije Uprave, sa kojima Inspekcija rada vrši kontrole, jer se favorizuje timski rad (turistička, tržišna i zdravstveno-sanitarna inspekcija).

- **Kretanje zarada, uključujući minimalnu zaradu – (posljednji podaci o Zakonu) navesti najnovije statističke podatke.**

Vlada Crne Gore je na prijedlog Socijalnog savjeta Crne Gore donijela Odluku o utvrđivanju minimalne zarade, koja iznosi 222 eura. Navedena odluka se primjenjuje od 1. jula 2019. godine. Utvrđeni iznos od 222 eura predstavlja 43 odsto prosječne zarade u Crnoj Gori.

Napominjemo da je, Skupština Crne Gore je na sjednici 27. maja 2021. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu koji je objavljen u „Službenom listu CG“ broj 59/21, kojim je kako je gore navedeno utvrđeno da iznos minimalne zarade u neto iznosu ne može biti manji od 250 eura, s tim što je primjena navedene norme odložena za 1. oktobar 2021. godine.

- **Ažuriranje statističkih podataka u oblasti zaštite na radu. Pokazati kapacitete za sprovođenje koji će biti vidljivi, npr. istaknuti detalje o Inspekciji rada (kapaciteti, finansijski, tehnički i ljudski resursi, planirana Strategija formalizacije, izvještaj o sprovođenju, brojevi (inspekcije, kršenja zakona, uključujući evidentirane slučajeve dječijeg rada). Ažurirane informacije o statusu Fonda za zaštitu i zdravlje na radu koji je predviđen sektorskim Strategijama (2010-2014 i 2016-2020)?**

Strategijom za unapređenje zdravlja zaposlenih i zaštite na radu u Crnoj Gori 2010 – 2014 sa Akcionim planom implementacije planirano je osnivanje Fonda za zaštitu zdravlja na radu Vlada CG (I – IV kvartal 2013). U planiranom roku nije osnovan Fond za zaštitu zdravlja na radu iz razloga nedostatka administrativnih kapaciteta, već je osnovana Direkcija za zaštitu na radu, kao organizaciona jedinica u okviru Direktorata za rad u Ministarstvu rada i socijalnog staranja. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva rada i socijalnog staranja, od marta 2013. godine, osnovana je direkcija, te je navedenim pravilnikom i precizirana nadležnost iste. Poslove uprave zbog kojih je osnovana direkcija se u kontinuitetu obavljaju u skladu sa nadležnostima i planiranim aktivnostima na državnom nivou u okviru Ministarstva ekonomskog razvoja.

Strategijom za unapređenje zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori 2016. - 2020. sa Akcionim planom implementacije, nije planirano osnivanje Fonda za zaštitu i zdravlje na radu.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za inspeksijske poslove iz maja 2019. godine broj sistematizovanih radnih mjesta za inspektore rada je 53 (37 za oblast radnih odnosa i zapošljavanja, uključujući i glavnu inspektorku i 16 za oblast zaštite i zdravlja na radu). Zaposlena su ukupno 43 inspektora, od čega je 32 za oblast radnih odnosa i zapošljavanja, uključujući i glavnu inspektorku (svi dipl. pravnici) i 11 za oblast zaštite i zdravlja na radu (dipl. ing. različitih tehničko-tehnoloških struka). U toku 2019. i 2020. godine zaposleno je 8 novih inspektora rada za oblast radnih odnosa i zapošljavanja.

Odsjek za inspekciju rada ima 15 kancelarija širom Crne Gore i sve imaju desktop računare i all-in-one uređaje (štampač, kopir, skener), 24 službena automobila, svi inspektori imaju lap top i modem za pristup mobilnom internetu. Inspektori rada za oblast zaštite i zdravlja na radu imaju laserske mjerače daljine, a od sredstava i opreme lične zaštite na radu posjeduju: zaštitne šljemove, zaštitne čizme i vodonepropusne fluorescentne jakne. U 2020. godini Inspekcija rada izvršila je ukupno 8.874 inspeksijska pregleda (u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja 5.960 i u oblasti zaštite i zdravlja na radu 2.914), u kojima je utvrdila ukupno 3.147 nepravilnosti.

Inspekcijski pregledi i mjere	Za oblast radnih odnosa i zapošljavanja	Za oblast zaštite i zdravlja na radu	UKUPNO
Broj inspekcijskih	5.960	2.914	8.874
- Redovni	3.875	2.031	5.906
- po inicijativi	1.496	73	1.569
- po zahtjevu	-	24	24
- kontrolni	589	786	1.375
Broj utvrđenih	986	2.161	3.147
Broj ukazivanja	527	658	1.185
Broj rješenja	33	93	126
Broj donijetih zaključaka	394	756	1.150
Broj prekršajnih naloga	547	470	1.017
Iznos izrečenih novčanih kazni prekršajnim naložima	359,410.00€	158,810.00€	518,220.00€
Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	24	9	33

NADZOR PO DJELATNOSTI

Djelatnost	Broj	%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	199	2,24
Državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje	257	2,89
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	48	0,54
Građevinarstvo	1.294	14,58
Informisanje i komunikacije	61	0,68
Obrazovanje	232	2,61
Ostale uslužne djelatnosti ²	3.730	42,00
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	33	0,37
Prerađivačka industrija	7	0,07
Saobraćaj i skladištenje	238	2,68
Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	103	1,16
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	38	0,42

² Ugostiteljstvo bez hotela i restorana i zanatstvo

Trgovina na veliko i trgovina na malo, popravka motornih vozila i motocikala	47	0,52
Umjetnost, zabava i rekreacija	1.330	14,98
Usluge smještaja i ishrane	293	3,30
Vađenje ruda i kamena	721	8,12
Zdravstvena i socijalna zaštita	9	0,10
Ostalo	234	2,63

U pogledu suzbijanja neformalne ekonomije u toku 2020. godine je zatečeno ukupno 483 lica angažovanih „na crno“ i to: 146 crnogorskih državljana i 337 stranih državljana. Nakon preduzetih mjera od strane inspektora u legalni radni odnos je prevedeno 144 lica i to: 115 crnogorska državljana i 29 strana državljana.

U okviru svojih redovnih aktivnosti, ova inspekcija je, tokom izvještajne godine, evidentirala samo tri slučaja radnog angažovanja djece u neformalnom radu (obzirom da nije bilo ljetnje turističke sezone kada se radno angažuje veći broj djece), od kojih dvoje ženskog i jedno muškog pola, starosti od 15 do 18 godina. U ovim slučajevima, inspektori su preduzeli mjere iz svoje nadležnosti, na način što je poslodavcima donijeto ukazivanje za otklanjanje nepravilnosti, odnosno pribavljanja potrebne dokumentacije (ljekarsko uvjerenje i saglasnost roditelja), kako bi se ispunili zakonski uslovi za rad tih lica. Treba napomenuti da djeca nijesu zatečena na teškim i opasnim poslovima, već su to bili poslovi pomoćnog radnika u objektima za promet voća, igračaka i bižuterije, pa Inspekcija rada nije evidentirala slučajeve koji bi se mogli tretirati kao najgori oblik radnog angažovanja djece u bilo kojoj djelatnosti.

U toku 2020. godine su izvršena ukupno 24 uviđaja povreda na radu, i to: šest smrtnih, 17 teških i jedna kolektivna povreda na radu, što je smanjenje čak za 67,14% u odnosu na 2008. godinu, kada je zabilježen najveći broj povreda na radu (smanjenje smrtnih povreda je 50%, a teških povreda na radu 71,93%). Nadzorom je konstatovano da je najčešći uzrok povreda na radu: neprimjenjivanje mjera zaštite i zdravlja na radu (pad sa visine ili u dubinu, udar električne struje, udar/prignječenje trupca/kamena), angažovanje lica koja nijesu osposobljena za bezbjedan rad na poslovima koje obavljaju i kod kojih nije izvršena prethodna provjera zdravstvene sposobnosti; dotrajalost sredstava za rad, kao i upotreba istih bez prethodnog pregleda i ispitivanja, odnosno bez pribavljenih stručnih nalaza od ovlašćenih organizacija za poslove zaštite i zdravlja na radu. Ukoliko je utvrđena neposredna opasnost po život ili je ugroženo zdravlje zaposlenih, izricana je mjera zabrane rada ili zabrana upotrebe sredstava za rad na kojima se desila povreda, preduzimane su druge mjere i radnje iz nadležnosti Inspekcije rada, a izvještaji o povredi na radu su dostavljeni nadležnim sudskim organima ili tužilaštvu.

- **Dati pregled praktičnih i zakonodavnih dostignuća u oblasti trudnoće, porodijskog, očinskog i roditeljskog odsustva, neplaćenog odsustva, pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom za roditelje za 2021. godinu. Navesti informacije o planovima za sprovođenje i detalje o daljnjem konkretnom razvoju događaja od 2019. godine.**

U odnosu na period od 2019. godine na dio koji se tiče posebne zaštite žena u smislu odredbi novog Zakona o radu urađeno je dosta. Prije svega uvedena je zaštita od prestanka radnog odnosa na određeno vrijeme zaposlenim ženama u toku trudnoće, kao i onima kojima ugovor o radu ističe za vrijeme korišćenja privremene spriječenosti za rad po osnovu održavanja trudnoće. Isto tako, propisano je da žena za vrijeme trudnoće ima pravo na jedan dan odsustva u toku mjeseca zbog korišćenja prava na prenatalni pregleda, za vrijeme čijeg odsustva ima pravo na naknadu zarade kao da je na radu. U odnosu na pravo na porodiljsko odsustvo ukazujemo da je isto traje 98 dana, od kojih je 28 prije očekivanog porođaja, a 70 dana nakon rođenja djeteta, i kao takvo je isključivio pravo majke djeteta. U cilju zaštite djece, kao i jednake brige o djeci, zakon propisuje izuzetak, da i otac djeteta može koristiti pravo na porodiljsko odustvo ukoliko je rođeno dvoje ili više djece.

Zaštita žena ogleda se i u pravu na korišćenje pauze radi dojenja djeteta u trajanju od 2 sata dnevno, koja se može koristiti jednokratno ili 2 puta u toku dana u trajanju od po jednog časa.

S druge strane roditeljsko odsustvo je pravo oba roditelja koje mogu koristiti u jednakim djelovima, i koje se koristi nakon isteka porodiljskog odustvo i traje dok dijete ne navrši godinu godinu dana. U ovom smislu potrebno je navesti da roditeljsko odustvo koje je započeo da koristi jedan roditelj na drugog ga može prenijeti ali tek nakon isteka perioda od 30 dana od početka korišćenja. Imajući u vidu činjenicu da je ovo pravo, pravo oba roditelja, potrebno je istaći da i ukoliko je jedan roditelj zaposlenon a drugi ne, pravo na korišćenje ovog odsustva ima roditelj koji je zaposlen.

Zakon o radu takođe propisuje slučajeve kada se roditeljsko odsustvo može prenijeti na drugog roditelja iz opravdanih razloga, odnosno kada je jedan od roditelja lišen roditeljskog prava, poslovne sposobnosti, proglašen nestalim, nepoznatim, ukoliko su mu zabranjeni i ograničeni kontakti sa djetetom, kada se jedan od roditelja nalazi na izdržavanju kazne zatvora itd.

U pogledu visine zarada ističemo da zaposleni koji koristi pravo na porodiljsko odnosno roditeljsko odsutvo ima pravo na naknadu zarade koja ne može biti manja od naknade zarade u slučaju privremen spriječenosti za rad, što po propisima o zdravstvenom osiguranju iznosi 100% od osnova za naknadu. Poslodavac je dužan da po povratku zaposlenog sa na rad mu obezbijedi povratak na isto radno mjesto ili odgovorajuće sa najmanje istom zaradom.

U dijelu koji se odnosi na rad sa polovinom punog radnog vremena Zakon o radu prepoznaje dvije situacije odnosno rad radi pojačane njege djeteta, kao i njege djeteta sa smetnjama u razvoju, s tim što se ostvarivanje ovih prava koristi u skladu sa propisima organa državne uprave nadležnog za poslove socijalnog staranja.

- **Informacije o rodnim razlikama u pogledu jednakog plaćanja u javnom i gdje je to moguće u privatnom sektoru. Detaljne informacije o posljednjim mjerama za rešavanje ovog problema.**

Novim Zakonom o radu predviđena je jednakost među zaradama između muškaraca i žena, s tim što

je u novom Zakonu izdvojen poseban član koji se odnosi na jednakost zarada sa istim nazivom. Isto tako u novom zakonu propisana je jednakost među zaradama za svakog zaposlenog, bez decidnog navođenja da se odnosi na muškarce i žene. Ovo iz razloga sveobuhvatnijeg regulisanja jednakosti zarada.

- **Informacije o mjerama koje se sprovode ili koje su planirane, a tiču se eliminacije svih oblika seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.**

Novim Zakonom o radu odredbe koje se odnose na seksualno uznemiravanje su u odnosu na raniji Zakon o radu, unaprijeđene na način što je precizirano da je zabranjeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radu i u vezi sa radom, u odnosu na sve aspekte radnog odnosa, osposobljavanje, obrazovanje i usavršavanje, napredovanje na poslu, uslove zapošljavanja, prestanak radnog odnosa ili druga pitanja koja proizilaze iz radnog odnosa. U cilju upotpunjavanja navedene zaštite, donesen je Zakon o zabrani zlostavljanja na radu („Službeni list CG“ broj 30/12), kojim je između ostalog predviđena i zaštita od seksualnog uznemiravanja na poslu.

- **Navesti informacije o raspodjeli neplaćenih poslova u kući i pružanju njege, takođe navesti informacije o primijenjenim sistemima poreskih davanja tako da oba roditelja imaju slične finansijske podsticaje za rad.**

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica („Službeni list Crne Gore“, broj 59/21) i Zakonom o dopunama Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje („Službeni list Crne Gore“, broj 59/21) propisano je oslobađanje od plaćanja dijela poreza na dohodak fizičkih lica i dijela doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (PIO) koji padaju na teret zaposlenog i poslodavca.

Pravo na oslobađanje od plaćanja dijela poreza na dohodak fizičkih lica i doprinosa za PIO poslodavac može ostvariti pod uslovom da:

- se zaposleni nalazio na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore najmanje tri mjeseca prije dana zaključivanja ugovora o radu,
- je poslodavac zaključio ugovor o radu na neodređeno vrijeme sa zaposlenim do 31. decembra 2021. godine,
- je zasnivanjem radnog odnosa sa zaposlenim došlo do povećanja broja zaposlenih koje je poslodavac imao na dan 31. decembra 2020. godine,
- zaposleni prije zaključenja ugovora nije bio zaposlen kod lica koje je osnivač ili je povezano lice sa poslodavcem kod koga zasniva radni odnos, nezavisno od toga da li je postojao prekid radnog odnosa.

Ovo pravo je moguće ostvariti na zaradu zaposlenog koja nije veća od prosječne mjesečne zarade u Crnoj Gori, prema podacima organa uprave nadležnog za poslove statistike, i to u iznosu od 90% poreza i doprinosa za PIO u 2021. godini, 60% poreza i doprinosa za PIO u 2022. godini i 30% poreza

i doprinosa za PIO u 2023. godini.

Bitno je naglasiti da je dodatno zakonom omogućena retroaktivna primjena zakonskih rješenja sadržanih u članu 32c Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica i članu 18c Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, odnosno da pravo na oslobađanje od plaćanja dijela poreza na dohodak fizičkih lica i doprinosa za PIO na teret poslodavca i zaposlenog poslodavac može ostvariti od 1. januara 2021. godine. Ova zakonska rješenja su temporalnog karaktera i primjenjivaće se do 31. decembra 2023. godine.

4.5. Socijalni dijalog

- **Informacije o konsultacijama sa socijalnim partnerima, nedržavnim organizacijama i predstavnicima (sprovedene konsultacije, ocjena odgovora, bilo koja - prema preporukama u izvještaju o saradnji sa socijalnim partnerima i drugim nedržavnim akterima koji posluju u ovom sektoru.**
- **Pregled rada Socijalnog Savjeta, demonstracija uključenosti i konsultacija o politici i zakonodavstvu sa primjerima i povratnim informacijama različitih socijalnih partnera gdje je to moguće.**

Shodno odredbama Zakona o socijalnom savjetu („Sl.list CG“, br:44/2018) koje definišu jednogodišnju rotaciju u vršenju funkcije predsjednika Savjeta, od januara 2021. godine Socijalnim savjetom predsjedava predstavnik jedinog reprezentativnog udruženja poslodavaca, Unije poslodavaca Crne Gore.

U periodu (oktobar 2020 – jul 2021.) Socijalni savjet je održao četiri sjednice. Sjednici održanoj u februaru 2021. prisustvovali su predsjednik Skupštine i predsjednik Vlade Crne Gore. Tom prilikom je diskutovano o Predlogu grupe poslanika za izmjene i dopune Zakona o radu koje se tiču povećanja najmanjeg iznosa minimalne zarade. U skladu sa aktivnostima usmjerenim na unapređenje socijalnog dijaloga u duhu dobre prakse i sa težnjom da se poboljša i unaprijedi proces konsultacija sa socijalnim partnerima, Socijalni savjet je preporučio da utvrđivanje iznosa minimalne zarade treba da bude rezultat pregovora kroz socijalni dijalog.

Socijalni partneri su saglasni da minimalna zarada mora odražavati balans između potrebe zaposlenih za dostojanstvenom zaradom i potrebe poslodavaca da održe poslovanje i broj radnih mjesta, naročito u uslovima izraženih posljedica pandemije COVID-19.

Savjet je saglasan da je uvećanje minimalne zarade potrebno, ali da se ono realizuje u III kvartalu 2021. godine, kada se očekuje otpočinjanje oporavka privrede i oživljavanja ekonomske aktivnosti. Ovo iz razloga što je cilj svih socijalnih partnera obezbjeđivanje stabilnog i održivog rasta minimalne zarade. Pored toga, socijalni partneri su izrazili saglasnost da je, u narednom periodu, neophodno

napraviti detaljnu i sveobuhvatnu analizu svih fiskaliteta i parafiskaliteta na rad, radi daljeg podsticanja zapošljavanja građana na profitabilnim radnim mjestima koja će im obezbijediti veća primanja, ali i omogućiti održivost poslovanja privrednih subjekata. Jedna od sjednica Socijalnog savjeta održana je u saradnji sa Međunarodnom organizacijom rada i predstavnicima nevladinog sektora u čijem fokusu interesovanja i djelovanja su prava LGBTQ osoba. Savjet je kroz temu: Dostojanstveni rad za sve: Dostojanstvo, jednakost i antidiskriminacija LGBTIQ osoba u sferi zapošljavanja i radnih odnosa dao svoj doprinos realizaciji Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023. U periodu (oktobar 2020. – jul 2021.) Predsjedništvo Socijalnog savjeta je održalo šest sjednica. U nadležnosti Predsjedništva su pripreme sjednica Savjeta.

- **Informacije o kolektivnim ugovorima - u pisanoj formi.**

U Crnoj Gori zaključeno je 17 granskih kolektivnih ugovora. Takođe shodno Registru koju vodi Ministarstvo ekonomskog razvoja registrovano je 14 kolektivnih ugovora kod poslodavca.

- **Informacije o novom Opštem kolektivnom sporazumu, uključujući vremenski presjek i sadržaj.**

U skladu sa odredbama novog Zakona o radu u martu 2020. godine počeo je rad radne grupe za izradu novog Opšteg kolektivnog ugovora koju pored predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva finansija čine i predstavnici socijalnih partnera (Unije poslodavaca Crne Gore, Unije slobodnih sindikata Crne Gore i Saveza sindikata Crne Gore). Rok za donošenje ovog kolektivnog ugovora u skladu sa Zakonom o radu bio je 7. januar 2021. godine. Međutim, u skupštinskoj proceduri usvojene su izmjene Zakona o radu kojima se produžilo važenje Opšteg kolektivnog ugovora do 31. decembra 2021. godine.

U martu 2021. godine zbog formiranja novog Ministarstva (nova Vlada) formirana je nova radna grupa koja je nastavila rad na izradi Opšteg kolektivnog ugovora, pregovori između Vlade i socijalnih partnera su u toku. Rok za donošenje i zaključivanje ovog kolektivnog ugovora je 31. decembar 2021. godine.

- **Podaci i povratne informacije o saradnji sa organizacijama civilnog društva.**

Kako bi država na što bolji način pomogla žrtvama nasilja u porodici za vrijeme pandemije COVID 19, Direktor za socijalno staranje i dječju zaštitu zajedno sa svojim stalnim partnerima UNDP-jem u Crnoj Gori razvio je Krizni akcioni plan djelovanja pružaoca specijalizovanih usluga za žrtve nasilja u skladu sa Istanbulskom konvencijom. Ovaj Krizni akcioni plan predstavlja zajednički plan djelovanja države i nevladinih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Njime je bliže definisan način funkcionisanja Skloništa i povjerljivih lica kao i pružanje podrške žrtvama

nasilja u vrijeme mjera borbe protiv pandemije, u uslovima sprovođenja mjera samoizolacije i ograničenog kretanja (a u skladu sa Preporukama Nacionalnog Koordinacionog tijela).

U cilju što bolje zaštite kako fizičkog tako i psihičkog zdravlja žrtava uključene su nevladine organizacije koje imaju iskustva u pružanju psiho-socijalne podrške, pravne podrške, savjetovanja i terapije. Pored ovoga date su Preporuke za primjenu Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Preporuke za primjenu Protokola pružaju smjernice i otklanjaju dileme u vezi sa sprovođenjem Protokola i postupanja predstavnika i predstavnica institucija kao i nevladinog sektora u vrijeme trajanje mjera protiv širenja pandemije.

4.6. Socijalna zaštita i inkluzija (uključujući osobe sa invaliditetom)

- **Dostaviti pregled Mape puta o reformama politika socijalne zaštite i detalje o njegovoj publikaciji. Poslati usvojenu verziju. Informacije o vremenskom okviru za sprovođenje reformi za naredne 1-2 godine.**

Na osnovu diskusija na radionicama o inputima, nacrt Mape o reformama predstavljen je na sastanku UO održanom 28. maja 2021. Predstavnici EU takođe su učestvovali na radionicama i završnom sastanku Upravnog odbora.

U posebnom prilogu dostavljamo finalni tekst Mape na oba jezika, potvrđen na pomenutom sastanku. Takođe dostavljamo dogovoren pregled reformi na oba jezika. Uskoro se očekuje dizajn Mape, koji dostavljamo čim bude proslijeđen.

- **Pregled pristupa Crne Gore „Pravednoj tranziciji“ u smislu razvoja socijalne politike.**

Odgovoreno kroz prethodne odgovore koji se odnose na Evropski stub socijalnih prava, saradnju sa nevladinim sektorom itd. U slučaju da su potrebne dodatne informacije stojimo na raspolaganju za dodatna pitanja ili na samom sastanku.

- **Informacije o socijalnim indikatorima razvoja (koristeći ažuriranje SILC-a iz godine u godinu)**
- **Informacije o reformi penzijskog sistema (detalji o nedavno usvojenom Zakonu o penzijsko-invalidskom osiguranju, uključujući rano penzionisanje).**

Skupština Crne Gore je na sjednici održanoj 30.07.2020. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Navedeni zakon stupio je na snagu 12.08.2020. godine. Izvršene su sljedeće izmjene u zakonu, od kojih pojedine izmjene predstavljaju rezultat kompromisa sa socijalnim partnerima:

- Starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju, čije podizanje je bilo predviđeno na 67 godina života za oba pola, propisana je za muškarce na 66 godina života, a za žene na 64 godine života (u prelaznom periodu do 2029. godine);
- Starosna granica za sticanje prava na prijevremenu starosnu penziju postepeno se podiže sa 62 na 63 godine života (u prelaznom periodu od 2020. do 2025. godine);
- Za lica koja su pravo na penziju ostvarivala sa 40 godina staža osiguranja bez obzira na navršene godine života propisana je i starosna granica od 61 godinu života;
- Za ispunjenje uslova za sticanje prava na penziju, uzima se u obzir staž osiguranja, odnosno periodi provedeni na radu za koje je uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, dok se za određivanje visine penzije uzima u obzir penzijski staž (u koji osim staža osiguranja spadaju i periodi posebnog staža za koje nijesu plaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje).
- Od 1. januara 2022. godine ukidaju se povoljniji uslovi penzionisanja za zaposlene u rudnicima, koji rade na radnim mjestima, na kojima se staž računa sa uvećanim trajanjem;
- Promijenjen je način usklađivanja penzija i vrijednosti penzije za jedan lični bod. Umjesto usklađivanja sa 75% kretanja potrošačkih cijena i 25% kretanja zarada uvodi se usklađivanje po tzv. rotirajućoj formuli – sa 75% parametra koji je veći i 25% parametra koji je manji;
- Iz obračunskog perioda izračuna visine penzije, do 2030. godine, isključuju se zarade, odnosno osnovice osiguranja iz $\frac{1}{4}$ perioda staža osiguranja koje su za osiguranika najnepovoljnije,
- Nominalni iznos najniže penzije povećan je za 13,16% retroaktivno od 1. januara 2020. godine i iznosi 145,77 EUR.

Penzije i druga prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore su 1.januara 2021. godine usklađene su za 0,9%, tako da nominalni iznos minimalne penzije iznosi 147,08 eura. Ukupan broj penzionera, prema isplatom podacima za mjesec jun 2021. godine, iznosi 114.190, od čega je 66.274 starosnih penzionera, 18.929 invalidskih penzionera i 28.987 korisnika porodičnih penzija. Pored navedenog, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore isplaćuje 4.681 korisnika ostalih prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore. Takođe, izvan Crne Gore vrši se isplata za 8212 korisnika penzija i 76 korisnika ostalih prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore. Od 12. avgusta 2020. godine (kada su stupile na snagu izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju) 3878 osiguranika ostvarilo je pravo na penziju, utvrđen je novi iznos penzije za 1453 korisnika prava primjenom usvojenih izmjena koje isključuju $\frac{1}{4}$ perioda staža osiguranja iz obračunskog perioda, a koji su svoje pravo ostvarili u periodu od 1. januara 2020. do dana stupanja na snagu zakona, dok je za 3549 korisnika određen novi najniži iznos penzije.

- **Socijalna pomoć (usluge i beneficije na državnom i lokalnom nivou. - ažurirani podaci o**

okvirnim mjerama za rješavanje regionalnih nejednakosti i o koracima preduzetim u ovom sektoru.

Usluga dnevni boravak

U cilju unapređenja zaštite djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, do sada je osnovano 17 JU Dnevni centri za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u: Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici, Budvi, Golubovcima, Tivtu, u sklopu JU Dječji dom „Mladost” – Bijela, u sklopu JU Resursni centar za sluh i govor “dr Peruta Ivanović” Kotor.

U sklopu JU Centar “Ljubović” pruža se usluga dnevnog boravka za djecu sa problemima u ponašanju. Uspostavljeno je 13 dnevnih boravaka za odrasla i stara lica sa invaliditetom, i to u: Nikšiću (3), Danilovgradu (2), Mojkovcu (1), Plavu (1), Cetinju (1), Rožajama (1), Bijelom Polju (1), Petnjici (1), Pljevljima (1) i Risnu (1). Do kraja godine ova usluga će biti uspostavljena i u opštini Kolašin.

Usluga smještaja u malu grupnu zajednicu

U cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja, njihove socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti, a u skladu sa njihovim sposobnostima, uspostavljena je usluga smještaja u malu grupnu zajednicu u Bijelom Polju. Svrha uspostavljanja male grupne zajednice je da se djeci posveti veći stepen brige i pažnje dok se ne stvore uslovi da se djeca vrate biološkim roditeljima, usvoje ili smjeste u hraniteljsku porodicu i osposobe za samostalan život. Pružalac usluge je JU Dječji dom “Mladost” Bijela koji uslugu pruža za 8 korisnika.

Usluga smještaja

Usluga smještaja pruža se u javnim ustanovama socijalne i dječje zaštite. Usluga smještaja djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama pruža se u JU Dječji dom „Mladost” u Bijeloj. Usluga smještaja djece i mladih sa poremećajem u ponašanju pruža se u JU Centar „Ljubović” u Podgorici. Usluga smještaja lica sa intelektualnim smetnjama i smetnjama autističnog spektra pruža se u JU Zavod „Komanski most” u Podgorici. Usluga smještaja odraslih lica sa invaliditetom i starih lica pruža se u JU Domu starih „Grabovac” u Risnu, JU Domu starih „Bijelo Polje” u Bijelom Polju i JU Dom starih „Pljevlja” u Pljevljima. U prethodnom periodu radilo se na povećanju kapaciteta za smještaj starih lica u Crnoj Gori i u tom cilju krajem 2020. godine osnovani su: Javna ustanova za smještaj odraslih lica sa invaliditetom i starih lica u Podgorici (smještajni kapacitet za 270 korisnika) i Javna ustanova za smještaj odraslih lica sa invaliditetom i starih lica u Nikšiću (smještajni kapacitet za 208 korisnika), koje će sa pružanjem usluge smještaja započeti do kraja ove godine. Uslugu smještaja odraslih lica sa invaliditetom i starih lica pružaju i dva licencirana pružaoca uluge iz Danilovgrada, odnosno korisnici pravo na uslugu mogu ostavriti i u dva privatna doma za stare: Dom starih „Duga” i Dom starih „Nana”. Usluga odmor i rekreacija djece korisnika

materijalnog obezbjeđenja i djece bez roditeljskog staranja pruža se u JU Lovćen – Bečići.

Usluga pomoć u kući

Pružalac usluge pomoć u kući u skladu sa karakteristikama, kapacitetima i potrebama korisnika obezbjeđuje: nabavku hrane, pomoć pri pripremi obroka i hranjenju; pomoć pri kretanju; pomoć pri održavanju lične higijene i higijene prostora; pomoć pri grijanju prostora; pomoć pri nabavci štampe i knjiga i plaćanju računa za električnu energiju, telefon, komunalije i sl; posredovanje u obezbjeđivanju različitih vrsta usluga za održavanje stana i uređaja za domaćinstvo; i nabavku lijekova i odvođenje na ljekarske preglede. Uslugu pomoć u kući koristi oko 1000 korisnika, a za pružanje ove usluge licencirano je 9 pružalaca usluge.

Usluga SOS telefon

U skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti i međunarodno preuzetim obavezama, Ministarstvo rada i socijalnog staranja u saradnji sa NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, uz tehničku podršku UNDP uspostavilo je 01. septembra 2015. godine jedinstvenu, nacionalnu, besplatnu telefonsku SOS liniju za pomoć žrtvama nasilja u porodici koja predstavlja prvi i najvažniji kontakt za podršku žrtvama nasilja. Usluga je dostupna na crnogorskom i albanskom jeziku.

Nacionalna SOS dječja telefonska linija je uspostavljena u decembru 2018. godine za djecu i mlade koji su žrtve zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojih postoji opasnost da će postati žrtve i aktivna je 24 h. Pružalac usluge je JU Dječji dom "Mladost" Bijela.

Smještaj u prihvatilištu-skloništu je usluga koja se pruža u opštinama: Danilovgrad, Podgorica, Nikšić, Bijelo Polje i Kotor (Risan).

- **Informacije o Socijalnom kartonu**

Shodno Sporazumu o saradnji i Aneksa Sporazuma od 9.11.2019.god., (između Vlade Crne Gore i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP)), predviđena je izrada novih i optimizacija postojećih funkcionalnosti Sistema. Planirana je i nabavka serverske platforme i računarske opreme, iz razloga što projekat u potpunosti i opremom i održavanjem opslužuje kompletan sistem socijalne zaštite, odnosno sve centre za socijalni rad i sve JU socijalne i dječije zaštite za smještaj korisnika na 34 fizičke lokacije u svim opštinama u Crnoj Gori, sa preko 450 korisnika IISSS-a. Resornom Direktoratu za informatiku i statističko-analičke poslove Ministarstva finansija i socijalnog staranja (MFSS) obezbjeđena je konsultantska pomoć, a za zaposlene u socijalnoj zaštiti praktične obuke za rad u Sistemu. Predviđena je i nabavka računarske opreme i uvođenje IISSS-a u dva nova doma za smještaj odraslih i starih lica u Nikšiću i Podgorici.

Aneks obuhvata i dvije dodatne godine održavanja aplikativnog softvera (IISSS-a – aplikativnog

softvera) i održavanja funkcionalnom računarske opreme u centrima i ustanovama za smještaj, serverske platforme i lokalnih mreža, zaključno sa 31.12.2023.god. Aneksom je predviđena i stavka koja se tiče primjene zakonskih izmjena kroz IISSS-a, kako bi se na pravovremen način primjenile zakonske izmjene, kao što je predmetna izmjena Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti kojom je predviđeno: 1. uvođenje dodatka za djecu do šest godina; 2. povećanje iznosa dodatka za djecu za postojećih pet kategorija korisnika prava na dodatak za djecu (korisnici prava na materijalno obezbjeđenje, korisnici lične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć, za djecu bez roditeljskog staranja i djecu čiji su roditelji u postupku radne aktivacije); 3. da pravo na dječiji dodatak može ostvariti do petoro djece u porodici.

Trenutno se kroz IISSS mjesečno procesuiraju oko 85.000 isplata za 56.000 korisnika prava. Procjena je da pravo na dodatak za djecu do šest godina može ostvariti oko 44.000 djece, pa će ukupan broj korisnika materijalnih davanja u IISSS porasti na oko 100.000, Ministarstvo je u saradnji sa UNDP, obezbijedilo softversko rješenje, dodatne kapacitete na serverskoj platformi IISSS-a, hardversku opremu (računari, štampači, skeneri) i ICT infrastrukturu, u okviru projekta IISSS.

- **Informacije o statističkim podacima iz deinstitucionalizacije - Kakav je napredak u sprovođenju shodno preporukama UN-a u ovoj oblasti? Pregled aktivnosti. Informacije o pravnoj sposobnosti u skladu sa preporukama UN-a. Prikazati promjene od 2019/202 gdje je moguće.**

Plan transformacije u JU Zavod „Komanski most“ usvojen je za period treći kvartal 2020. godine - treći kvartal 2024. godine. Od kraja februara 2020. godine implementira se projekat Institucionalna transformacija JU Zavod „Komanski most“- razvoj usluge „Stanovanje uz podršku“. U skladu sa tim adaptiran je i opremljen paviljon C. Organizovane su obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike zaposlene u JU Zavod „Komanski most“ na temu pripreme života korisnika za samostalan život u otvorenoj zajednici, kao i pristupi u radu u okviru nove usluge. Skala procjena izrađuje se na osnovu jedinstvene forme, posebno osmišljene da pokrije sve segmente života korisnika, njihovog funkcionisanja, znanja i ograničenja. Na osnovu skale definisan je širi spisak od 35 korisnika koji su procijenjeni kao mogući korisnici usluge „Stanovanje uz podršku“. Da bi procjena bila objektivna, u najboljem interesu korisnika pored stručnih radnika i stručnih saradnika zaposlenih u Zavodu dodatno su angažovani i treneri. Oni su kao eksterni eksperti posjetili ustanovu, obavili individualne razgovore sa svima i pregledali postojeće dosijee. Na osnovu ovoga dali su svoja mišljenja koja su se poklopila sa postojećom procjenom stručnih radnika, tako da je iz ovog šireg spiska izdvojeno 10 najfunkcionalnijih korisnika koji se pripremaju u paviljonu C. Takođe, sprovedena je i stručna procjena od strane angažovanog saradnika prof. Dr neuropsihijatrije koji je izvršio procjenu osnovnog primarnog intelektualnog invaliditeta, odnosno komorbiditeta sa psihijatrijskim dijagnozama. Na taj način izvršen je izbor 10 najfunkcionalnijih korisnika koji će ući u fazu pripreme u paviljon C. Pomenuti korisnici su dobili saglasnosti od staratelja i nadležnih Centara za socijalni rad kao i njihova stručna mišljenja. Stručni tim je dalje za pomenute korisnike izradio mjesečne i dnevne planove podrške. Takođe, u skladu sa zahtjevima struke paviljon C je opremljen svim potrebnim didaktičkim materijalima koji su koncipirani kako bi na jedan konkretan i jasan način omogućili korisnicima da usvoje nepohodne vještine i znanja. U narednom periodu cilj je da pripremljene korisnike izmjestimo

u stambene jedinice, a da se u okviru postojećeg paviljona C formira „Škola životnih vještina“ kroz koju bi značajan broj korisnika u skladu sa individualnim planom podrške praktično prošao kroz program koji im je neophodan za samostalan život u otvorenoj zajednici.

U skladu sa pomenutim individualnim procjenama korisnika, dalji tok transformacije ustanove će pratiti njihove individualne potrebe na osnovu kojih će se razvijati dalje usluge.

Za sve korisnike JU Zavoda "Komanski most" u toku je postupak preispitivanja poslovne sposobnosti koji kod nadležnog Suda pokreću centri za socijalni rad za korisnika iz svoje nadležnosti. Do sada postupak je u potpunosti okončan za 27 korisnika, od kojih je jednom korisniku djelimično vraćena poslovna sposobnost, dok je za 26-oro utvrđeno da ne postoje uslovi za vraćanje poslovne sposobnosti.

- **Podaci o centrima za Socijalni rad i jačanju njihovih kapaciteta u cilju podržavanja prelaska sa pružanja institucionalnih usluga na brigu o djeci sa posebnim potrebama, osobama sa invaliditetom i starijim osobama u okviru zajednice.**

Trenutno je u toku jačanje kapaciteta centara za socijalni rad na način da je smanjena opterećenost voditelja slučaja za oko 7 % na način da su stručni radnici na materijalnim davanjima preuzeli poslove voditelja slučaja svuda gdje je to bilo moguće.

Veći procenat nije postignut iz razloga što novi konkursi za zapošljavanje nisu mogli biti raspisani zbog činjenice da budžet nije bio usvojen.

Trenutno se u svim centrima za socijalni rad vrši izmjena Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji u cilju predviđanja novih radnih mjesta za voditelje slučaja. U tom smislu, očekujemo raspisivanje novih konkursa za radna mjesta voditelja slučaja i smanjenje opterećenosti voditelja slučaja za najmanje 20% do četvrtog kvartala 2021. godine što će doprinijeti jačanju kapaciteta voditelja slučaja i u procesu prelaza sa pružanja institucionalnih usluga na brigu o djeci sa smetnjama u razvoju, osobama sa invaliditetom i starijim osobama u zajednici.

- **Neke usluge obezbjeđuju organizacije civilnog društva i finansiraju se kroz projekte. A neki podzakonski akti sprječavaju ove organizacije da dobiju odgovarajuće licence za pružanje ovih vrsta usluga - ažurirane informacije o mjerama koje se bave ovim pitanjima.**

Licencirani su pružaoci usluga za sljedeće usluge: personalna asistencija; smještaj u prihvatilištu – skloništu djeteta, odraslog i starog lica koje je žrtva trgovine ljudima; savjetovanje; terapija; smještaj u prihvatilištu – skloništu odraslog i starog lica koje je žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva; smještaj u prihvatilištu – skloništu djeteta koje je žrtva ili svjedok zlostavljanja, zanemarivanja, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva; smještaj u prihvatilištu – skloništu odraslog i starog lica koje je beskućnik; dnevni boravak za djecu sa problemima u ponašanju; dnevni boravak za djecu sa smetnjama i teškoćama u

razvoju; pomoć u kući; smještaj ostarog i starog lica u ustanovu; smještaj djece i mladih u ustanovu. Licencirano je 67 pružalaca usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite.

U cilju prevazilaženja problema koje imaju budući pružaoci usluga u smislu ispunjavanja uslova za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima koji se odnose na usluge socijalne i dječje zaštite, izumijenjeni su podzakonski akti kojima se propisuju normativi i minimalni standardi za pružanje i korišćenje usluga socijalne i dječje zaštite. Od 2018. godine Ministarstvo rada i socijalnog staranja, shodno Zakonu o nevladinim organizacijama, iz budžetskih sredstava finansira projekte NVO koji se odnose na prioritete oblasti od javnog interesa, odnosno usluge socijalne i dječje zaštite u oblasti društvene brige o djeci i mladima, zaštitu osoba sa invaliditetom, zaštitu starijih lica i zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

- **Informacije o Strategiji zapošljavanja – istaknuti link sa objavljenom Strategijom i glavne komponente i strategijske ciljeve.**

Završni Izvještaj o realizacije Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 i Akcionog plana zapošljavanja za 2020. godinu, Vlada CG je usvojila 1.jula 2021. godine. Nacionalna strategija zapošljavanja 2021-2025, sa Predlogom akcionog plana zapošljavanja za 2021. godinu je obaveza predviđena Programom rada vlade za 2021. godinu. Prvobitno formirana radna grupa je pripremila tekst prvog nacrtu Strategije zapošljavanja. Međutim, uslijed reorganizacije koja je uslijedila shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave, kada je Ministarstvo ekonomskog razvoja preuzelo dio poslova koji su bili u nadležnosti ranijeg Ministarstva rada i socijalnog staranja, rad radne grupe je zastao, jer je bilo neophodno revidirati sastav Radne grupe za pripremu dokumenta.

Trenutno je pripremljen Nacrt Strategije čiji je strateški cilj: Stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima za pristup tržištu rada, dostojanstvenom radu, daljem razvoju znanja i vještina i većoj socijalnoj uključenosti.

Za ostvarenje strateškog cilja predviđena su četiri operativna cilja i to: 1. Povećanje rasta zaposlenosti, kvalitetnija radna mjesta i smanjenje nezaposlenosti, kroz mjere na unapređenje ponude i tražnje; 2. Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba; 3. Unaprijeđen položaja nezaposlenih lica na tržište rada kroz efikasnost usluga za tržište rada i mjera aktivne politike zapošljavanja i jačanje socijalne uključenosti i smanjenje siromaštva; 4. Efikasno funkcionisanje tržišta rada. U okviru operativnih ciljeva biće definisane mjere za njihovo sprovođenje. Konkretno aktivnosti biće definisane godišnjim Akcionim planom zapošljavanja.

- **Informacija o mjerama koje se bave položajem Roma u zajednici.**

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je koordiniralo izradom Predloga Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025 sa pratećim Akcionim planom za 2021. godinu. Nakon sprovedene Javne rasprave predlog Strategije sa Akcionim planom za 2021. godinu je dostavljen nadležnim resorima na saglasnost i nakon što Ministarstvo finansija i socijalnog staranje da svoje pozitivno mišljenje na tekst Predloga Strategije sa Akcionim planom za 2021. godinu ista će

biti dostavljena Vladi Crne Gore na razmatranje i donošenje. Predlog Strategije je usklađen sa *EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030*. Mjere za poboljšanje položaja romske zajednice u Crnoj Gori će se planirati Akcionim planovima za sprovođenje Strategije 2021-2025.

- **Informacije o Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji lica sa invaliditetom.**

Tekst Predloga zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, upućen je u novembru 2020. godine MOR-u na upoznavanje i eventualne komentare, kao i predstavnicima Evropske komisije na mišljenje. Nakon dostavljenih prvih komentara od strane EK, radilo se korekciji teksta Predloga zakona. Takođe, u ponovnoj komunikaciji sa EK upućeni su nam dodatni komentari, koji se trenutno razmatraju. Napominjemo, da smo od strane EK dobili ohrabrenje, da za sve nedoumice u vezi dostavljenih komentara, možemo uspostaviti dodatnu komunikaciju. Programom rada Vlade za 2021. godinu, predviđeno je donošenje Zakona u IV kvartalu.

- **Informacije o Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Koji naredni koraci će imati najviše efekta za lica sa invaliditetom u Crnoj Gori?**

Kako je u toku rad na donošenju novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanja lica sa invaliditetom, razmatraju se rješenja koja bi trebala da doprinesu većem učešću lica sa invaliditetom na tržište rada, a ujedno i rješenja koja bi omogućila održiviji način finansiranja Fonda za profesionalnu rehabilitaciju.

- **Informacija o instituciji za profesionalnu rehabilitaciju.**

Mjere profesionalne rehabilitacije sprovode se kod tri izvodjača profesionalne rehabilitacije: MOC Pamark, d.o.o.Zopt i JU Centar za rehabilitaciju. U periodu od 01.01.2021. do 30.06.2021. godine u mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije uključeno je 225 lica sa invaliditetom, i to: MOC Pamark – 60 lica, d.o.o ZOPT – 145 lica, i JU Centar za profesionalnu rehabilitaciju – 20 lica. Od ukupnog broja uključenih 68,44% su lica ženskog pola (154 žene).

Subvencije zarade za zaposlena lica sa invaliditetom

Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, u periodu od 01.01.2021 - 30.06.2021. godine podnijeto je 1.096 zahtjeva za priznavanje prava na subvenciju zarade za zaposlena lica sa invaliditetom od čega 397 zahtjeva je u fazi obrade. Navedeni podaci odnose se na 699 zahtjeva na subvenciju zarade za zapošljavanje lica sa invaliditetom, od čega su se 199 zahtjeva odnosila na produženje ovog prava. Od ukupnog broja navedenih zahtjeva (699), 344 se odnosilo na zaposlene muškarce sa invaliditetom, dok se 355 odnosilo na zaposlene žene sa invaliditetom.

Od 699 zahtjeva, 431 se odnosilo na lica sa invaliditetom koja su zaposlena na određeno vrijeme, a 268 zahtjeva se odnosilo na lica sa invaliditetom koja su zasnovala radni odnos na neodređeno vrijeme. Najviše zahtjeva za ostvarivanje prava na subvenciju zarade pristiglo je iz sjeverne regije

(454), zatim iz centralne regije (185) i južne regije (60). U periodu od 01.01.2021 - 30.06.2021. godine, 1171 poslodavac ostvaruje pravo na subvenciju zarade za 2308 lica sa invaliditetom (muškarci – 1262; žene – 1477). Na određeno vrijeme zaposleno je 1351 lica sa invaliditetom, dok su 1388 lica zaposlena na neodređeno vrijeme.

Bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada

U periodu od 01.01.2021. - 30.06.2021. godine, 12 poslodavaca podnijelo je Sektoru za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom 29 (žena-17; muškaraca-12) zahtjeva za ostvarivanje prava na bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada. 25 zahtjeva se odnosilo na lica sa invaliditetom koja su zaposlena na neodređeno vrijeme, dok su se 4 zahtjeva odnosila na lica koja su zaposlena na određeno vrijeme.

Učešće u finansiranju ličnih troškova asistenta (pomagača u radu)

U periodu od 01.01.2021 - 30.06.2021. godine, 10 poslodavaca podnijelo je 20 zahtjeva za ostvarivanje subvencije – učešće u finansiranju ličnih troškova asistenta (pomagača u radu) zaposlenom licu sa invaliditetom. 10 lica sa invaliditetom čiji su poslodavci podnijeli zahtjev za ostvarivanje ovog prava zasnovalo je radni odnos na određeno vrijeme, dok je 10 lica zasnovala radni odnos na neodređeno vrijeme. Na dan 30.06.2021. godine, 72 poslodavca ostvaruje pravo na subvenciju – učešće u finansiranju ličnih troškova asistenta (pomagača u radu) za 97 zaposlenih lica sa invaliditetom (muškarci – 60; žene – 50). Tri lica su zaposlena na određeno vrijeme, dok je 107 lica zaposleno na neodređeno vrijeme.

Finansiranje projekata zapošljavanja lica sa invaliditetom – grant šeme

Dana 13.02.2020. godine, Zavod je raspisao javni poziv za finansiranje projekata zapošljavanja lica sa invaliditetom, u iznosu od 3.000.000,00 €. Odlukom Upravnog odbora od 02.07.2020. godine, a po osnovu gore navedenog javnog poziva, odobreno je finansiranje 52 projekta, ukupne vrijednosti 2.476.991,31€. Kroz ove projekte uključena su 420 lica sa invaliditetom, od čega su 293 lica zaposlena tokom trajanja projekta, a 140 lica će biti zaposlena nakon završetka projekta u minimalnom trajanju od devet mjeseci. Realizacija ovih projekata završava se 15.07.2021. godine, nakon čega su svi Izvođači u obavezi da, u roku od 30 dana od dana završetka projekta, dostave završen izvještaj.

- **Informacije o mjerama preduzetim za pružanje pomoći licima sa invaliditetom i djecom tokom krize uzrokovane virusom Covid-19.**

U prvom paketu mjera koji je isplaćen u martu 2020.godine, obuhvaćeno je 8748 porodica.

U drugom paketu mjera koji je isplaćen u avgustu 2020. godine, obuhvaćeno je 9100 porodica.

Trećim paketom mjera isplaćenim u februaru 2021. godine obuhvaćene su 11.092 porodice. Izvršenje transfera za jednokratne socijalne pomoći za prvih 6 mjeseci tekuće godine iznosi 1.060.022,79€.

Obezbijedena je jednokratna novčana pomoć korisnicima materijalnog obezbjeđenja porodice u iznosu od 50€ po porodici sa jednim ili dva člana i 100 € po porodici sa tri ili više članova, kao i jednokratna novčana pomoć u iznosu od 50€ za korisnike prava na ličnu invalidninu.

- **Status mjera o stanovanju (uključujući – ciljne grupe, obezbijeđeno stanovanje/ustanove).**
- **Status beskućništva i mjere za njegovo rješavanje.**

Ministarstvo rada i socijalnog staranja izdalo je 23. 04. 2019. godine licencu za obavljanje djelatnosti za uslugu smještaj u prihvatilištvu-skloništu odraslom i starom licu koje je beskućnik na rok važenja od šest godina pružaocu usluge - JU Dom starih "Grabovac" Risan. Usluga se pruža za 4 korisnika. Pružalac usluge smještaja u prihvatilištu-skloništu dužan je da obezbijedi: odgovarajući prostor; materijalne uslove; smještaj u skladu sa uzrastom i polom korisnika; obrok i održavanje lične higijene i higijene prostora; sigurno okruženje; i razvoj potencijala korisnika i osnaživanje korisnika.

4.6 Pregled planiranih aktivnosti Programa ekonomskih reformi (PER) - poseban naglasak na preporuke i ažurirane informacije kao i planirane buduće korake u periodu od 2021-2023.

Aktivnosti na pripremi Programa ekonomskih reformi 2022.-2024.godina, pokrenute se od strane Ministarstva finansija i socijalnog staranja. Identifikovani su članovi Radne grupe i održan je prvi inicijalni sastanak 28. jula 2021. godine. Takođe, Vlada Crne Gore je usvojila Informaciju o pripremi Programa ekonomskih reformi za Crnu Goru za period 2022 – 2024. godina. U septembru 2021. godine planiran je sastanak sa zainteresovanim stejkholderima, kao i sastanak sa IPA strukturom i članovima Radne grupe u cilju usklađivanja mjera sa ključnim sektorima iz IPA programiranja. Dostavljanje nacrta Poglavlja 5 (strukturne reforme) Evropskoj komisiji planirano je za 25. oktobar 2021. godine.

- **Informacija o povezanosti Programa ekonomskih reformi sa IPA programima.**

Proces programiranja IPA i PER međusobno je povezan i zasnovan na ciljevima postavljenim u strateškim dokumentima (nacionalnim i EU). Tokom procesa programiranja PER-a, postoje konsultacije i koordinacija sa svim relevantnim IPA tijelima za svaki sektor kako bi se procijenilo šta je prethodno planirano da se finansira kroz IPA programe. Dalje, važno je da se svi budući projekti koji će se finansirati iz IPA 2021 - 2027 usklade sa prioritetima EU, u skladu sa nacionalnim reformskim ciljevima koji doprinose održivom razvoju u cijelom regionu.

4.7. Antidiskriminacija i jednakost

- **Pregled Zakona o antidiskriminaciji u cilju usklađivanja zakona za evropskom pravnom tekovinom.**

Crna Gora je uložila značajne napore u sprovođenju međunarodnih standarda u ispunjavanju antidiskriminacionih politika. Zakonom o zabrani diskriminacije učinjen je važan korak u rješavanju problema diskriminacije. Izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije usvojene su u junu 2017. godine ("Službeni list Crne Gore", br. 42/17).

Da bi uspešno izvršila svoju obavezu u okviru gore pomenutog procesa pregovora o pristupanju, kao

i da bi stvorila zakonodavstvo koje ispunjava standarde EU, Crna Gora mora uzeti u obzir značajan broj pravnih akata EU, uključujući sledeće direktive:

- Direktiva Saveta 2000 / 43 / EC od 29. juna 2000. godine o sprovođenju principa jednakog tretmana lica bez obzira na rasno ili etničko poreklo (32000L0043),
- Direktiva Saveta 2000/78 / EC od 27. novembra 2000. godine o uspostavljanju opšteg okvira za jednak tretman u zapošljavanju i zanimanju (32000L0078),
- Direktiva Saveta 2004/113 / EC od 13. decembra 2004. godine o sprovođenju principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu i snabdevanju robama i uslugama (32004L0113),
- Direktiva 2006/54 /EC Evropskog parlamenta i Saveta od 5. jula 2006. o primeni principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja (preinačena) – (32006L0054),
- Direktiva 2010/41/EU o primeni principa jednakog tretmana muškaraca i žena koji se bave samozapošljavanjem,
- Direktiva Saveta 79/7/ECC o progresivnoj primeni princip jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti.

U trenutnoj fazi procesa izmena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava razmatra sveobuhvatne komentare Evropske komisije koji bi trebalo da budu ugrađeni u Zakon o zabrani diskriminacije. Složenost zadatka koji stoji pred Ministarstvom, zajedno sa vremenskim ograničenjima u kojima ovaj zadatak treba uspešno i efikasno da se izvrši, motivisalo nas je da tražimo od Evropske komisije da podrži ovaj proces putem TAIEKS mehanizma.

Treba imati u vidu da je došlo do organizacionih promena u funkcionisanju organa Državne uprave i da prethodno imenovani članovi radne grupe više nisu u istoj organizacionoj jedinici, verifikacija nove radne grupe je u procesu i članovi iste će razmotriti komentare na osnovu nadležnosti svojih institucija.

- **Antidiskriminacija i jednakost između žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj politici (usklađivanje sa pravnom tekovinom Evropske unije i razvoj politike) – navesti dosadašnji napredak.**

Zakonom o radu zabranjena je posredna i neposredna diskriminacija odnosnu na sve aspekte kako zaposlenih tako i onih lica koja traže zaposlenje, s obzirom na rasu, boju kože, nacionalnu pripadnost, društveno ili etničko porijeklo, vezu sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezik, vjeru ili uvjerenje, političko ili drugo mišljenje, pol, promjenu pola, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, zdravstveno stanje, invaliditet, starosnu dob, imovno stanje, bračno ili porodično stanje, trudnoću, pripadnost grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji, sindikalnoj ili drugoj organizaciji, ili neko drugo lično svojstvo. Isto tako, diskriminacija zabranjena je u odnosu na: uslove zapošljavanja i izbor kandidata za obavljanje određenog posla; uslove rada i prava iz radnog odnosa; obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje; napredovanje na poslu; i otkaz ugovora o radu.

- **Informacije o inicijativama o zanatima u cilju aktiviranja žena kada je riječ o aktivnim mjerama tržišta rada i o zakonodavnim i nezakonodavnim mjerama fokusiranim na balans između rada i života koje ohrabruju jednaku podjelu odgovornosti između žena i muškaraca (uključujući poreske podsticaje i socijalnu pomoć)**

Rezultati istraživanja Kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, implementacionog partnera Direkcije za rodnu ravnopravnost iz oktobra 2020. „Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19“, pokazali su da su u periodu od tri mjeseca pandemije COVID-19 (april, maj i jun), žene ostvarile 122,3 miliona eura novčanog ekvivalenta vrijednosti neplaćene njege i rada u domaćinstvu, dok su muškarci ostvarili 63,5 miliona eura. Dakle, žene su radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Dodatno, ukoliko ove podatke projektujemo na nivou 12 mjeseci, može se zaključiti da su žene ostvarile vrijednost novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu u iznosu od 489 miliona eura ili 10% BDP a muškarci 254 miliona eura ili 5% BDP za 2019. Godinu. Ukupno, projektuje se da su, na godišnjem nivou, muškarci i žene ostvarili 743 miliona eura vrijednosti novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu što čini 15% BDP Crne Gore za 2019. godinu.

Osnovni zaključci iz istraživanja UNDP-ija, iz maja 2020 o uticaju pandemije virusa COVID-19 na žene sublimiran je u sljedećim zaključcima:

- Uticaj COVID-19 je samom početku - dvije trećine žena nije osjetilo uticaj Covida19 na radni status;
- Žene koje rade u privatnom sektoru su na mnogo većem udaru krize od njihovih koleginica iz javnog sektora;
- U periodu pandemije, ogromna većina zaposlenih žena (85%) imala je redovan prihod, dok je svega 9% žena dobilo manje;
- Plaćanje stanarina i komunalija, kao i drugih troškova, u ovom periodu je bilo prilično teško za oko 40% žena u Crnoj Gori;
- Blizu petine žena uzelo je kredit ili su im pomogli prijatelji ili članovi porodice;
- U istraživanju se konstatuje i određena pojava učestalijeg nasilja tokom epidemije virusa

Covid-19: 9% žena je čulo za takve slučajeve u svojoj lokalnoj zajednici, a gotovo dvostruko veći broj smatra da je nasilje eskaliralo;

S obzirom na to da ne postoje dostupni godišnji podaci o zaradama u privatnom i javnom sektoru, ne možemo ni govoriti o indikatoru efekta ove mjere.

- **Informacije o sprovođenju Strategije o socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana 2016-2020 sa Akcionim planom o inkluziji Roma i Egipćana, o preporukama Nacionalnoj Platformi Integracije Roma uključujući operativne zaključke Seminara o Romima, kao i informacije o trenutnom stanju pripreme Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za 2021-2025.**

Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 je prestala da važi 31. decembra 2020. godine. Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2020. godinu bila je planirana realizacija 63 aktivnosti nadležnih resora. Od tog broja 21 aktivnost nije realizovana najviše zbog

mjera u cilju suzbijanja širenja pandemije COVID 19, djelimično je realizovano 8 aktivnosti, dok je u potpunosti realizovano ukupno 34 aktivnosti.

U predškolskom vaspitanju i obrazovanju, u septembru 2020. godine, ukupno je bilo 224 djece iz romske i egipćanske zajednice (M 106 - Ž 118). Osnovnu školu školske 2020/21, od I do IX razreda, pohađa 1.793 učenika romske i egipćanske zajednice (M 929 - Ž 864), dok je u srednjoj školi u septembru 2020. godine ukupno bilo 174 srednjoškolca iz romske i egipćanske zajednice (M 101 - Ž 73). Broj studenata iz romske i egipćanske zajednice akademske 2020/2021. godini je 17 (M 8 - Ž 9). Tokom 2020. godine angažovano je 22 Saradnika (medijatora) u osnovnim školama. Stipendije su isplaćivane redovno za sve studente i srednjoškolce koji su podnijeli zahtjev za iste. Takođe, tokom školske 2020/2021 angažovani su mentori i tutori.

2020. godine izvršen je prijem u radni odnos (na budžetu Ministarstva zdravlja) jednog Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva u Domu zdravlja Berane.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje na dan 31.12.2020. godine nalazilo se 996 nezaposlenih lica iz romske i egipćanske zajednice (527 žena ili 52,91%), što čini učešće od 2,09% u ukupnom broju nezaposlenih na isti dan. U sedam programa javnih radova u toku 2020. godine zaposleno je 14 građana romske i egipćanske zajednice (dvije žene). U periodu od 01.01.2020. godine do 31.12.2020. godine na sezonskim poslovima, zaposleno je 49 građana romske i egipćanske zajednice (23 Ž ili 46,93%). Jedna osoba romske zajednice je zaposlena na rukovodećoj poziciji u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, odnosno na poziciji Načelnika direkcije za inkluziju Roma i Egipćana.

Kombinovani mobilni biometrijski timovi MUP-a Crne Gore i MUP-a-Agencije za civilnu registraciju Kosova od maja 2014. godine intenzivno pružaju pravnu i praktičnu pomoć IRL sa Kosova koja borave u Crnoj Gori. Uz podršku UNHCR-a i OEBS-a, organizovano je 22 posjeta mobilnog tima MUP-a Kosova Crnoj Gori, tokom kojih je tretirano oko 1.380 lica. Ovaj broj lica je podijeljen u tri kategorije (zaključno sa 31. decembrom 2020. godine), i to: završeni zahtjevi - lica kojima je uručena putna isprava Kosova – 1.221; preostali slučajevi – lica koja su u radu – 39; odloženi slučajevi – umrla i lica koja su odselila iz Crne Gore – 120.

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 01. jula 2021. godine usvojila Završni izvještaj o sprovođenju Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. Završni izvještaj sadrži Evaluaciju sprovođenja Strategije 2016-2020., kao i ključna dostignuća koja su ostvarena u integraciji Roma, za period sprovođenja Strategije (2016-2020. godine).

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je koordiniralo izradom Predloga Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025 sa pratećim Akcionim planom za 2021. godinu. Nakon sprovedene Javne rasprave predlog Strategije sa Akcionim planom za 2021. godinu je dostavljen nadležnim resorima na saglasnost i nakon što Ministarstvo finansija i socijalnog staranje da svoje pozitivno mišljenje na tekst Predloga Strategije sa Akcionim planom za 2021. godinu ista će biti dostavljena Vladi Crne Gore na razmatranje i donošenje.

U predlogu Akcionog plana za 2021. godinu, kao jedna od aktivnosti u oblasti Zapošljavanje je predviđeno Pokretanje inicijative za osnivanje Fonda za zapošljavanje Roma i Egipćana. Inicijativu će pripremiti Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa nadležnim resorima, a samo osnivanje Fonda će zavisi od detaljne analize nadležnih institucija. Radi se o preporuci sa Roma seminara koji je održan u Podgorici 2018. godine. Trenutno, u Crnoj Gori se sprovodi geografsko mapiranje romskih naselja u Opštinama Tivat, Cetinje i Nikšić prema metodologiji koju je uradio Regionalni savjet za saradnju. Geografsko mapiranje romskih naselja u Opštini Bijelo Polje i Berane je završeno, a planirano je da se do kraja 2021. godine mapiraju sva romska naselja na teritoriji države Crne Gore. Osim toga Uprava za statistiku Crne Gore u saradnji sa Regionalnim savjetom za saradnju radi na razvijanju Metodologije centralizovanog istraživanja o položaju Roma i plan je da se istraživanje sprovodi svake 2-3 godine.

- **Informacije o napretku inicijative u pogledu obuke medijatora za zdravlje Roma, zapošljavanje i socijalnu zaštitu i moguću institucionalizaciju njihovog položaja/uloge.**

U okviru projekta "Socijalno uključivanje Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki uz posredovanje saradnika za socijalnu inkluziju" koji se realizuje u okviru zajedničkog Programa Evropske unije i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu (SOPEES), nakon obavljenih info sesija i objavljenog poziva/oglasa za prijem kandidata za obuku za Saradnike u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblastima zdravstva, zapošljavanja i socijalne zaštite Komisija za evaluaciju kandidata za Obuku je utvrdila Rang listu (odabir i selekciju polaznika) na osnovu pristiglih prijavi i obavljeng intervjua sa svim zainteresovanim kandidatima. Prije evaluacije kandidata Komisija je utvrdila kriterijume za ocjenjivanje kandidata po kojima je utvrđena Rang lista gdje je odabrano 60 kandidata/kandidatkinja za koje je dana 29.06.2021. godine počela Obuka u Gimnaziji „Slobodan Škerović“ u Podgorici.

Nakon Obuke projektno će se angažovati 40 kandidata na period od godinu dana. Projekat će se sprovoditi u 11 crnogorskih opština: Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Nikšić, Pljevlja, Podgorica, Ulcinj i Tivat, a realizovaće ga njemačka organizacije "Help-Hilfe zur Selbsthilfe".

- **Informacije o poboljšanju pristupačnosti javnim zgradama - određeni primjeri i planovi u toku – trenutno stanje.**

Projekat „Poboljšanje pristupačnosti javnim ustanovama i centrima za socijalni rad u Crnoj Gori“, se finansira u okviru IPA II finansijske perspektive tj. u okviru Godišnjeg akcionog dokumenta za Crnu Goru za 2018. godinu, u okviru akcije "Podrška vladavini prava i sektora temeljnih prava" (aktivnost 5.1 Poboljšanje pristupačnosti unutar rezultata 5: Poboljšana dostupnost javnih ustanova). Navedena aktivnost predviđa da će se sprovesti prilagođavanje pristupa za osobe sa invaliditetom kod 20 javnih objekata u Crnoj Gori, od toga 18 centara za socijalni rad, JU Dječiji dom „Mladost“ u Bijeloj i „Stara zgrada Vlade“ u Podgorici. Cilj projekta je da se osobama sa invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću omogući jednak pristup Centrima za socijalni rada i drugim javnim

ustanovama. U navedenom Akcionom dokumentu je opredijeljeno 650.000€ za realizaciju ovog projekta. S obzirom da se radi o projektu iz Direktnog upravljanja, Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori, kao glavno Ugovaračko tijelo na navedenom projektu, je kroz modalitet nabavke direktnog granta u iznosu od 166,240.00€ angažovala NIKCOM d.o.o firmu da izradi glavni projekat za ukupno 19 objekata. Realizacija projekta je započela 1. septembra 2020. godine. Izvođač je izvršio prva snimanja na terenu, dao procjenu troškova za adaptaciju i završio izradu glavnog projekta. U toku je revizija glavnog projekta za svih 19 objekata, osim za objekat „Stara zgrada Vlade“ za čiju realizaciju je nadležna Uprava javnih radova.

Što se tiče prethodno pomenutog objekta „Stara zgrada Vlade“, isti je planiran za prilagođavanje u skladu sa Akcionim planom prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti, koji je donijet na sjednici Vlade Crne Gore 27 decembra 2018. godine. Izrada i revizija Glavnog projekta je završena. Glavni projekat prilagođavanja objekta u javnoj upotrebi za pristup, kretanje i upotrebu licima sa invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti –Stara zgrada Vlade uradilo je d.o.o. „Entasis“ iz Podgorice, dok je reviziju istog uradilo d.o.o. „Civil engineer“ iz Podgorice. Na osnovu rekapitulacije ukupna vrijednost svih radova sa pdv-om je 47.776,30€.

- **Informacija o inicijativama fokusiranim na pripadnike LGBTI populacije. Prikazati pregled aktivnosti Strategije i podatke o primjerima napretka na terenu uključujući borbu protiv zločina iz mržnje.**

Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023, čija je realizacija u toku, predstavlja izraz kontinuiteta politike Vlade Crne Gore i njene posvećenosti da i dalje radi na unapređenju i zaštiti prava i sloboda LGBTI osoba. Nakon veoma uspješne realizacije Akcionog plana za 2019. i 2020. godinu, u toku je i realizacija aktivnosti predviđenih Akcionim planom za 2021. godinu. U proteklom periodu (2019/2020), aktivnosti su obuhvatile senzitivizaciju i unapređenje kapaciteta i znanja značajnog broja policijskih službenika, sudija, tužilaca, medicinskih radnika i stručnih radnika u osnovnim i srednjim školama, kao i stručnih radnika u oblasti socijalnog rada i socijalnih politika, unaprijeđenu bazu znanja kada govorimo o percepciji građana i percepciji učenika srednjih škola u odnosu na seksualnu orijentaciju, rodni identitet i polne karakteristike, kroz implementirana istraživanja, ali i kreirane publikacije za specifične kategorije profesionalaca iz različitih oblasti. Nadalje, važno je navesti da je značajan broj građana i građanki iz LGBTI zajednice, njihovih prijatelja i članova porodice informisano o njihovim pravima u oblasti prekršajno-pravne i krivično-pravne zaštite od diskriminacije i nasilja. Važno je napomenuti da je formirana i nacionalna fokal point mreža predstavnika/ca lokalnih samouprava za promociju i zaštitu ljudskih prava LGBTI osoba. U toku 2021. godine edukovani su matičari i stručni radnici u Centrima za socijalni rad kao i sudije i tužioc.

- **Informacija o diskriminaciji - pružiti pregled najnovijih podataka i informacija o sudskim slučajevima i pružiti dokaze o praćenju tih slučajeva – uporediti podatke sa prethodnim godinama.**

Shodno obavezi koja je predviđena Strategijom za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava na kraju svake kalendarske godine prikuplja podatke od policije, tužilaštva i pravosudnih organa o prijavljenim i procesuranim slučajevima diskriminacije, nasilja i drugih oblika napada na pripadnike LGBTI populacije za tekuću godinu, gdje su LGBTI osobe oštećena strana. Ova informacija predstavlja sastavni dio Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za tu godinu. Takođe, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda daje prikaz navedenih podataka u svom godišnjem izvještaju o radu, koji se dostavlja Skupštini Crne Gore na razmatranje. Statistički podaci dostupni Ministarstvu pokazuju da je rijetko procesuiranje govora mržnje, kao posebnog oblika diskriminacije, a nadležni organi preferiraju da primijene odredbe koje se odnose na kršenje javnog reda i mira, što na određeni način relativizuje odgovornost počinitelja. Naime, i pored brojnih napora koji se ulažu u jačanje kapaciteta policije i pravosuđa u prepoznavanju i procesuiranju zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama, napadi i govor mržnje podstaknuti homo/transfobičnim motivima procesuiraju se u prekršajnom postupku, gdje se izriču novčane kazne ili uslovne osude, a izostaje krivično gonjenje. Na osnovu podataka o evidentiranim slučajevima diskriminacije koji su prijavljeni Upravi policije, u 2020. godini registrovano je 269 slučajeva za diskriminatorno postupanje, od kojih su 259 po nepoznatom izvršiocu. 259 prijava je podnijeto po osnovu seksualne orijentacije, a odnosili su se na komentare koje su građani iznosili na facebook profilima. U 2019. godini ovom organu je podnijeto 100 prijava na diskriminatorno postupanje, i to 87 prijava od strane NVO LGBT Forum Progres; jedna (1) od strane NVO Queer Montenegro, 10 prijava od strane fizičkih lica i dvije (2) prijave po nalogu tužilaštva. Prema istim podacima seksualna orijentacija je činila osnov diskriminacije u 89 slučajeva (102 u 2018. godini). 88% uopšte registrovanih prijava u 2019. godini odnosile su se na uvredljive komentare koje su građani iznosili na facebook profilima. Poređenjem sa podacima iz prethodnih godina proizilazi da trend broja prijava zbog diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ostaje i dalje visok. Pred nadležnim sudovima u 2020. godini nije bilo parničnih predmeta koji se odnose na diskriminaciju LGBTI osoba. Kada je riječ o krivičnim postupcima, pred Osnovnim sudom u Kolašinu, vodio se jedan predmet zbog krivičnog djela nasilničko ponašanje iz čl.399 Krivičnog zakonika Crne Gore u kojem predmetu se kao oštećeni pojavljuje LGBTI osoba. U ovom predmetu je donijeta osuđujuća presuda kojom su okrivljenima izrečene kazne zatvora u trajanju od po 8 mjeseci. Ova presuda je ukinuta od strane Višeg suda u Bijelom Polju i predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovni postupak. U 2019. godini, pred Osnovnim sudom u Podgorici pravosnažno su okončana 2 krivična postupka koji se odnose na diskriminaciju, nasilje i druge oblike napada na LGBT populaciju (zbog krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti iz čl.168 Krivičnog zakonika i zbog krivičnog djela nasilničko ponašanje iz čl.399 Krivičnog zakonika). Pred Osnovnim sudom u Kolašinu u 2019 godini vodjen jedan krivični postupak u kojem je oštećena bila transrodna osoba. Na osnovu podataka dobijenih od sudova, može se vidjeti da tokom 2019. godine nije bilo parničnih predmeta koji se odnose na diskriminaciju, nasilje i druge oblike napada na LGBTI populaciju. Kada je riječ o predmetima diskriminacije, nasilja i drugih oblika napada na pripadnike LGBTI populacije u 2020. godini, koji su bili u radu kod sudova za prekršaje, a koji su procesuirani prema Zakonu o javnom redu i miru, sudovi za prekršaje su u 2020. godini imali u radu ukupno 33 predmeta u kojima je procesuirana diskriminacija ili drugi oblik napada na pripadnike LGBTI zajednice. Napominjemo da nije bilo predmeta u kojima je diskriminatorno

ponašanje prema pripadnicima LGBTI populacije procesuirano po Zakonu o zabrani diskriminacije, već se radi o predmetima u kojima su prekršaji procesuirani po Zakonu o javnom redu i miru, pri čemu isti sadrže elemente diskriminacije i kao takvi su prepoznati u posebnim evidencijama sudova. U 2019. godini sudovi za prekršaje imali u radu 42 predmeta u kojima je procesuirana diskriminacija ili drugi oblik napada na pripadnike LGBT zajednice. U jednom slučaju prekršaj je procesuiran kao prekršaji iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije, dok su u 40 predmeta slučajevi diskriminacije ili drugi oblici napada na pripadnike LGBT zajednice procesuirani kao prekršaji iz oblasti Zakona o javnom redu i miru. U Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici u 2020. godini formirana su dva predmeta zbog izvršenja krivičnog djela na štetu pripadnika LGBTI populacije. U Osnovnom državnom tužilaštvu u Kolašinu u 2020. godini formiran je jedan predmet zbog krivičnog djela nasilničko ponašanje na štetu pripadnika LGBTI populacije. U ostalim osnovnim državnim tužilaštvima u toku 2020. godine nije bilo formiranih predmeta u vezi sa dirkiminacijom, nasiljem i drugim oblicima napada na pripadnike LGBTI populacije. U 2019. godini formirana dva predmeta zbog izvršenja krivičnog djela na štetu pripadnika LGBTI populacije. Jedan predmet je završen osuđujućom presudom, dok je kod drugog predmeta postupajući tužilac Sudu za prekršaje podnio zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv jednog lica. Takođe, u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kolašinu formiran je jedan predmet protiv tri lica, te je nakon sprovedenih istražnih radnji podnijet optužni predlog protiv tri okrivljena lica. U ostalim osnovnim državnim tužilaštvima u toku 2019. godine nije bilo formiranih predmeta u vezi sa dirkiminacijom, nasiljem i drugim oblicima napada na pripadnike LGBTI populacije. Veoma važnim smatramo izradu Analize primjene krivičnog i antidiskriminacionog zakonodavstva sa fokusom na zaštitu od zločina iz mržnje i govora mržnje, koja je inicirana od ranijeg Ministarstva za ljudska i manjinska prava a podržana od strane Savjeta Evrope u okviru "Horisontal fascility" programa za Zapadni Balkan i Tursku. Ova analiza ukazuje na sve izazove sa kojima se suočavaju pravosudni organi i druge nadležne institucije u odnosu na procesuirane slučajeve u kojima su LGBTI osobe oštećena strana odnosno na izazove u implementaciji, prije svega, Krivičnog zakona i Zakona o zabrani diskriminacije čime su obuhvaćeni slučajevi i na krivičnom i na prekršajnom nivou.

5. KRETANJE RADNIKA

5.1 Zakonodavna usklađenost

- **Ažurirati Akcioni plan za pregovaračko poglavlje 2 koji se odnosi na realizaciju završnog mjerila.³**
- **Informacije o trenutnoj pravnoj situaciji stranih radnika u Crnoj Gori i crnogorskih radnika u inostranstvu. Opisati sve druge relevantne mjere sektorske politike koje su u toku ili u planu – a tiču se radnika na rad u inostranstvu.**

---

³ Prilog

Shodno Zakonu o strancima, strancu koji namjerava da boravi u Crnoj Gori radi zapošljavanja, sezonskog zapošljavanja, kao i upućenom stranom radniku (koji u ograničenom vremenskom periodu obavlja posao u Crnoj Gori), izdaje se dozvola za privremeni boravak i rad stranca, kao jedinstven dokument. Postupak izdavanja dozvole za privremeni boravak i rad stranca sprovodi Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Zahtjev za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad stranac podnosi lično Ministarstvu u mjestu boravka, na propisanom obrascu. Prilikom podnošenja zahtjeva od stranca se uzima fotografija, otisak dva prsta i digitalizovani svojeručni potpis, u skladu sa zakonom kojim se uređuje izdavanje lične karte. Izuzetno, zahtjev za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad može podnijeti i poslodavac u mjestu namjeravanog boravka stranca. O zahtjevu za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad odlučuje se u roku od 15 dana od dana predaje urednog zahtjeva. Zahtjev za izdavanje dozvole za privremeni boravak i rad radi sezonskog zapošljavanja, od 01.01.2021. godine, stranac će moći da podnese Ministarstvu unutrašnjih poslova, preko diplomatsko-konzularnog predstavništva u državi porijekla.

U Crnoj Gori se primjenjuje tzv. kvotni sistem izdavanja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca, koji je prepoznao i prethodni Zakon o strancima ("Službeni list CG", br. 56/2014, i 28/15 i 16/16), koji se primjenjivao od 1. aprila 2015. godine. Početkom primjene ovog zakona prestao je da važi Zakon o zapošljavanju i radu stranaca („Službeni list CG, br. 22/08 i 32/11), koji je do tada regulisao zapošljavanje i rad stranaca u Crnoj Gori. Ovo navodimo iz razloga što je prije stupanja na snagu Zakona o zapošljavanju i radu stranaca Crna Gora imala krajnje liberalan sistem zapošljavanja stranaca, u skladu sa Uredbom o radnom angažovanju nerezidentnih fizičkih lica („Službeni list RCG“, broj 28/03), kada je na našem tržištu rada godišnje radilo između 50.000 i 60.000 nerezidenata. Zbog potrebe da se tržištu rada očuva karakter otvorenosti, a istovremeno rad stranaca dovede na optimalan nivo u skladu sa stvarnim potrebama tržišta rada Crne Gore, Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca iz 2008. godine uveden je kvotni sistem izdavanja radnih dozvola za strance. Vlada je na godišnjem nivou utvrđivala kvotu radnih dozvola za strance, na osnovu kriterijuma koji su bili propisani Uredbom o kriterijumima i postupku za utvrđivanje broja radnih dozvola za strance („Službeni list CG“, broj 69/08). Od tog vremena do danas, a u skladu sa važećim propisima kojima se uređuje zapošljavanje i rad stranaca u Crnoj Gori, Vlada utvrđuje godišnju kvotu.

Tako je članom 76 Zakona o strancima ("Službeni list CG", br. 12/2018 i 3/2019), propisano da godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (tzv. Godišnju kvotu) utvrđuje Vlada, u skladu sa migracionom politikom, stanjem i kretanjem na tržištu rada u Crnoj Gori, najkasnije do 30. novembra tekuće godine, za narednu godinu. Godišnjom kvotom utvrđuju se djelatnosti u kojima se stranci mogu zapošljavati. U okviru godišnje kvote, odvojeno se utvrđuje godišnja kvota za zapošljavanje i za sezonsko zapošljavanje stranaca.

Članom 77 Zakona propisano je da se godišnja kvota utvrđuje na predlog organa državne uprave nadležnog za poslove rada, uz prethodno pribavljena mišljenja Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, organa državne uprave nadležnih za pojedine djelatnosti za koje se utvrđuje godišnja kvota i

Socijalnog savjeta. Takođe, Vlada može ograničiti godišnju kvotu, povećati broj, odnosno izvršiti preraspored po namjenama, ako je to uslovljeno promjenama odnosa ponude i tražnje na tržištu rada ili zbog posebnih uslova u pojedinim djelatnostima. Ovim zakonskim rješenjem je omogućeno da se zaštiti domaća radna snaga od stihijskog i neregulisanog zapošljavanja stranaca u Crnoj Gori.

Uredbom o kriterijumima i postupku za utvrđivanje godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca („Službeni list CG“, broj 20/19) utvrđuju se kriterijumi i postupak za utvrđivanje godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca-godišnje kvote. Kriterijumi za utvrđivanje godišnje kvote, propisani navedenom uredbom, su:

- odnos ponude i tražnje na tržištu rada
- mogućnost zadovoljavanja tražnje na tržištu rada, zapošljavanjem crnogorskih državljana
- zapošljavanje stranaca u Crnoj Gori u prethodnom periodu
- iskorišćenost godišnje kvote u prethodnoj godini
- potrebe poslodavaca za zapošljavanjem u narednoj godini

U 2016. godini izdato je 14.588 dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (10.834 u kvoti i 3.754 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 56,92% je izdato za zapošljavanje stranaca (6.167), 31,39% za sezonsko zapošljavanje stranaca ili 3.401 dozvola i 11,69% za pružanje ugovorenih usluga (1.266).

U 2017. godini izdato je 20.969 dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (14.259 u kvoti i 6.710 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 65,96% je izdato za zapošljavanje stranaca (9.405), 22,06% za sezonsko zapošljavanje stranaca ili 3.146 dozvola i 11,98% za pružanje ugovorenih usluga (1.708).

U 2018. godini izdato je 26.327 dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (15.132 u kvoti i 11.195 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 77,82% je izdato za zapošljavanje stranaca (11.776), 18,96% za sezonsko zapošljavanje stranaca ili 2.869 dozvola i 3,22% za pružanje ugovorenih usluga (487).

U 2019. godini izdato je 27.634 dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (15.582 u kvoti i 12.052 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 80,30% je izdato za zapošljavanje stranaca (12.513), a 19,70% za sezonsko zapošljavanje stranaca ili 3.069 dozvola.

U 2020. godini izdato je 19.354 dozvola za privremeni boravak i rad stranaca (11.289 u kvoti i 8.065 van kvote). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 96,93% je izdato za zapošljavanje stranaca (10.942), a 3,07% za sezonsko zapošljavanje stranaca (347). Od ukupno izdatih dozvola za strance u kvoti, posmatrano prema vrstama dozvola, 80,30% je izdato za zapošljavanje stranaca (12.513), a 19,70% za sezonsko zapošljavanje stranaca ili 3.069 dozvola.

Problem nedostatka radne snage postoji ne samo u Crnoj Gori, već i u državama regiona. Jasno je da se u Crnoj Gori, iz godine u godinu, povećava potreba za radnom snagom, te se sa globalno povećanom fluktuacijom zaposlenih dešava da iz godine u godinu učešće stranih državljana u strukturi zaposlenih raste. U tom smislu trebalo bi se fokusirati, prije svega na pojednostavljenje procedura za produženje dozvola za privremeni boravak i rad i razmotriti mogućnost da se u ovom postupku ne prilažu svi dokazi koji se traže shodno sadašnjim zakonskim rješenjima. Ovdje se prije

svega misli na prilaganje dokaza o stečenom nivou obrazovanja i kvalifikacije i dokaza o zdravstvenoj sposobnosti, koji su već priloženi prilikom odobrenja dozvola.

- **Informacije u pogledu planiranog razvoja IT i kasnije planirano učešće EURES-a.**

Projekat MOR-a „Jačanje operativnih kapaciteta ZZZ-a za sprovođenje aktivne politike zapošljavanja Crne Gore putem digitalizacije“, finansiran kroz EUIF, vrijedan 374.114 EUR, ima dva glavna specifična cilja: efikasnost ZZZ-a u pružanju usluga klijentima koji je poboljšana; i postoje preduslovi za sprovođenje ICT reforme pružanja usluga Zavodu (kroz IPA II 2020). Ovaj projekat je u fazi implementacije i usko je povezan sa budućom intervencijom EU za podršku nadogradnji informacionog sistema Zavoda kroz Akcioni dokument „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu - zapošljavanje i socijalno uključivanje 2020“ IPA II koja se finansira iz IPA 2020 budžeta. Ovim dokumentom su, između ostalih aktivnosti, predviđene i sljedeće dvije aktivnosti za podršku Zavodu za zapošljavanje Crne Gore - ZZZCG: kroz twinning ugovor (Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u smislu implementacije ALMM-a, budućeg učešća u ESF-u kao i olakšavanja mobilnosti radne snage) i kroz ugovor o nabavci opreme (nadogradnja informacionog Sistema Zavoda za zapošljavanje i u hardverskoj i u softverskoj komponenti). U toku je priprema tenderske dokumentacije za gore pomenute tenderske procedure.

Ministarstvo ekonomskog razvoja u saradnji sa ZZZ preduzelo je određene korake kako bi ispunilo preduslove neophodne za započinjanje ovog procesa koji, između ostalog, uključuje detaljnu analizu potreba ZZZCG u pogledu digitalizacije i nadogradnje informacionog sistema kroz podršku MOR-a. Finansijski sporazum za AD IPA 2020 potpisan je u avgustu 2020. godine. Nakon zvaničnog odgovora EK / DEU na početno smanjenje budžeta zbog saniranja situacije izbijanja COVID-19, postavljeni su formalni uslovi za početak sprovođenja planiranih aktivnosti.

U cilju pristupanja EURES mreži biće potrebno izvršiti određene izmjene i prilagođavanje u načinu rada sa nezaposlenima i poslodavcima, u vezi sa statističkim izvještavanjem, praćenjem potreba međunarodnog tržišta rada i praćenjem radnih migracija. Za funkcionisanje EURES mreže neophodna je adekvatna IT infrastruktura i oprema, potrebno je izvršiti tehničko i organizaciono prilagođavanje, kao i jačanje administrativnih kapaciteta. Radi priključivanja na Evropski portal posredovanja pri zapošljavanju (European Job Mediation Portal) potrebna je nadogradnja aplikativne podrške. U martu 2018. godine, putem tehničke pomoći Zavodu za zapošljavanje u okviru Regionalnog savjeta za saradnju izrađena je Analiza postojećih poslovnih procesa u Zavodu i stanja informatičke infrastrukture, sa ciljem procjene potrebnog prilagođavanja sistema radi uključivanja u EURES mrežu. Procijenjeno je da je prilagođavanje sistema do potpune integracije na EURES mrežu potrebno preduzeti u nekoliko faza. Podaci o slobodnim radnim mjestima zadovoljavaju osnovne i minimalne zahtjeve u vezi seta podataka koje trebaju sadržavati, međutim potrebna je relevantna informatička podrška za razmjenu tih podataka, kao i za preuzimanje i objavu slobodnih radnih mjesta od drugih javnih službi. Potrebno je uspostaviti novi web portal namijenjen tražiocima posla i poslodavcima, koji će pružati usluge online postavljanja biografija tražioca posla i mogućnost postavljanja slobodnih radnih mjesta putem registrovanih poslodavaca elektronskim putem. Punom integracijom između

Zavoda za zapošljavanje i EURES-a, Zavod će postati crnogorska krajnja tačka za sve informacije o tržištu rada koje se razmjenjuju sa EURES-om elektronskim putem. Nedostatak podrške za moderne razvojne alate, s obzirom na to da ne podržavaju stariju tehnologiju i nedostatak mogućnosti korišćenja naprednijih arhitektura u razvoju novih rješenja otežavaju razvoj postojećeg sistema. Da bi se moglo realizovati prilagođavanje sistema, preispitaće se sve mogućnosti za ulaganje sa ciljem uspostavljanja relevantne informatičke infrastrukture. Paralelno sa tim, biće potrebno izvršiti edukaciju svih službenika Zavoda radi podizanja svijesti o potrebi i koristi od uključivanja u EURES mrežu, kao i edukaciju specijalizovanih EURES savjetnika sa ciljem upoznavanja funkcionisanja te mreže.

- **Informacije o Koordinaciji sistema socijalnog osiguranja (broj bilateralnih sporazuma sa državama članicama EU – da li je bilo novih sporazuma od 2020. godine?) i Evropske kartice zdravstvenog osiguranja.**

Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore primjenjuje 15 bilateralnih sporazuma zaključenih sa državama članicama EU (Slovenija, Hrvatska, Austrija, Njemačka, Češka, Mađarska, Holandija, Belgija, Luksemburg, Italija, Bugarska, Slovačka, Poljska, Švedska i Danska. Nije bilo novih sporazuma od 2020. godine.

Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore je donio Pravilnik o evropskoj kartici zdravstvenog osiguranja 2017. godine koji će se primjenjivati od dana pristupanja Crne Gore u Evropsku uniju.

INFORMATIČKO DRUŠTVO I MEDIJI

6.1. Informatičko društvo

- **Najnovije informacije o usaglašenosti s pravnom tekovinom EU, uključujući naredne korake u okviru relevantnog zakonodavstva, s osvrtom na Zakon o e-upravi**

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija kontinuirano radi na usklađivanju regulative sa EU aquis, i kada su u pitanju ključni zakoni iz ove oblasti oni su usklađeni s pravnom tekovinom EU. U ovom trenutku nema planova za izmjenu Zakona o e-upravi.

- **Najnovije informacije na temu Strategije razvoja informatičkog društva i akcionog plana za njenu implementaciju, kao i o saradnji s drugim ministarstvima – više detalja traženih tokom poslednjeg pododбора**

Ministarstvo javne uprave digitalnog društva i medija je bilo zaduženo za praćenje realizacije Strategije informacionog društva Crne Gore 2016 – 2020, te je shodno tome sačinilo i Završni izvještaj o sprovođenju Strategije razvoja informacionog društva 2016–2020. Za realizaciju aktivnosti u okviru 8 strateških ciljeva, kao nosioci aktivnosti bili su zaduženi: Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo zdravlja, Privredna komora Crne Gore, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Univerzitet Crne Gore. U gotovo svim oblastima od strane institucija koje su nosioci

aktivnosti prepoznati su horizontalni ključni izazovi, i to:

- ambiciozno postavljeni rokovi
- pandemija koronavirusa i promjena načina rada
- nedovoljna povezanost između planiranih aktivnosti i postavljenih indikatora
- nedostatak konsenzusa relevantnih institucija u definisanju prioriteta i rokova
- nedostatak finansijskih sredstava

Iako je prepoznat određeni napredak u implementaciji kada su u pitanju pojedini strateški ciljevi, u potpunosti je realizovano 50% svih aktivnosti, dok je 31% aktivnosti djelimično realizovano, a 20% predviđenih aktivnosti je ostalo nerealizovano. Kada je u pitanju cjelokupni efekat tokom četiri godine, odnosno indikatori učinka, zabilježen je napredak kod 23 od ukupno 35 indikatora, dok za 5 indikatora nisu pronađeni mjerljivi podaci ili je relevantnost njihovog praćenja istekla. Dakle, imajući u vidu ovakav stepen realizacije Strategije ID kao i globalne svjetske trendove i potrebu za usklađivanjem sa Digitalnom strategijom Evropske Unije, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija nije imalo dilemu da postoji potreba za donošenjem nove Strategije digitalne transformacije, te je u aprilu ove godine ponovo pokrenut široki konsultativni proces koji će se sprovesti tokom svih faza izrade ovog dokumenta. Trenutno je u toku izrada Strategije digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026.

- **Najnoviji podaci u vezi sa ponovnom upotrebom podataka u javnom sektoru, zaštita usluga uslovnog pristupa, e-trgovina, e-zdravstvo**

Na portalu e-uprave trenutno ima 524 e-usluga koje pružaju 46 institucije, od čega je 157 elektronskih usluga. Saglasno povećanom korišćenju postojećih usluga na portalu e-uprave i značajnom broju zahtjeva dostavljenih putem e-mail-a, evidentno je da se najviše koriste usluge u oblasti zdravstva i obrazovanja.

Imajući u vidu sve veću zainteresovanost građana za elektronske usluge u oblasti zdravstva na portalu www.ezdravlje.me kako zbog efikasnosti tako i zbog očuvanja bezbjednosti građana u uslovima pandemije, omogućeno je izdavanje pin-ova elektronskim putem. Povećanje broja korisnika svjedoči o tome koliko su svjesni benefita koje im pruža korišćenje e-usluga.

Elektronske usluge koje se najviše koriste u sistemu obrazovanja su:

- Portal za nastavnike - www.skolskiportla.edu.me
- Elektronski dnevnik za učenike - www.dnevnik.edu.me (mobile application „eDnevnikME“)
- Portal za e- upis u obrazovne institucije svih nivoa - www.upisi.edu.me

- **Najnoviji podaci na temu politika i implementacije u vezi s uspostavljanjem digitalnog okruženja: e-uprava i okvir interoperabilnosti, e-vještine, aktivnosti u vezi s vještačkom inteligencijom, digitalizacija industrije**

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija prepoznalo je oblasti e-governmenta, prije svega, u dijelu Strategije reforme javne uprave. Postavljeni su strateški ciljevi koji će osnažiti razvoj e-uprave i e-servisa, omogućiti u najvećoj mjeri administraciju bez papira i ujedno unaprijediti interoperabilnost, omogućiti razvoj digitalnih vještina zaposlenih u javnoj upravi kao i dodatno

unaprijediti ponovnu upotrebu podataka, kroz razvoj koncepta otvorenih podataka. Strategija se radi kroz transparentan konsultativni proces, realizovane su brojne focus grupe sa svim zainteresovanim stranama. U radnoj grupi su predstavnici institucija, nevladinog sektora. Kada su u pitanju aktivnosti u dijelu razvoja vještačke inteligencije (AI), Crna Gora ima predstavnika u Ad Hoc Komitetu za vještačku inteligenciju Savjeta Evrope, s tim što treba istaći da je Crna Gora u ovoj oblasti na početku procesa razvoja. Ova aktivnost je prepoznata u okviru akcionog plana za zajedničko regionalno tržište (CRM) i saglasno definisanim rokovima biće preduzete akcije na promociji AI i usaglašavanju na regionalnom nivou.

- **Najnoviji podaci o uključivanju u regionalne programe u okviru strategija za digitalne vještine (RCC)**

U okviru Inicijative za Zapadni Balkan formirana je Radna grupa za digitalne vještine i Crna Gora ima četiri predstavnika u ovoj RG koji će pratiti aktivnosti definisane Akcionim planom za CRM.

- **Najnoviji podaci povodom društvenih tema: digitalne podjele, lažne vijesti i pitanja u vezi ponovne upotrebe informacije u javnom sektoru**

Strategija digitalne transformacije 2022-2026 predviđa strateške ciljeve u oblastima digitalnog jaza i unapređenja ponovne upotrebe podataka kao i oblast razvoja digitalnih vještina. U okviru konsultativnog procesa dobijeni su predlozi od strane privrednog sektora, akademske zajednice i formirane su radne grupe za posebne oblasti kako bi što veći broj zainteresovanih strana bio uključen u predloge i razvoj ciljeva i aktivnosti.

Digitalni jaz adresiran je kroz aktivnosti Agencije za telekomunikacije, Ministarstva ekonomskog razvoja kao i Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija. S druge strane ponovna upotreba podataka je izuzetno važan dio razvoja digitalnog društva i posvećuje mu se velika pažnja.

Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija vodi portal otvorenih podataka, a formirana je i posebna organizaciona jedinica za inkluzivnost, otvorenost i inovacije. Na ovaj način Ministarstvo želi da ojača kadrovske kapacitete u ovim oblastima, kao i da istakne stepen fokusiranosti na ova pitanja.

6.2. Elektronske komunikacione mreže i usluge informatičkog društva i medija

- **Najnoviji podaci o Nacrtu Zakona o zaštiti podataka, u odnosu na EU regulativu o zaštiti podataka (GDPR)**

Ministarstvo unutrašnjih poslova započelo je aktivnosti na izradi Zakona o zaštiti podataka o ličnosti koji se usaglašava s GDPR direktivom. Ova aktivnost je Programom rada Vlade i Programom pristupanja Crne Gore EU planirana za IV kvartal 2021.

- **Najnoviji podaci u oblasti elektronskih komunikacionih mreža i usluga uključujući smanjenje**

cijena za širokopojasni pristup, informacionu bezbjednost, NIS direktivu, Telekom, kod, roming

Shodno Sporazumu o smanjenju cijena usluga rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama između zemalja ZB (WB6) "Roming kao kod kuće" (potpisanog 2019.) sproveden je proces ukidanja rominga u regionu Zapadnog Balkana (koji je trajao dvije godine a sproveden je kroz primjenu faznog smanjenja cijena usluga rominga). Implementacija sljedeće faze smanjenja cijena usluga rominga u državama Zapadnog Balkana je počela 01. VII 2021. Glavna karakteristika ove faze smanjenja cijena rominga u regionu Zapadnog Balkana je primjena tzv. "roming kao kod kuće" sistema naplate (eng. "roaming like at home"). To praktično znači da će se korisnicima iz Crne Gore kada koriste usluge rominga (regulisane usluge poziva, SMS, pristup Internetu) u državama Zapadnog Balkana naplaćivati iste cijene kao da navedene usluge koriste u mreži svog matičnog operatora u Crnoj Gori. U cilju implementacije ove faze u smanjenju cijena usluga rominga, Agencija je sprovedla sve aktivnosti koje su predviđene Sporazumom o smanjenju cijena usluga rominga u javnim mobilnim komunikacionim mrežama u regionu Zapadnog Balkana. To znači da je Agencija donijela odgovarajuće akte koji su neophodni za punu implementaciju ove faze, u skladu sa potpisanim Sporazumom i propisima Evropske Komisije. Navedeni akti, koje je Agencija donijela su:

- Odluka kojom je Crnogorskom Telekomu, Telenoru i Mtelu naložila da od 01. VII 2021. godine, primijene sljedeći korak u smanjenju cijena usluga rominga u državama Zapadnog Balkana, broj 0102-6675/1 od 18. XII 2020,
- Pravilnik o utvrđivanju detaljnih pravila o primjeni "politike fer korišćenja", o metodologiji procjene održivosti ukidanja dodatnih naknada za regulisane maloprodajne usluge rominga i o zahtjevu koji podnosi operator za potrebe te procjene, broj 0102-6675/2 od 18. XII 2020, kojim su precizno propisane situacije u kojima operatori mogu da odstupe od mehanizma naplate koji je propisan Odlukom.

U okviru ispunjenja aktivnosti iz cjeline „Infrastruktura za širokopojasni pristup“, radilo se na stvaranju uslova za nesmetan razvoj NGN i NGA mreža, smanjenju troškova za izgradnju NGA mreža, potspješivanju izgradnje mreža za širokopojasni pristup u ruralnim područjima, promociji širokopojasnog pristupa, kao i povećanju korišćenja interneta. Što se tiče Strategije razvoja informacionog društva do 2020. godine i ciljeva koji su postavljeni, u tabeli je dat pregled stanja postignutih ciljeva do 30. VI 2021. godine, kao i ciljeva koji su bili predviđeni da se postignu do kraja 2020.

Indikator	Stanje iz Strategije 2017.	Stanje XII 2020	Plan 2020.	Stanje VI 2021.
Dostupnost NGA širokopojasnog pristupa	26,5%	80%	100%	80%
Procenat domaćinstava u području dostupnosti NGA (30 Mbit/s)				

Penetracija fiksnih širokopojasnih priključaka (domaćinstva)	53,3%	93,19%	100%	94,90%
Udio domaćinstava koja koriste najmanje fiksni širokopojasni pristup (2 Mbit/s)				
Zastupljenost širokopojasnih priključaka velikih brzina	3,6%	67,38%	70%	68,73%
Udio priključaka širokopojasnog pristupa internetu putem fiksne mreže velikih brzina (30 Mbit/s) u ukupnom broju fiksnih širokopojasnih priključaka				
Penetracija fiksnih ultrabrzi širokopojasnih priključaka (domaćinstva)	0%	28,79%	50%	34,13%
Udio domaćinstava koja koriste ultrabrzi fiksni širokopojasni pristup (100 Mbit/s)				

Napomena: Udio domaćinstava koja koriste najmanje fiksni širokopojasni pristup (2 Mbit/s) je prilično visok iz razloga što u primorskim opštinama u Crnoj Gori, kao i u Podgorici imamo veći broj priključaka u odnosu na broj domaćinstava, pa je u nekim od tih opština penetracija i preko 200%.

Savjet Agencije je donio privremeno odobrenje za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 174-230 MHz za realizaciju radiokomunikacione mreže za emitovanje digitalnog zemaljskog radija DAB+, broj 0505-769/3 od 04. III 2021, kojim je privrednom društvu Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica dozvoljeno testiranje radiokomunikacione opreme u Glavnom gradu Podgorica na period od 90 dana. Dana 14. VII 2021. godine privredno društvo Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica je podnio novi zahtjev za produženje roka za testiranje za novi period od 90 dana.

Shodno programskim planovima Agencije, nakon sprovedenog postupka javne nabavke, izabrani konsultant je uradio i Agenciji isporučio dokument Studija o strategiji uvođenja 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori, broj 0102-3844/30-2020 od 24. 03. 2021. godine.

Operator Crnogorski Telekom A.D. je 10. V 2021. godine podnio zahtjev za utvrđivanje tehničkih i operativnih uslova za sprovođenje testiranja 5G tehnologije kroz instalaciju po jedne testne 5G NR radio bazne stanice u opštinama Berane i Bijelo Polje, koje bi bile realizovane korišćenjem dijela frekvencijskih resursa iz opsega 1920-1980/2110-2170 MHz, za čije korišćenje ovaj operator već ima odobrenje Agencije. Proizvođač opreme koja bi bila puštena u testni rad je Ericsson. Budući da je zahtjev bio u potpunosti saglasan sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom namjene radio-frekvencijskog spektra („Službeni list Crne Gore“, br. 89/20 i 104/20) i Planom raspodjele radio-frekvencija iz opsega 1920-1980/2110-2170 MHz za MFCN sisteme („Službeni list Crne Gore“, broj 127/20), Savjet Agencije je donio:

- Rješenje privrednom društvu Crnogorski Telekom A.D. Podgorica, broj 0504-2972/2 od 27. V 2021. godine, o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za privremeno korišćenje odobrenih radio-frekvencija iz opsega 1920-1980/2110-2170 MHz za realizaciju 5G NR radio bazne stanice na lokaciji TKC Berane, opština Berane u cilju testiranja radiokomunikacione opreme, u trajanju od 30 dana i

- Rješenje privrednom društvu Crnogorski Telekom A.D. Podgorica, broj 0504-2973/2 od 27. V 2021. godine, o utvrđivanju tehničkih i operativnih uslova za privremeno korišćenje odobrenih radio-frekvencija iz opsega 1920-1980/2110-2170 MHz za realizaciju 5G NR radio bazne stanice na lokaciji TKC Bijelo Polje, opština Bijelo Polje u cilju testiranja radiokomunikacione opreme, u trajanju od 30 dana.

Dana 21. VII 2021. godine Agencija je pokrenula javne konsultacije u vezi Nacrta dokumentacije za javno nadmetanje za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 900 MHz, 1800 MHz, 2 GHz i 2,6 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža.

Savjet Agencije je na sjednici od 11. III 2021. godine usvojio Odluku o pokretanju ponovnog postupka analize relevantnih tržišta ("Službeni list Crne Gore", broj 32/21). Odlukom Agencije je utvrđena lista relevantnih tržišta saglasno Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima u sektoru elektronskih komunikacija koja su podložna prethodnoj regulaciji 2014/710/EU od 09. XII 2014. godine, a ne saglasno važećoj Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima usluga od 18. XII 2020. godine, jer važeći Zakon o elektronskim komunikacijama sadrži transponovane odredbe regulatornog okvira Evropske unije iz 2009. godine.

U toku su aktivnosti na sprovođenju analiza pet relevantnih tržišta:

- Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj telefonskoj mreži koji se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- Veleprodajno tržište završavanja (terminacije) poziva u sopstvenoj mobilnoj telefonskoj mreži;
- a) Veleprodajni lokalni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji;
- b) Veleprodajni centralni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište;
- Veleprodajni visokokvalitetni pristup koji se pruža na fiksnoj lokaciji.

Savjet Agencije je 14. I 2021. godine usvojio konačne odluke o prihvatanju sprovedenih aktivnosti operatora na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva po CCA/LRIC metodologiji za mobilne i fiksnu mrežu za 2019. godinu po „odozgo prema dolje“ pristupu (eng. *top-down*).

Nakon izrade Studije opravdanosti izrade troškovnih modela Agencije po BU LRIC metodologiji i izbora najpovoljnijeg ponuđača za nabavku konsultantskih usluga za izradu i implementaciju Bottom-up LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu mrežu, Agencija je otpočela u 2021. godini projekat izrade i implementacije troškovnih modela Agencije po „odozdo prema gore“ pristupu (eng. *bottom-up*). Savjet Agencije je nakon sprovedenog javnog konsultativnog postupka, donio Odluku o usvajanju metodologija za izradu i implementaciju *bottom-up* LRIC troškovnih modela, broj 0901-3294/1 od 27. V 2021. godine, i to: Metodologiju za izradu i implementaciju *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilne elektronske komunikacione mreže i Metodologiju za izradu i implementaciju *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 24. VI 2021. godine usvojio Obračun ponderisanog troška kapitala za 2020. godinu i Odluku o vrijednosti ponderisanog troška kapitala za 2020. godinu.

- **Najnovije informacije o ključnim pokazateljima uspješnosti sektora**

Ukupan broj priključaka fiksne telefonije na dan 31. VI 2021. godine je iznosio 191.474 što odgovara penetraciji od 30,88%. U poređenju s prethodnom godinom, broj priključaka fiksne telefonije je manji za 0,24%. Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije na dan 31. VI 2021. godine na fizička lica se odnosilo 86,48%, a na pravna lica 13,52% priključaka.

Na dan 31. VI 2021. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori iznosio je 1.105.307 što odgovara penetraciji od 178,27%. U odnosu na isti period prošle godine, broj korisnika je veći za 5,41%. Na kraju juna 2021. godine bilo je 58,96% ili 618.236 postpaid korisnika, dok je prepaid korisnika bilo 41,04% odnosno 430.314.

Ukupan broj priključaka fiksnog širokopojasnog pristupa internetu na dan 31. VI 2021. je iznosio 187.201. Procentualni iznos po tehnologijama je: xDSL=28,98%, FTTx=41,18%, KDS-HFC=27,14%, WiFi=1,43%, WiMAX=1,07% i ostale tehnologije=0,20%. U odnosu na isti period prošle godine, broj širokopojasnih priključaka je veći za 1,94%.

Ukupan broj prepaid i postpaid korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu (putem mobilnih telefona i modema) tokom juna 2021. godine je iznosio 572.439 pri čemu je 474.161 koristilo i 3G i 4G, a 443.331 samo 4G tehnologiju pristupa. Broj korisnika koji su pristupili internetu preko mobilnih mreža tokom juna 2021. godine bio je za 12,30% veći u odnosu na jun 2020. godine.

Uslugu prenosivosti broja u junu 2021. je iskoristilo 473 pretplatnika i to 439 pretplatnika mobilne telefonije i 34 pretplatnika fiksne telefonije. U okviru usluga prenosivosti telefonskih brojeva, do 31. VI 2021. godine ukupno je prenešeno 65.214 brojeva, od čega 15.192 brojeva u fiksnim i 50.022 brojeva u mobilnim mrežama.

- **Najnoviji podaci – žalbe/tužbe (operatora), rješavanje sporova, žalbe/tužbe korisnika**

U periodu od 1. I 2021. do 30. VI 2021, u oblasti zaštite korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga Agenciji je podnijeto ukupno 242 žalbi korisnika, po osnovu kojih je donijeto 210 odluka/rješenja i to: 50 žalbi je usvojeno u cjelosti, 50 žalbi je odbijeno, a u 88 slučajeva je donijeto rješenje o obustavljanju postupaka zbog odustajanja od žalbe ili zbog postignutog poravnanja korisnika i operatora, dok je 22 žalbi riješeno na drugačiji način: odgovoreno, odbijeno kao neuredno, proslijeđeno Upravi za inspeksijske poslove. Kada su u pitanju tužbe na odluke Savjeta Agencije, a koje se odnose na zaštitu korisnika javnih elektronskih komunikacionih usluga, u periodu od 01. I 2021. do 30. VI 2021. godine Upravnom sudu Crne Gore je podnijeto 9 tužbi, od kojih je 5 tužbi podnijeto od korisnika a 4 od operatora.

Sporovi koje vodi Telenor oko naknada kod Upravnog suda Crne Gore su zaustavljeni do pravosnažnog okončanja ovog spora, osim spora za 2020. gdje Upravni sud još uvijek nije zakazao javnu raspravu niti donio odluku. Pravosnažno rješenje ovog spora može imati uticaja i na drugi spor pred Upravnim sudom koji Telenor vodi po tužbi na rješenje ove Agencije, broj 0205-5200/33 od 13. II 2020, kojim je odbijen zahtjev Telenora za naknadu štete u iznosu od 8.615.775,23 eura sa

zateznom kamatom počev od 24. IX 2015. do isplate, kao neosnovan. Agencija je u ovom sporu dostavila odgovor na tužbu i spise predmeta. Usmena rasprava u ovom sporu je bila zakazana u maju 2021. godine, ali na zahtjev punomoćnika Telenora je odložena. Zaključno sa 15. VI 2021. godine novi termin nije bio zakazan.

Telenor je u međuvremenu, prije pravosnažnog okončanja spora pred Upravnim sudom, vezano za produženje prava korišćenja radio-frekvencija, pokrenuo novi spor po istom pitanju pred Privrednim sudom u kojem traži naknadu štete u iznosu od 8.615.775,23 eura sa zateznom kamatom počev od 24. IX 2015. Trenutno se vode dva spora u kojim Upravni sud i Privredni sud treba da odluče da li Telenor ima pravo na produženje prava korišćenja radio-frekvencija bez plaćanja nove naknade. Privredni sud je u septembru 2020. prekinuo spor do okončanja spora pred Upravnim sudom.

- **Najnoviji podaci o saradnji između državnih organa i podaci o administrativnim kapacitetima i korišćenju tehničke podrške**

Predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja, Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Uprave za inspeksijske poslove su u decembru učestvovali u TAIX online ekspertskoj misiji sa ciljem upoznavanja sa implementacijom i transponovanjem Direktive 2018L1972 (Evropski zakon o elektronskim komunikacijama). Glavni govornici ovog događaja su bila tri eksperta koja su iz Grčke i Litvanje, a radionica je bila podijeljena u dva dijela i trajala je u periodu od 3-4. Decembra i 16-17 Decembra 2020. godine.

Predstavnici Agencije su u periodu od oktobra 2020. do jula 2021. godine učestvovali na redovnim Plenarnim skupštinama BEREC-a, sastancima Kontakt mreže BEREC-a i Generalnim skupštinama IRG-a, te učestvovali u radu ekspertskih radnih grupa BEREC-a.

Dana 7. IV 2021. godine predstavnici Agencije su po prvi put, u statusu posmatrača, učestvovali na Plenarnoj skupštini Evropske mediteranske regulatorne grupe (EMERG) koja predstavlja nezavisnu platformu nacionalnih regulatornih tijela za elektronske komunikacione mreže i usluge za evro-mediteransku saradnju. Dana 15. VI 2021. godine Agencija je postala 23. član EMERG-a.

U saradnji Agencije i Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) održana je nacionalna radionica za Crnu Goru „IPv6 strategija, politika implementacija“ u okviru ITU regionalne inicijative za Evropu „Širokopojasna infrastruktura, radio-difuzija i upravljanje spektrom“. Radionica je održana 20-21. IV 2021. godine.

Agencija je i u 2021. godini nastavila učešće u radu Adriatik-Jonske koordinacione grupe u kojoj pored Crne Gore, učestvuju i Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Grčka, Italija i Slovenija. U ovoj godini su održana dva sastanka i to 22. II 2021. godine i 14. V 2021. godine putem online Webex platforme. Adriatik-Jonska grupa sprovodi aktivnosti međunarodne koordinacije korišćenja radio-frekvencija iz opsega 174-230 MHz za digitalni zemaljski radio i televiziju (T-DAB i DTT) sa ciljem replaniranja međunarodnog sporazuma Ženeva 2006 (GE06) radi efikasnijeg korišćenja navedenog opsega i eliminacije potencijalnih štetnih smetnji.

Predstavnici Agencije su tokom 2021. nastavili učešće u aktivnostima Radne grupe za roming u okviru Inicijative za Zapadni Balkan (koju čine predstavnici nadležnih ministarstava iz WB6, predstavnici regulatornih tijela iz WB6, predstavnici Evropske Komisije i predstavnici RCC), a koje se odnose na

smanjenje cijena roaminga između WB6 zemalja i članica EU, što je jedan od ciljeva u okviru “Digital Agenda for the Western Balkans”.

Sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU), a shodno ITU Regionalnoj inicijativi za Evropu o “Širokopojasnoj infrastrukturi, emitovanju i upravljanju radio-frekvencijskim spektrom”, je dogovorena organizacija međunarodne konferencije pod nazivom „Univerzalna povezanost za postpandemijsku digitalnu Evropu“. Konferencija će biti održana 27-28. IX 2021. godine.

6.3. **Audio-vizuelna politika i mediji**

- **Trenutno stanje u dijelu zakonodavnih reformi: Zakon o AVM uslugama, usklađivanje zakonodavstva (Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG, Zakon o medijima). Koji su sljedeći koraci?**

Programom rada Vlade za 2021. godinu, predviđene su izmjene i dopune Zakona o medijima i Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, kao i izrada Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama u cilju potpunog usklađivanja s pravnom tekovinom EU.

Pripremljen je Nacrt Zakona o AVM uslugama, koji treba da obezbijedi usaglašavanje sa Direktivom 2018/1808 o audiovizuelnim medijskim uslugama koja mijenja i dopunjuje Direktivu 2010/13, a koja je u potpunosti prenijeta u Zakon o elektronskim medijima. Verzije usvojenih medijskih zakona (Zakon o RTCG, Zakon o medijima) i Nacrt Zakona o AVM uslugama su dostavljene Savjetu Evrope krajem januara 2021. na analizu njihove međusobne konzistentnosti i kompatibilnosti.

Na osnovu analize Savjeta Evrope, uradiće se izmjene i dopune Zakona o medijima i Zakona o RTCG, kao i revidirana verzija novog Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, radi potpunog usklađivanja s pravnom tekovinom EU. Ova tri zakona predstavljaju osnovu harmonizacije zakona i njihovog usvajanja u “paketu”. Na bazi dobijenih komentara, u cilju implementacije najviših međunarodnih standarda, otpočeli smo aktivnosti na medijskoj reformi koja će biti praćena inkluzivnim i transparentnim procesom izrade zakona.

Dodatno, Ministarstvo je pokrenulo kontinuirani dijalog sa medijima, na osnovu kojeg se otpočelo sa izradom „Banke potreba“ koja će predstavljati dokument potreba svih medija u Crnoj Gori i koja će biti od izuzetnog značaja u cilju definisanja najboljih zakonskih rješenja i mogućih partnerstava sa svim institucijama kako bismo na najbolji način pronašli rješenja za prepoznate izazove sa kojima se svi mediji u Crnoj Gori susreću.

- **Najnoviji podaci na temu Medijske strategija. Koji su naredni koraci?**

Programom rada Vlade za 2021. godinu predviđena je izrada Medijske strategije 2022- 2025 sa Akcionim planom za 2022/2023.

Ministarstvo javne uprave digitalnog društva i medija otpočelo je aktivnosti na izradi Medijske strategije, kojom će se kroz transparentan i inkluzivan proces, u saradnji sa medijskom zajednicom, civilnim sektorom, državnim organima i svim zainteresovanim subjektima definisati pravci razvoja sveukupnog unaprijeđenja medijske oblasti. Ovo će se realizovati kroz poboljšanje slobode medija i

stvaranja ambijenta za nesmetani rad novinara, povećanje građanskog učešća i transparentnosti, sprečavanja širenja dezinformacija i govora mržnje, slobodnog pristupa informacijama, sa posebnom pažnjom koju ćemo usmjeriti na razvoj medijskog pluralizma i medijske pismenosti.

U početnoj fazi sproveli smo Javne konsultacije, uputili smo pozive za učešće u radu zainteresovanoj javnosti, shodno javnom pozivu odabrali predstavnike Radne grupe iz reda NVO sektora, te smo trenutno u fazi finalizacije formiranja Radne grupe.

- **Najnoviji podaci i tekuće stanje za Agenciju za elektronske medije, uključujući finansijsku nezavisnost i sankcionisanje**

Rješenjima Nacrta zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama doprinosi se sveukupnom snaženju nezavisnosti regulatora za oblast audiovizuelnih medijskih usluga, kao i unapređenju nadležnosti nezavisnog regulatora za oblast audiovizuelnih medijskih usluga na polju nadzora i spektra raspoloživih mjera koje se mogu izreći pružiocima AVM usluga u slučaju povrede ovog zakona.

Mogućnost efikasnog nadzora i sprovođenja zakonskih nadležnosti regulatora bitno se pojačava sa obezbjeđenjem nadležnosti da izriče kompletan set mjera koji čine:

- upozorenje,
- novčana kazna,
- suspenzija i
- oduzimanje odobrenja.

Navedena skala kazni obezbjeđuje proporcionalnost i efikasnost u obavljanju nadzorne funkcije regulatora.

Dana 12. I 2021, stupio je na snagu Pravilnik o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za odbornike u Skupštini opštine Nikšić, koji su održani 14. marta 2021. godine ("Sl. list CG", br. 5/21), dok je 15. III 2021. stupio je na snagu Pravilnik o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za odbornike u Skupštini opštine Herceg Novi, koji su održani 09. maja 2021. godine ("Sl. list CG", br. 31/21).

Pravilnicima su bili bliže uređeni uslovi za realizaciju prava i obaveza emitera u toku kampanja za određene izbore. Njihova svrha je bila da doprinesu obezbjeđivanju istinitog, blagovremenog i nepristrasnog informisanja građana o svim fazama postupka i različitim stavovima tokom izborne kampanje, pod ravnopravnim uslovima za sve učesnike u izbornoj kampanji, u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, Zakonom o medijima, Zakonom o izboru odbornika i poslanika, Pravilnikom o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama i Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima.

Dana 7. V 2021. godine, stupila je na snagu Odluka o izmjeni Odluke o listi događaja od posebnog značaja za javnost u Crnoj Gori ("Sl. list CG", br. 48/21), čime su otklonjena razlike u tretmanu sportova. Naime, ranije rješenje je podrazumijevalo da su u listu uključeni samo prenosi utakmica crnogorske (seniorske muške) fudbalske reprezentacije, kod kuće i u gostima, dok to nije bio slučaj sa utakmicama crnogorskih reprezentacija u košarci, rukometu, odbojci i vaterpolu. Prilikom

donošenja ove odluke, Savjet Agencije za elektronske medije (SAEM) je imao u vidu značaj popularizacije ovih sportova, te otklanjanja razlike u njihovom tretmanu u okviru predmetne Odluke.

SAEM je usvojio Pravilnik o raspodjeli sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija u dijelu koji se odnosi na potfond za komercijalne i neprofitne elektronske medije (akt broj 01-830 od 01. VII 2021. godine). Nakon dobijanja pozitivne ocjene Agencije za zaštitu konkurencije o usaglašenosti usvojenih rješenja sa pravilima o državnoj pomoći isti će biti objavljen u „Službenom listu Crne Gore“. Pravilnik detaljnije definiše uslove, rokove i način ostvarivanja prava na pristup sredstvima iz potfonda, kao i njihovog korišćenja i izvještavanja o dobijenoj pomoći. Kratak pregled ključnih elemenata usvojenog okvira (opis šeme pomoći) nalazi se u prilogu ovog dokumenta.

Dana 28. I 2021. godine, AEM je objavila Izvještaj o stanju tržišta usluga distribucije radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika sa stanjem na dan 31.12.2020.godine. Broj priključaka za distribuciju radio i televizijskog programa putem različitih platformi sa uslovnim pristupom iznosi 239.550. U poređenju sa brojem priključaka na kraju 2019. godine, broj korisnika Pay-TV usluga je veći za 3.551 ili 1,50%. Posmatrajući samo učešće platformi sa uslovnim pristupom, KDS distribucija sa učešćem od 44,53% drži vodeću poziciju na tržištu usluga distribucije radio i TV programa do krajnjih korisnika. Slijede IPTV (29,88%) i DTH (22,24%). DVB-T2 ima učešće od 3,35%. U posmatranom periodu prosječna cijena osnovnog paketa je iznosila 11,12€ (najviša 15,99€, najniža 5,66€). U osnovnom paketu korisnicima je dostupno, u prosjeku, 92 televizijskih kanala (najviše 233, najmanje 17). Izvještaj je dostupan na veb sajtu Agencije www.aemcg.org.

Imajući u vidu složenost situacije i značajno otežano poslovanje crnogorskih emitera zbog emidemije COVID-19, SAEM je donio odluku da se komercijalni i javni emiteri oslobode obaveze plaćanja naknade za emitovanje za četvrti kvartal 2020. godine i drugi kvartal 2021. godine. Takođe, SAEM je donio odluku i da se komercijalni i javni emiteri pet TV programa, koji učestvuju u realizaciji projekata „Uči doma“⁴, oslobode obaveze plaćanja i naknade za emitovanje za treći kvartal 2020. godine i prvi kvartal 2021. godine. Odluke su donesene u decembru 2020. godine i aprilu 2021. godine, a realizovane su nakon dobijanja pozitivne ocjene od strane Agencije za zaštitu konkurencije da su ove mjere u skladu sa pravilima o državnoj pomoći.

U periodu septembar 2020. - jul 2021. godine, AEM je izdala četiri nova odobrenja za emitovanje i to Odobrenje za emitovanje opšteg radijskog programa "Radio Kolašin" (Odobrenje za emitovanje br. O-R-J-18), Odobrenje za emitovanje opšteg radijskog programa "Radio Podgorica" (Odobrenje za emitovanje br. O-R-J-19), specijalizovanog zabavnog radijskog programa „EL Radio" (Odobrenje za emitovanje br. O-R-K-56) i Odobrenje za emitovanje specijalizovanog informativnog televizijskog programa "Parlamentarni program" (Odobrenje za emitovanje br. O-TV-J-9). U istom periodu, postupajući po osnovu obavještenja privrednog društva "Maxko"d.o.o. iz Kotora, Agencija je donijela Rješenje o prestanku važenja Odobrenja za emitovanje opšteg radijskog programa "Radio Skala" br.

---

⁴ Projekat „Uči doma“ (www.ucidoma.me), sprovodi Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta. Realizuje se od početka pandemije COVID-19 i posvećen je primjeni koncepta nastave na daljinu. Njegovom realizacijom đaci osnovnih i srednjih škola mogu da prate nastavu preko TV prijemnika u vremenu kada, zbog pandemije COVID-19, nisu u prilici da to rade iz školskih klupa.

O-R-K 35.

U periodu septembar 2020. - jul 2021, AEM je pokrenula četiri postupka za prinudnu naplatu duga.

U periodu septembar - decembar 2020. AEM-u je dostavljeno 23 prigovora, od čega 19 na rad emitera, dva na rad portala i dva na rad operatora, a u periodu januar - jul 2021. dostavljeno je 19 prigovora, od čega 15 prigovora na rad emitera, jedan na rad operatora i tri na rad portala.

U postupcima po navedenim prigovorima AEM je u periodu septembar - decembar 2020.g. odbila osam prigovora na rad emitera, izrekla 10 upozorenja emiterima, dok je u jednom slučaju upućen dopis emiteru. U postupku po jednom prigovoru na rad kablovskog operatora prigovor je odbijen, dok je u drugom postupku, nakon žalbe operatora, SAEM vratio predmet na ponovno odlučivanje, nakon čega je prvostepeni organ odbio prigovor kao neosnovan. Na dva prigovora upućena na rad portala odgovoreno je dopisom.

U periodu januar - jul 2021.g. AEM je odbila pet prigovora na rad emitera, izrekla je devet upozorenja emiterima, dok je jedan postupak protiv emitera u toku. U postupku po jednom prigovoru na rad kablovskog operatora, kao i u slučaju tri prigovora na rad portala, odgovoreno je dopisom.

U drugostepenom postupku, u periodu januar - jul 2021, SAEM-u su podnešene dvije žalbe na prvostepena rješenja po prigovorima i obje su odbijene kao neosnovane.

U periodu septembar - decembar 2020. AEM je pokrenula 67 postupka po službenoj dužnosti protiv emitera, dok je u periodu januar - jul 2021.g. pokrenuto 55 postupaka. U ovim postupcima, za period septembar - decembar 2020. g. AEM je izrekla 51 upozorenje, 10 postupaka je obustavljeno, dva postupka su završena donošenjem rješenja o izmjeni i dopuni odobrenja za emitovanje, dok su četiri postupka okončana dopisima emiterima. U periodu januar - jul 2021. po službenoj dužnosti izrečeno je 54 upozorenja emiterima, dok je jedan postupak u toku.

AEM je u periodu septembar 2020. - jul 2021. izrekla 37 upozorenje zbog neplaćanja naknada za emitovanje.

U postupcima po prigovoru ili službenoj dužnosti, u periodu septembar 2020.g. - jul 2021, AEM je izrekla 103 upozorenja emiterima zbog kršenja programskih standarda, programske strukture, vlasničke strukture, pravila vezanih za komercijalne AV komunikacije, kršenja Pravilnika o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za poslanike u Skupštini Crne Gore, i pravilnika o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za odbornike u Skupštini opštine Nikšić i Skupštini opštine Herceg Novi, kao i nedostavljanja adekvatnih podataka o evropskim djelima.

Na osnovu člana 129 stav 3 Zakona o elektronskim medijima ("Sl. list CG", br. 46/10, 40/11, 53/11, 6/13, 55/16, 92/17 i 82/20), AEM je dana 28. V 2021. godine objavila Pregled podataka o transparentnosti vlasništva pružalaca AVM usluga u Crnoj Gori za 2020. godinu. Ovaj dokument sadrži podatke o fizičkim i pravnim licima koja su u toku 2020. neposredno ili posredno postala imaooci akcija ili udjela u pružaocima AVM usluga. Pregled je objavljen u „Službenom listu Crne Gore” i na veb sajtu AEM.

Zbog isteka mandata tri člana SAEM, nakon sprovedenih javnih poziva, imenovana su dva nova člana, a jedan članu je imenovan drugi put.

Dana 31. III 2021. godine, stupila je na snagu Odluka o imenovanju kandidata Univerziteta Donja Gorica za člana SAEM ("Sl. list CG", br. 38/21).

Dana 17. VI 2021. godine, stupila je na snagu Odluka o imenovanju kandidata nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda i kandidatkinje udruženja komercijalnih emitera, za članove SAEM ("Sl. list CG", br. 66/21).

Skupština Crne Gore, na Četvrtoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2021. godini, dana 11. VI 2021. nije usvojila Izvještaj o finansijskom poslovanju i Izvještaj o radu Agencije za elektronske medije za 2019.

U skladu sa čl. 14. i 15 Zakona o medijima („Sl. list CG ", broj 82/20), AEM je na svom veb sajtu objavila Evidenciju o uplatama medijima po osnovu oglašavanja i drugih ugovorenih usluga u toku 2020. i istu dostavila Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija.

- **Sljedeći koraci i planovi u dijelu razvoja alata za monitoring, uključujući samoregulaciju**

U cilju profesionalnog i etičkog informisanja, Crnoj Gori i njenom društvu nesporno je potrebna objektivna samoregulacija, koja će na bazi dobrovoljno usaglašenog kodeksa primjenjivati etičke standarde u radu medija.

Konkretan oblik, forma, odnosno institut djelovanja je na samim medijima i njihovim vlasnicima, koji na bazi dobrovoljnosti treba da optimizuju konkretni organizacioni oblik.

U cilju sistemskog definisanja ove oblasti, Zakonom o medijima, u precizno određenom procentu, predviđeno je finansiranje interne i eksterne samoregulacije (za pokriće operativnih troškova neophodnih za njihovu djelatnost) iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, čije se formiranje očekuje u skorom periodu.

AEM je u periodu septembar 2020. - jul 2021. objavila sljedeće izvještaje o implementaciji programskih standarda⁵:

1. Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za parlamentarne i lokalne izbore održane 30. avgusta 2020. – septembar 2020;
2. Analiza Programske strukture Radio Televizije Crne Gore - novembar 2020;
3. Informacija o poštovanju uslova iz izdatog odobrenja – Neprofitni emiteri - novembar 2020;
4. Analiza programske strukture regionalnih komercijalnih TV emitera - novembar 2020;
5. Analiza programske strukture nacionalnih TV emitera - decembar 2020;
6. Analiza programske strukture lokalnih javnih TV emitera - decembar 2020;
7. Informacija o televizijskim programskim sadržajima namijenjenim djeci - decembar 2020;
8. Analiza programske strukture komercijalnih radio emitera - decembar 2020;
9. Analiza vidljivosti žena i muškaraca u informativnim emisijama nacionalnih televizija - mart 2021;
10. Izvještaj o medijskom predstavljanju za lokalne izbore u Nikšiću - mart 2021;
11. Izvještaj o medijskom predstavljanju za lokalne izbore u Herceg Novom - maj 2021;
12. Analiza programske strukture TV emitera sa nacionalnim pokrivanjem – jul 2020.

---

⁵Dostupno na sajtu AEM www.aemcg.org.

AEM je nabavila softver za snimanje i arhiviranje emitovanih programskih sadržaja, sa alatima kojima je moguće izvršiti relevantne analize ovih sadržaja u cilju unapređenja rada Sekotra za monitoring. Njegovom primjenom značajno će se skratiti vrijeme obrade podataka, koje je do sada bilo zasnovano na intenzivnom obezbjeđivanju značajnog obima kvantitativnih pokazatelja koji se odnose na emitovane sadržaje. Na taj način obezbjeđuje se da AEM nastavi da bude strateški koncipirana kao organizacija koja se u ostvarivanju svoje regulatorne uloge temelji na mikro administrativnom sistemu, uz zadržavanje broja zaposlenih u Sektoru za monitoring na optimalnom nivou.